

Katholieke Universiteit Leuven
Faculteit Letteren
Subfaculteit Geschiedenis

*De Spaanse politiek gezien door de ogen van de Belgische
diplomatie (1840-1854)*

Promotor: Prof. Dr. G. Janssens

Verhandeling aangeboden
door Niels Bienens
tot het behalen van de graad
van licentiaat in de
Geschiedenis

Leuven 2006

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE.....	1
INLEIDING.....	3
BIBLIOGRAFIE.....	7
1. SPANJE VAN 1759 TOT 1840.....	11
1.1. Carlos III en Carlos I.....	12
1.2. La Guerra de Independencia en La Constitucìon de Cadiz.....	13
1.3. Fernando VII's absolutisme tot 1820.....	17
1.4. 1820-1823: drie jaar liberalisme.....	21
1.5. Terugkeer naar het absolutisme en einde van Fernando VII in 1833.....	24
1.6. Het regentschap van Maria Christina en de Carlistenopstand 1833-1840.....	28
2. HET REGENTSCHAP VAN ESPARTERO 1840-1843.....	33
2.1. De Spaanse binnenlandse politiek.....	33
2.1.1. De keuze van het regentschap.....	33
2.1.2. Beginnend verzet tegen Espartero.....	35
2.1.3. Het einde van het regentschap.....	37
2.2. Het internationale plan van 1840-1843.....	39
2.2.1. De betwisting om het westelijke Middellandse Zeegebied.....	39
2.2.2. De politiek van Leopold I in het Iberische schiereiland tot 1840.....	41
2.2.3. De internationale ontwikkelingen tijdens het regime van Espartero.....	43
3. DE MODERADOS AAN DE MACHT, NARVAEZ I (1843-1847).....	47
3.1. Spanje onder de moderados.....	47
3.1.1. Strijd om de macht tussen de moderados en de progresistas.....	47
3.1.2. Narvaez en de grondwet van 1845.....	49
3.1.3. Een periode van politieke instabiliteit.....	52
3.2. Het internationale plan.....	54
3.2.1. Conflicten in het Middellandse Zeegebied.....	54
3.2.2. Afronden van de Spaanse huwelijkskwestie.....	58

4. NARVAEZ 1847-1851.....	65
4.1. Binnenland.....	65
4.1.1. Onrust in Spanje, revolutie in Europa.....	65
4.1.2. Narvaez ontslagen voor een dag en het einde van zijn bewind.....	69
4.2. Het buitenlandse kader tijdens de revolutiegolf van 1848.....	72
4.2.1. 1848.....	72
4.2.2. Cuba.....	75
5. HET EINDE VAN DE MODERADOS 1851-1854.....	77
5.1. De binnenlandse politiek.....	77
5.1.1. Bravo Murillo.....	77
5.1.2. Twee overgangsregeringen.....	82
5.1.3. Sartorius en de revolutie van 1854.....	84
5.2. De buitenlandse ontwikkelingen.....	87
5.2.1. Het Concordaat met de Paus en het einde van het Cubaanse verzet.....	87
5.2.2. De staatsgreep van Louis-Napoleon.....	88
6. DE COMMERCIELE RELATIES TUSSEN BELGIE EN SPANJE.....	93
BESLUIT.....	99
SAMENVATTING.....	103

INLEIDING

Hoe werd de Spaanse binnenlandse en buitenlandse politiek van 1840 tot 1854 bekeken door de Belgische diplomaten in Spanje? Door middel van de correspondentie tussen de zaakgelastigden in Madrid en de minister van Buitenlandse Zaken in Brussel zal ik trachten een politieke geschiedenis te schrijven met het commentaar van de diplomaten als leidraad. Dat is het hoofdthema van deze verhandeling.

Zowel België als Spanje waren in die periode tweederangs naties in het concert van Europa, waar de vijf grootmachten Engeland, Frankrijk, Pruisen, Oostenrijk en Rusland na de Napoleontische oorlogen trachtten een *modus vivendi* te vinden. Het Congres van Wenen in 1815 regelde de machtsverhoudingen tussen de mogendheden. Nadien werd door onderlinge bemiddeling geprobeerd elk probleem onder controle te houden of op te lossen. Historici hebben zich meestal bezig gehouden met de relaties tussen de grootmachten onderling. Ook zijn er een aanzienlijk aantal studies over de rol van een secundaire natie in het Europese machtsspel. Maar er zijn slechts weinig studies die de relaties of verhoudingen tussen kleine landen onderling behandelen. De buitenlandse politiek van België in de 19^e eeuw is veelvuldig onderzocht. Het merendeel handelt over de relatie tussen België en Frankrijk. Ook over de rol van Leopold I in de Belgische buitenlandse politiek van die tijd zijn reeds verschillende studies gepubliceerd. Bij mijn weten bestaat er tot nog toe geen werk dat de Spaanse politiek gezien door de ogen van de Belgische diplomatie behandelt tijdens het midden van de 19^e eeuw. Het lijkt misschien een niet zo voor de hand liggende combinatie. De periode 1840-1854 vormt een periode die in de Spaanse geschiedenis onder te verdelen is tussen de heerschappij van Espartero vanaf het najaar van 1840 tot de zomer van 1843 en het tot 1854 durende ‘*decada moderada*’, de periode waarin de gematigde liberalen aan de macht waren. De jaren van 1840 tot 1854 vormden een moment van beginnend politiek en economisch herstel na het desastreuze begin van de 19de eeuw waar Spanje geteisterd werd door de oorlog tegen Frankrijk en de economische crisis van de jaren '20. Zowel de periode voor 1840 als na 1854 kwamen in aanmerking voor onderzoek, maar dat zou de omvang van deze verhandeling te veel doen toenemen.

Het klinkt wat onwennig om Spanje op dat moment een klein land te noemen. Op vele vlakken was het dat ook allesbehalve. Het bezat in het begin van de 19de eeuw een gemiddeld grote bevolking, een groot territorium en een koloniaal rijk waar menig ander land in Europa jaloers op was. Het kon terugkijken op een glorieuze en rijke geschiedenis. Toch was Spanje's invloed op de Europese geopolitieke ontwikkelingen niet al te groot. Het was bijna gedoemd

de gebeurtenissen te ondergaan, waarvan de gedwongen alliantie met het Frankrijk van Napoleon een goed voorbeeld is. Het economische en technologische niveau lag ver achter op de rest van West-Europa en militair gezien was het slechts een schim van wat het ooit geweest was. De ooit zo trotse armada was na 1805 in de slag van Trafalgar gedegradeerd tot een figurantenrol. Spanje was in de 18de eeuw geëvolueerd van een land dat op alle continenten van de wereld zijn zaken behartigde tot een land dat volledig in zichzelf gekeerd was. In de 19de eeuw werd het land verscheurd door een bijna continue interne strijd tussen de conservatieve en liberale krachten of tussen de liberale stromingen onderling. Het kende een schier oneindige reeks van rechtse en linkse opstanden, crisissen van de monarchie en een economische teloorgang die zich pas in de tweede helft van de 19de eeuw begon te herstellen. Spanje had noch de interesse, noch de macht een actieve rol te spelen op het Europese toneel. Dit betekende echter niet dat Spanje geen strategische waarde had, verre van zelfs. De vrees bleef de hele 19de eeuw bestaan dat Frankrijk Spanje zou inlijven als een soort satellietstaat. Indien Spanje goed bestuurd zou worden en de economische problemen opgelost zouden geraken, kon het zeker weer een rol van betekenis spelen. Spanje was misschien niet bij machte een internationale rol te spelen, het was echter ook geen vanzelfsprekendheid voor een ander land het te bezetten, wat de Fransen in de jaren 1808-1813 vruchteloos geprobeerd hadden. Voor Engeland bleef Spanje een land om in de gaten te houden door zijn strategische waarde in het Middellandse Zeegebied, waar Frankrijk na 1820 volop bezig was invloed te verwerven. Engeland trachtte dan ook de Franse invloed op Spanje te beperken.

Het jonge België kon bijna geen grotere tegenstelling van Spanje zijn. Het was zowel qua bevolking als grondgebied een ministaat, lag in het centrum van Europa, kende als zelfstandige staat nauwelijks een geschiedenis en bezat geen kolonies. Het was wel op weg een van de meest ontwikkelde industrielanden te worden en de materiele welstand zou er een stuk hoger gaan liggen. Hoewel zijn industrieel potentieel het tot een gegadigde buit maakte, lag haar strategische waarde vooral in haar geografische ligging. België was het kruispunt van Europa, centraal gelegen tussen Engeland, Frankrijk en Pruisen. De haven van Antwerpen was, zoals Napoleon het stelde, “een pistool gericht op Engeland”.

Wanneer men dus de relaties tussen Spanje en België bekijkt, moet men telkens de Europese achtergrond in acht nemen. In het Europa van na 1815 bleef in de ogen van de vier andere mogendheden Frankrijk de geduchte natie die elke gelegenheid zou grijpen om de schade van het Congres van Wenen te herstellen. België die met zijn stoutmoedige en onverwachte revolutie de conservatieve orde van Metternichs Europa had verstoord, bewoog zich zeer voorzichtig op het internationale plan. Zijn gegarandeerde neutraliteit streefde het bijna

angstvallig na. Dit werd een van de hoofdlijnen van de Belgische buitenlandpolitiek. Ten tweede zocht België naar economische afzetmarkten om het tekort in de afzetmarkten, na de afsplitsing van Nederland en de kolonies, op te lossen.

Ik ga met behulp van de correspondenties tussen de Belgische minister van Buitenlandse Zaken en de zaakgelastigden te Madrid de Belgische visie op de Spaanse politiek proberen te schetsen. De correspondentie is nog niet door een historicus gebruikt en het leek interessant de inhoud ervan te gebruiken om een kijk op de Spaanse politiek weer te geven. Veel nieuwe feiten zullen er niet aan het licht komen, maar een verfrissende kijk op de Spaanse politiek vanuit het afstandelijke oog van diplomaten kan zeker helpen de complexe materie beter te begrijpen. Wat waren de hoofdbekommernissen van de Belgische diplomaten? België had zaakgelastigden en minder op de voorgrond consuls ter plaatse om te rapporteren over de Spaanse politieke ontwikkelingen aan het ministerie van Buitenlandse Zaken en koning Leopold I. De Belgische diplomaten hadden daarnaast een commercieel getinte opdracht, namelijk het proberen vinden van afzetmarkten voor de Belgische producten. De commerciële relaties tussen Spanje en België worden eveneens zeer kort belicht. Het was trouwens Leopold I die in feite de leiding over het Belgische buitenlandse beleid voerde. Zijn bezigheden in Europa beschouwde hij als driedelig. De belangen van zijn familie, de Saksen-Coburgers, verdedigen, het voortbestaan van België consolideren en in Europa het evenwicht tussen de grootmachten proberen te handhaven. Deze drie zaken waren nauw met elkaar verweven. Ook Leopold I was van mening dat Spanje nog steeds een gevaar liep door Frankrijk gedomineerd te worden, wat onder verschillende vormen tot stand kon komen. Het huwelijk van Isabella II in 1847 zou hem hieromtrent erg bezig houden. Ook de februarirevolutie van 1848 en het moment waarop Louis-Napoleon in Frankrijk eind 1851 een staatsgreep pleegde, zorgde bij Leopold I voor argwanende blikken richting Parijs. Zijn bedenkingen en acties vormen dan ook een belangrijk deel van deze studie. De diplomaten in Spanje die in de 19^e eeuw vooral agenten van de koning waren, bezorgden de beleidsmakers in Brussel namelijk belangrijke informatie over deze gebeurtenissen.

De structuur van de verhandeling is primair chronologisch opgevat. Na het inleidende hoofdstuk dat een schets geeft van de politieke geschiedenis van Spanje van 1760 tot 1840, is de periode van 1840 tot 1854 onderverdeeld in vier hoofdstukken die overeenkomen met fasen in de Spaanse binnenlandse politiek. Binnen elk hoofdstuk zijn er thematische onderverdelingen, namelijk de binnenlandse politiek van Spanje en verschillende onderwerpen betreffende de buitenlandse politiek van Spanje, die van België in verband met Spanje en de Europese internationale politiek. De leidraad zal steeds de correspondentie van

de diplomaten de minister van buitenlandse zaken zijn. De secundaire literatuur wordt gebruikt om de gebeurtenissen die de diplomaten beschrijven te omkaderen of te verduidelijken. De verhandeling moet daarom beschouwd worden als de analyse van een bron, eerder dan een nieuwe politieke geschiedenis van Spanje of een geschiedenis van de Belgische buitenlandse politiek in Spanje.

1. SPANJE VAN 1759 TOT 1840

1.1 Carlos III en Carlos IV

Con Carlos III España conto con un rey autentico, con el unico rey desde Felipe II. Na een periode van meer dan 100 jaar middelmatig bestuur was Carlos III een ware verademing voor Spanje. Onder zijn leiding kende Spanje politieke stabiliteit, sterke regeringen en geen al te hoge belastingsdruk. Dat was in de periode voor zijn regime wel anders.¹ Carlos III werd in 1759 tot koning van Spanje gekroond, nadat hij jaren koning van Napels geweest was, waar hij nuttige bestuurservaring had opgedaan.² Hij staat bekend als een hervormer en hoort thuis in het rijtje van verlichte despoten van Europa in de 18de eeuw, zoals Maria-Theresia van Oostenrijk en Frederik de Grote van Pruisen. Carlos III wou het welzijn van zijn volk verhogen, Spanje moderniseren en het staatsbestuur efficiënter maken. Er werden voor het eerst in Spanje grondhervormingen uitgevoerd. Bepaalde gronden van de kerk werden onteigend en verkocht ten voordele van de schatkist. Deze onteigeningen droegen bij tot de groei van de landbouw en de economie. Er waren de hervormingen van de rechtbanken en de lokale besturen. De jezuïeten werden het land uitgezet en hun bezittingen en macht kwamen aan de staat toe. Er waren plannen om de *fueros*³ van bepaalde streken af te schaffen.⁴ Zoals gebruikelijk onder Spaanse koningen, werkte hij steeds met *validos*⁵, zoals Pedro Campomanes, de graaf van Floridablanca en de graaf van Aranda.⁶ In tegenstelling tot zijn voorgangers, bleef het wel Carlos III die de lakens uitdeelde en niet de raadgevers zelf zoals nog het geval was onder Filips III en IV. Toch liep Spanje op het einde van de 18de eeuw nog steeds wat achter op de rest van Europa inzake economie, technologische ontwikkeling en politiek gedachtegoed. Carlos III had met zijn hervormingen af te rekenen met geduchte conservatieve tegenstanders zoals de Spaanse Katholieke Kerk, de *gremios*⁷ en de adel. Ondanks de middelmatige resultaten van Carlos III, zorgde zijn beleid voor een frisse wind in Spanje. Vele latere politici en machthebbers van Spanje die hervormingsgezind waren, zouden vaak naar hem verwijzen als het te volgen voorbeeld.

¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXI, vol I, 152-153.

² TUNON DE LARA, *Historia de España*. VII, 215.

³ Historisch gegroeide lokale of regionale privileges, die zowel in de vorm van instellingen als wetten bestonden. Het bestaan van deze *fueros* hield de modernisatie van Spanje op alle vlakken tegen.

⁴ CARR, *Spain 1808-1939*, 60-72.

⁵ Gunstelingen, bevoorrechte raadgevers.

⁶ FERNANDEZ, *Carlos III*, 184-189.

⁷ De gilden, die het economische leven in de stad beheersten en niet geneigd waren tot hervormingen.

Het buitenlandse beleid was erop gericht het koloniale rijk te bewaren en de ooit dominante positie als eerste zeenatie te heroveren. Zo zou Spanje opnieuw een eersterangs natie worden.⁸ Op de troonsbestijging van Carlos III stortte Spanje zich in de 7-jarige Oorlog aan de zijde van Frankrijk, Oostenrijk en aanvankelijk Rusland, in de hoop wat koloniale territoria ten koste van Engeland te kunnen bemachtigen. Spanje kwam er als verliezer nog betrekkelijk gunstig vanaf.⁹ Tot 1775 verliepen de contacten met andere naties relatief rustig en concentreerde Spanje zich op de handel met de kolonies en in de Middellandse Zee.¹⁰ Na 1775 onder impuls van Floridablanca ging Spanje zich meer losrukken uit de alliantie met Frankrijk en een intensere diplomatie voeren met de andere grootmachten om aan haar economische interessen tegemoet te komen. Het resultaat hiervan was een toenadering tot Portugal. Toch zou Spanje zich in 1779 nogmaals in een koloniale oorlog aan de zijde van Frankrijk voegen tegen Engeland met weinig duurzaam succes. De nadruk van het buitenlandse beleid bleef echter het onderhouden van de relaties met de kolonies.¹¹

In 1788 besteede Carlos IV de troon van Spanje. Het land ging daarmee opnieuw een periode van interne onrust en mislukte buitenlandse avonturen tegemoet. Het voerde verscheidene oorlogen met weinig succes die definitief komaf maakten met Spanje als wereldmacht. Carlos IV regeerde via zijn validos, of beter, zij regeerden in zijn plaats. Floridablanca moest als eerste al snel plaats ruimen voor Aranda. Ook Aranda bleef slechts enkele maanden in functie totdat de opmerkelijke hidalgo Godoy de eerste raadgever van de koning werd. Cruciaal om deze stoelendans te begrijpen, is de invloed die de Franse revolutie had op Spanje. Frankrijk was hun bondgenoot en de grootste economische en culturele invloed voor Spanje. Daardoor gingen de Spaanse machthebbers uit schrik voor de revolutionaire wind uit Frankrijk zich verkrampd gedragen en zowat iedereen tegen zich in het harnas jagen. Carlos IV vreesde verscheidene malen voor zijn troon.¹²

In 1793 nam Spanje deel aan de coalitie tegen het revolutionaire Frankrijk. Spanje zag al gauw Franse troepen zijn land binnenvallen en zag zich genoodzaakt een unilaterale vrede te ondertekenen, zodat het zich de woede op de hals haalde van Engeland, wat grote gevolgen had voor de handel. Spanje zat gevangen in het oorlogsspel tussen Engeland en Frankrijk en toen de Napoleontische Oorlogen begonnen, werd het al gauw een 'bondgenoot' van Frankrijk door

⁸ FERNANDEZ, *Carlos III*, 171.

⁹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXI, vol II, 377-382.

¹⁰ *Ibidem*, 383-384.

¹¹ *Ibidem*, 387-388.

¹² EGIDO, *Carlos IV*, 59-64.

het verdrag van San Ildefonso.¹³ De oorlog verliep slecht voor Spanje dat in 1797 de zeeslag bij San Vicente verloor. De genadeslag echter volgde in 1805 op 21 oktober, toen admiraal Nelson en de Engelse marine bij Trafalgar de Frans-Spaanse vloot een verpletterende nederlaag toebracht. Spanje was zijn vloot kwijt en de handelswegen naar de kolonies waren zeer kwetsbaar geworden. Er begonnen zich nu serieuze breuken af te tekenen in de Frans-Spaanse alliantie. Aangezien Portugal een Engelse bondgenoot was en Napoleon zijn Continentale Blokkade had ingevoerd, was er in Spanje een continue aanwezigheid van Franse troepen. Het bondgenootschap met Frankrijk had Spanje enkel ellende voortgebracht.¹⁴ Op binnenlands vlak stonden de zaken er niet veel beter voor. De staatsfinanciën liepen in het rood, de economische en technologische vernieuwingen waren onbestaande. Er heerste een bijna permanente crisis in de landbouw en de industrie voor zover die bestond.¹⁵ Op politiek vlak was er continu verzet en ontevredenheid. Manuel Godoy was erin geslaagd zowel de Kerk, de adel, de gematigde en progressievere liberalen en het volk tegen hem in het harnas te jagen. Er was met andere woorden geen machtsbasis waarop de regering van Godoy op kon terug plooiën.¹⁶ Vlak voor het uitbreken voor de Guerra de Independencia verkeerde Spanje in een crisis.

1.2. La Guerra de independencia en la Constitución de Cadiz

In 1808 bevond Spanje zich in een weinig benijdenswaardige positie. Carlos IV en Godoy hadden alle krediet bij de Spanjaarden verloren en de koning werd gedwongen eerst komaf te maken met zijn raadgever en vervolgens zelf afstand van de troon te doen ten voordele van zijn zoon Fernando om zo de rust te bewaren. Voor Napoleon was het moment aangebroken om Spanje, dat een zeer wisselvallige en zwakke bondgenoot bleek te zijn, effectief te bezetten om een hoger rendement uit het bondgenootschap te kunnen halen. Spanje schoot te kort als zeemacht, als koloniale zilvermijn en verkeerde in constante binnenlandse onrust.¹⁷ Terwijl Napoleon de Spaanse Bourbons gevangen hield in Bayonne, viel onder leiding van Joachim Murat een Franse troepenmacht Spanje binnen eind maart 1808 met als doel Spanje verder onder controle te brengen en de Engelsen in Portugal te kunnen bestrijden. De harde Franse bezetting, er waren reeds sinds 1807 Franse troepen in Spanje aanwezig, lokte spoedig

¹³ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 256.

¹⁴ *Ibidem*, 260-263.

¹⁵ EGIDO, *Carlos IV*, 219-228.

¹⁶ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 23-28.

¹⁷ CARR, *Spain 1808-1939*, 79-81.

een volksofstand uit in Madrid op 2 mei 1808, een datum die mythische betekenis kreeg als het begin van de Guerra de Independencia, waarna er in heel het land gelijkaardige opstanden ontstonden. Over het hele land kwamen volk en leger in opstand en ontstonden verschillende revolutionaire junta's om het lokale machtsvacuüm in te vullen.¹⁸ Terwijl de verspreide Franse legereenheden overal in Spanje de orde trachtten te herstellen, versloeg een Spaans leger op 21 juli 1808 te Bailen het Franse legerkorps van Junot. De Fransen werden verdreven uit Madrid en Castilië en zagen zich genoodzaakt terug te trekken achter de Ebro.¹⁹ De reactie van Napoleon was krachtig. Hij trok met een groot leger over de Pyreneeën en versloeg het ene na het andere Spaanse leger en heroverde Madrid. Toch bleek de situatie voor de Fransen op termijn onhoudbaar. Napoleon bezette weliswaar de steden en belangrijke wegen, maar het platteland was verre van onder controle. Ook groeide de druk van het Engelse leger dat onder leiding van Wellington in Portugal geland was. De Fransen leden onder constante logistieke problemen en kregen weer af te rekenen met verschillende gewapende conflicten in Europa die om de aandacht van Napoleon vroegen.²⁰ Een belangrijke factor in de Guerra de Independencia was de guerrilla. Er bestaat geen consensus over de precieze bijdrage tot de uiteindelijke overwinning, maar deze mag zeker niet onderschat worden. Deze eenheden bestond meestal uit rekruten uit de lagere klassen onder leiding van een of andere lage edele. Ze overvielen konvooien, voorposten, achterhoedes en zorgden voor een continu klimaat van terreur. Ze verhinderden het Franse leger een greep op het land te hebben.²¹ Vanaf midden 1812 verkregen de Spanjaarden en Engelsen de overhand en een nederlaag in slag van Vittoria op 21 juni 1813 dwong de Fransen het schiereiland te verlaten.²² Frankrijk beet zich vast en stuk op deze oorlog die een belangrijke bijdrage leverde aan de val van Napoleon samen met de desastreuze Russische campagne van 1812 en het nimmer aflatende verzet van Engeland. Deze oorlog was voor de Spanjaarden een van de eerste uitingen van een algemeen gevoel van nationalisme gedeeld door de verschillende klassen en fracties. Ze kreeg een belangrijke plaats in de geschiedschrijving en als mythe in de totstandkoming van het moderne Spanje.

Na het aftreden van Carlos IV ontstond er in Spanje een soort van dualistische machtsstructuur. Aan de ene kant probeerde Napoleon een Frans gezag op te leggen. Hij benoemde zijn broer Jozef tot koning van Spanje en liet de Constitucìon de Bayonne

¹⁸ PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 35-38.

¹⁹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 44-45.

²⁰ PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 39-41.

²¹ TUÑON DE LARA, *Historia de España*. VII, 272.

²² PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 47-49.

opstellen. Deze zeer conservatieve grondwet voorzag een wetgevend apparaat van twee onderdelen, een Cortes met strenge kiescensus en een Senaat waarvan de leden aangewezen werden door de uitvoerende macht. De *Code civile* werd ingevoerd en het katholicisme als enige religie erkend. Maar zowel de macht van Jozef als de invloed van de Constitució de Bayonne lagen eerder in de letter dan in de realiteit. Er waren ideeën voor hervormingen genoeg, maar het overgrote deel van Spanje lag niet onder Franse controle en er waren amper financiële en organisatorische middelen om een effectief beleid te voeren.²³ De oorlog eiste de meeste aandacht. Pas als heel Spanje onder controle zou zijn gebracht, zouden de Fransen het land ook daadwerkelijk kunnen gaan besturen.

Aan de andere kant probeerden de Spanjaarden zelf een bestuur te organiseren wat leidde tot een wirwar van junta's over heel het land verspreid. Ze waren een initiatief van de elites om de massa's weer onder controle te brengen. In september van 1808 werd er een Junta Central opgericht om een overkoepelend orgaan te hebben die boven de gemeentelijke en provinciale junta's zou staan.²⁴ Zowel de *grandes*²⁵ als verscheidene hoge officieren waren gekant tegen de machtsuitoefening door de Junta. De Junta Central claimde tevens soevereiniteit, terwijl de provinciale junta's zichzelf als een soort van representatieve vertegenwoordiging van het volk zagen. Ook de Raad van Castilië protesteerde tegen deze claim van de Junta Central. De oorlogssituatie dwong de Junta Central zich te verplaatsen naar het zuiden en uiteindelijk Cadiz. De Junta Central viel tenslotte uiteen wegens gebrek aan machtsbasis en een nieuwe instelling werd in het leven geroepen om de nood naar een overkoepelend orgaan proberen in te vullen. Deze werd de Regencia genoemd en begon moeizaam het Spaanse verzet tegen de Fransen te coördineren. Toch werd het duidelijk dat een eventueel duurzaam overkoepelend orgaan legitimatie moest vinden door het bijeenroepen van de Cortes.²⁶ Tijdens de Guerra de Independencia waren de politieke groeperingen in Spanje verdeeld in twee grote blokken. De grootste groep vormden de conservatieven of realistas met tegenover hen de liberalen. De conservatieven waren op hun beurt nog eens onderverdeeld in de reformistas, die een verlicht despotisme aanhingen, en de absolutistas, die zoals hun naam het doet vermoeden voorstanders van een absolutistisch regime waren. Geen van de twee conservatieve fracties waren voorstander van een grondwet of soevereiniteit van de natie.²⁷

²³ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 273-274.

²⁴ Ibidem, 269-270.

²⁵ De grandes waren de hogere edelen van Spanje. Weinig in aantal stammen hun benoemingen vaak af uit de tijd van Filips II.

²⁶ CARR, *Spain 1808-1939*, 91-92.

²⁷ PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 44-45.

De samenstelling van de Cortes die op 24 september 1810 werd geopend, was geenszins een afspiegeling van de grootte van de politieke groeperingen in Spanje op dat moment. De oorlog maakte het voor verscheidene afgevaardigden onmogelijk in Cadiz te geraken. Zowel geografisch als ideologisch zorgde dit voor een ongelijkheid. Afwezig werden vaak vervangen door 'reserve'-afgevaardigden uit het zuiden van Spanje en de streken rond Cadiz. Het merendeel van de leden van de Cortes waren ofwel verlichte clerici ofwel burgers van de derde stand. De adel en de conservatievere clerus waren ondervertegenwoordigd.²⁸ De werking van deze Cortes die de hele politieke organisatie van Spanje poogde te hervormen was zeer complex. Vier jaar lang zouden de verschillende fracties en leden elkaar betwisten om bijna elk besluit. Men mag niet vergeten dat politieke partijen nog niet bestonden en dat zelfs onder de gematigde liberalen er verschillende meningsverschillen bestonden. Er waren met andere woorden veel meer meningen en stemmen te horen dan in een huidig parlement. Al tijdens de opening van de Cortes in 1810 gingen er stemmen op om van Spanje een liberale staat te maken met soevereiniteit van de natie en het principe van scheiding der machten. De uitvoerende macht zou de Regencia ten dele vallen en de rechterlijke macht zou uitgeoefend worden door de verschillende onafhankelijke rechtbanken. Spoedig kwamen ook persoonlijke rechten ter sprake zoals het recht op vrije meningsuiting en vrijheid van pers. Er werd een comité ter ontwerp van een grondwet opgericht. De voorlopige versies hiervan werden vervolgens in de Cortes besproken. De kwestie of men de soevereiniteit bij de natie of de koning zou leggen veroorzaakte felle debatten. Ook de afschaffing van de standenmaatschappij was een heikel twistpunt. De uiteindelijke grondwet van 1812 bleek een kanjer van 384 artikelen te zijn. Het werd een zeer belangrijk document dat als voorbeeld zou dienen voor verscheidene landen van Zuid-Europa. De grondwet bepaalde dat Spanje een parlementaire constitutionele monarchie werd, gebaseerd op de scheiding der machten en de soevereiniteit van de natie. Ook de Spaanse koloniën werden toegelaten vertegenwoordigers af te vaardigen. Hoewel deze grondwet behoorlijk radicaal was, behield de koning als regeringsleider en staatshoofd aanzienlijke macht. Ook de Spaanse katholieke kerk behield haar bevoorrechte positie als enige toegelaten kerk van het land. Er bestonden plannen Spanje administratief te reorganiseren in gelijke provinciën en gemeenten, met elk dezelfde financiële, politieke en rechterlijke instellingen, om zo tot een moderne en gelijke liberale administratie te komen. In Spanje echter hadden de verschillende streken sinds eeuwen hun eigen regionale instellingen en wetten. Deze *fueros* lagen in bepaalde provinciën zoals het

²⁸ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 277-278.

Baskenland en Navarra zeer gevoelig. De bedoeling van de Cortes van Cadiz om een centralistische rechtsstaat te maken waar elke burger gelijk voor één wet behandeld zou worden, lokte dan ook fel protest uit in bepaalde regio's. Als gevolg behielden de streken nog hun regionale instellingen en wetten. Dit zorgde voor conflicten tussen de gematigde liberalen die deze toegeving bereid waren en de progressievere liberalen die hiervan niet wilden weten en de liberale revolutie radicaler wilden doordrukken. Ook werd er een *milicia nacional* opgericht dat het nieuwe constitutionele regime van een gewapende macht voorzag.²⁹ Op socio-economisch vlak wilden de liberalen komaf maken met het ouderwetse grondbezit. Het recht gronden te bezitten was tot dan toe voorbehouden aan de adel of Kerk. Dit betekende dat er niet geïnvesteerd werd in de gronden, wat een van de grote oorzaken was van een uitblijvende agrarische revolutie. Om een liberale economie te kunnen hebben had Spanje dus een open en vrij grondbezit nodig. De liberalen maakte het mogelijk voor iedereen grond te kunnen bezitten, kopen en verkopen. Vervolgens werd er begonnen met een voorzichtige onteigening van kerkelijke gronden. Ook hier ontstond er een conflict tussen de moderados en de progresistas die veel verder wilden gaan met het onteigenen van kerkelijke bezittingen. Dit omwille van ideologische en economische redenen. De moderados achtten het niet wijs een zo frontale aanval op de Kerk uit te voeren. De heerlijke jurisdictie van de edelen over hun land werd opgeheven. In een liberale rechtsstaat was het onmogelijk dat er nog zulke eilanden van particuliere rechtsmacht zouden blijven bestaan.³⁰ De hervormingen van de Cortes van Cadiz worden door verscheidene historici revolutionair genoemd. Ze betekenden inderdaad een grote breuk met het Spanje uit het ancien regime. Nu was het afwachten hoe deze ontwikkelingen door de verbannen Fernando VII onthaald zouden worden en hoe de conservatieve krachten zouden reageren nu de oorlog met de Fransen gestreden was.

1.3. Fernando VII's absolutisme tot 1820

Reeds geruime tijd voor de terugkeer van Fernando VII groeide het verzet vanuit conservatieve kringen tegen de bepalingen van de nieuwe liberale grondwet. Zowel de clerus door de onteigeningen van hun gronden en de adel door de afschaffing van het heerlijke domein zagen hun machtspositie bedreigd worden door de liberalen.³¹ De verkiezingen van 1814 hadden een conservatieve meerderheid in de Cortes voortgebracht. Het was in deze

²⁹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 61-73.

³⁰ CARR, *Spain 1808-1939*, 99-101.

³¹ CARR, *Spain 1808-1939*, 117-119.

gespannen sfeer tussen de nieuwe en oude elites dat Fernando, na het verdrag van Valençay waarin Napoleon Fernando VII als koning van Spanje erkende, zijn herintrede in Spanje maakte. Onmiddellijk ontstond er een soevereiniteitsconflict tussen Fernando VII en de Cortes. Aanvankelijk bleef Fernando neutraal, maar naargelang hij vorderde langs de door de Cortes vooraf bepaalde route, bemerkte hij dat de steun voor een absolutistisch regime in Spanje nog zeer groot was. Hij genoot de volle steun van de Kerk en van het volk dat na de lange jaren van oorlogsonbering in hem de verlosser van Spanje's problemen zag. Ze noemde hem *el deseado* wat als "de gewenste" vertaald zou kunnen worden. Twee gebeurtenissen in Valencia verzekerden hem in het geloof dat een terugkeer naar het absolutisme mogelijk was. Op 4 mei verscheen het *Manifiesto de los Persas*, een document opgesteld door 69 afgevaardigden van de Cortes die openlijk hun steun toezegden aan Fernando VII en de terugkeer naar het absolutisme. Op deze manier werden de liberalen in de Cortes buitenspel gezet.³² Enkel het leger zou Fernando nog kunnen weerhouden naar een terugkeer naar het ancien regime. Maar in Valencia voorzag Capitan General³³ Elio hem van de nodige militaire steun door een pronunciamiento³⁴ uit te roepen om de liberale staat omver te werpen en Fernando VII aan hoofd van een absolutistisch regime te brengen.³⁵

In zeer korte tijd werden alle hervormingen van de Cortes de Cadiz ongeldig verklaard. Het ancien regime werd in zijn geheel hersteld. Fernando VII greep terug naar het principe van het *droit divin*, waarop hij zijn macht legitimeerde. Enkel aan God was hij verantwoording schuldig, niet aan de natie of een grondwet. De standen kregen hun juridische en fiscale privileges terug. De kerk werd vergoed voor haar geconfisqueerde goederen. De jezuïeten en andere afgeschafte orden werden terug toegelaten. De adel verkreeg opnieuw haar heerlijke rechten over haar gronden. De nieuwe administratieve hervormingsplannen werden opgedoekt. Als van oudsher werd Spanje opgedeeld in de traditionele streken met hun eigen instellingen en lokale recht, waar de *corregidores*³⁶ de koning vertegenwoordigden.³⁷ Niet enkel werden de liberale hervormingen teniet gedaan, ook vele liberalen zelf werden

³² PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 65-67.

³³ De Capitan General is een typische Spaanse militaire functie Hij voert het bevel over de troepen van een bepaalde provincie van Spanje, zoals in dit geval de regeringstroepen gelegerd in Valencia.

³⁴ Een pronunciamiento was een typisch Spaanse militaire opstand tegen de regering om vaak uiteenlopende redenen. Heel de 19de eeuw zou Spanje dit fenomeen kennen, waar een enkele officier (zelden hoger als kolonel) met zijn kleine troepenmacht de revolutie uitriep. De algemene ontevredenheid (uitblijven van loon en promotiemogelijkheden) die er in het Spaanse leger heerste na 1812 en de zwakte van het burgerlijke bestuur in de 19de eeuw, zorgde ervoor dat veel officieren hun toevlucht te zoeken in de opstand om zo politieke en persoonlijke doelen na te streven.

³⁵ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 82-83.

³⁶ Een juridisch ambtenaar van de koning die de plaatselijke autoriteiten controleerde.

³⁷ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 546-557.

vervolgd. Het betrof vooral de liberalen uit de burgerij. De verlichte clerus had zich na de antiklerikale maatregelen van de Cortes snel gedistantieerd van de liberalen. Ook de hervormingsgezinde adel veranderde snel van kamp toen Fernando VII al hun privileges herinvoerde. Vele doceanistas, zoals de liberalen van de Cortes van Cadiz genoemd werden, zagen zich tot gevangenisstraffen veroordeeld of werden gedwongen samen met de vele vrijwillige ballingen het land te verlaten. Toch werden er ook enkele liberalen geëxecuteerd.³⁸ Het binnenlandse beleid van Fernando VII werd gekenmerkt door aanhoudende onstabiele en incompetentie. Er was een zeer groot verloop onder de ministers. Zelden was er sprake van een homogeen beleid, corruptie daarentegen tierde welig. De koning koos zijn ministers, raadgevers en functionarissen zelf, zodat de belangrijkste functies van het land ingenomen werden door veelal niet geschikte en conservatieve figuren.³⁹ Daarbuiten bestond er een soort van geheime raad die de *camarilla* werd genoemd. De koning besprak in zijn privé-vertrekken met verscheidene personen over de staatszaken. Vele diplomaten en ambassadeurs ontving hij in die hoedanigheid. Het stond Fernando VII dan vrij iets met deze gesprekken te doen of niet. Het verzekerde in ieder geval wel dat verscheidene partijen zo een invloed op hem konden uitoefenen.⁴⁰ Het grootste probleem echter was niet de bestuurlijke chaos, maar de lamentabele economische en financiële situatie waar Spanje zich in bevond na het einde van de Guerra de independencia. Sinds 1808 bevond de economie zich in een dalende conjunctuur. Zowel in de landbouw als in de industrie heerste er onafgebroken crisis. De staatsschuld, die verdubbeld was, woog loodzwaar op het land. De inkomsten lagen lager dan de uitgaven. Er was ook geen sprake van een degelijk economisch of financieel beleid. Fernando VII besloot uit te voeren wat Carlos III in de eeuw ervoor had bedacht. Er werd besloten tot uitbreiding van het landbouwareaal en tot de aanleg van kanalen en irrigatiewerken ter stimulans van de landbouw.⁴¹ Toch zou het financiële probleem niet opgelost worden en zelfs verergeren.

Fernando VII had om zijn land uit het bankroet te halen zijn hoop gevestigd op de Spaanse koloniën. Deze waren echter tijdens de Guerra de Independencia bewust geworden van hun eigenheid en van de chaos en zwakte van Spanje gebruik gemaakt om hun onafhankelijkheid te eisen. De ontbinding van het Spaanse koloniale rijk was al veel langer begonnen. Sinds Spanje vanaf de tweede helft van de 17de eeuw aan macht begon in te boeten, verloor het langzaam maar zeker zijn greep op haar koloniën. De creolen wensten aanvankelijk geen

³⁸ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 78-79.

³⁹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 558-561.

⁴⁰ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 80-81.

⁴¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 593-597.

onafhankelijkheid, maar slechts een bepaalde autonomie en vertegenwoordiging in de Cortes. Deze werd hen door de doceanistas ook gegeven, zoals bepaald werd in de Constitucìon de Cadiz. Toch eisten ze tijdens de Guerra de Independencia de volledige onafhankelijkheid. De leidende creolen wilden economisch hun eigen beleid bepalen in plaats van de exclusieve en niet zo lucratieve handel met het moederland. Tegen die tijd waren eveneens de ideeën van de Amerikaanse en Franse revolutie wel bekend in Zuid-Amerika. Dat gaf hen ideologische grond voor hun onafhankelijkheidsstrijd. Ook gaf de oorlog in Spanje hen de gelegenheid deze ideeën in praktijk te kunnen brengen. De regering was niet in staat de koloniën te besturen, dus moesten zij het wel doen. Onder leiding van militaire leiders zoals Simon Bolivar en José de San Martin scheurden zich vanaf 1810 de vier vice-koninkrijken Peru, Mexico, Nieuw-Granada en Rio de la Plata zich af van Spanje. Fernando VII was echter niet bereid zich hierbij neer te leggen en stuurde een leger van 10000 man onder leiding van generaal Morillo naar Zuid-Amerika om zijn kolonies terug te winnen. Na aanvankelijke successen werd Morillo verslagen en in 1824 zou Spanje geen kolonies meer bezitten op het Centraal- en Zuid-Amerikaanse vasteland. Een jaar daarvoor bepaalde de Verenigde Staten van Amerika volgens het Monroe-doctrine dat de Europese staten zich niet meer te moeien hadden in heel de Amerikaanse hemisfeer. Uit de as van het Spaanse koloniale rijk verrezen er in het begin van de 19de eeuw verschillende onafhankelijke, zwakke en voortdurende aan interne onrust blootgestelde staten.⁴² Het buitenlandse beleid van Spanje was voor het overige niet gericht op expansie, maar op consolidatie van zijn grenzen na de kostbare oorlog met de Fransen. Het spreekt voor zich dat Fernando VII een fervent voorstander was van Metternichs model van een reactionair Europa om het absolutistisch regime te beschermen tegen eventuele revoluties. Spanje werd dan ook even lid van de Heilige Alliantie, gesticht door de al even absolutistische tsaar Alexander I, die er niet voor zou terugdeinzen ook effectief revoluties overal in Europa in de kiem te smoren.⁴³

Hoe triomfantelijk zijn terugkeer in 1814 ook was, Fernando's wanbeleid en de aanhoudende economische malaise zou spoedig voor felle oppositie zorgen. Men kon de oppositie in drie groepen onderscheiden. Ten eerste de liberalen die bleven ijveren voor de installatie van een liberale staat met zijn rechten voor het individu. Deze waren veelal intellectuelen en geleerden. Hoewel ze slechts zelden tot de actie overgingen, zorgden ze wel voor het ideologische kader van het verzet tegen Fernando VII. De tweede groep bestond uit militairen die na de Guerra de Independencia hun soldij en functie zagen verdwijnen. Fernando VII

⁴² PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 60-64.

⁴³ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 566.

rekende op de reorganisatie van zijn leger enkel op het traditionele leger en niet op de vele guerrillero's die Spanje zo succesvol verdedigd hadden. Zij vormden een grote groep van ontevredenen. Als laatste waren er de zakenlui, meestal verbonden met de handel. Zij waren traditioneel voorstander van een liberaal regime, aangezien hen dat economisch veel aantrekkelijker leek. Zij financierden vaak het verzet tegen het regime. Een van de manieren waarop het verzet vorm kreeg waren de talloze geheime genootschappen die in Spanje bestonden. Dit was zeker geen exclusief Spaans fenomeen. Overal in Europa ontstonden geheime verenigingen al dan niet lid van de vrijmetselarij. Onder invloed van Frankrijk en Italië uiteindelijk ook in Spanje. Zowel qua organisatie, ideologie en doel waren er verschillende genootschappen. Ze vormden een reëel gevaar voor de absolutistische staat en veroorzaakten een voortdurende ondergrondse oorlog waarbij ze verschillende aanslagen pleegden op overheidsambtenaren. Hun kracht lag ook in het feit dat ze het revolutionaire en liberale gedachtegoed levend hielden en probeerden aan invloed te doen winnen in de maatschappij. Het meest openlijke verzet tegen Fernando VII kwam echter van de vele pronunciamientos in de periode 1814-1820. Verschillende van de pronunciamientos waren nauw gelinkt aan geheime genootschappen zoals die van el Triangulo en die van Lacy. Vaak waren de opstanden liberaal van aard en werden ze geleid door ex-guerrillero's. Voorbeelden hiervan waren de pronunciamientos van Espoz y Mina, Porlier en Vidal. Deze ijverden allen voor een meer liberale staat en erkenning voor hun prestaties in de Guerra de Independencia.⁴⁴ Een dergelijke opstand beginnen was een zeer gevaarlijke onderneming en alle eerder genoemde opstanden mislukten met rampzalige afloop voor de deelnemers ervan. Uiteindelijk zou de pronunciamiento van kolonel Riego echter in 1820 het absolutistisch regime van Fernando VII ten val brengen en de Constitución de Cadiz herinvoeren.

1.4. 1820-1823: drie jaar liberalisme

Op 1 januari 1820 vond er een zoveelste pronunciamiento plaats tegen het regime van Fernando VII. Riego revolteerde in Andalusië met zijn bataljon, omdat hij niet wilde deelnemen aan de herovering van de koloniën. Hoe was het mogelijk dat een zo kleine en slecht georganiseerde opstand als die van Riego kon slagen? Het antwoord ligt eerder in de zwakte van Fernando VII dan in de sterkte van de opstand. Natuurlijk werd de opstand van Riego kracht bijgezet door de talloze revoltes die her en der ontstonden in de eerste maanden

⁴⁴ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 82-87.

van 1820, maar het was vooral de onverschilligheid van het volk en de afwezigheid van steun aan het regime van Fernando VII, zodat deze zich gedwongen zag de eisen van de opstandelingen in te willigen en op 9 maart de Constitutie van Cadiz aan te nemen. Het rampzalige beleid van de koning had zijn machtsbasis danig verzwakt.⁴⁵ Aanvankelijk zag het er voor Riego nochtans niet goed uit. Hij stond alleen in zijn strijd, totdat in de provinciesteden andere officieren en verscheidene stadsbesturen zich uitsproken tegen Fernando VII. Er werden direct contrarevolutionaire junta's en organisaties opgericht. Nadat generaal O'Donnell, die door de koning belast werd met het neerslaan van het verzet, overtuigd werd door de landelijke steun voor de opstand en zich ook achter de opstandelingen plaatste, kon Fernando VII niet anders doen als de Constitución de Cadiz te aanvaarden. Er werd onmiddellijk een Junta Provisional opgericht die de soevereine macht uitriep en besliste tot de bijeenkomst van de Cortes.⁴⁶

Tegen de tijd van het triënnium⁴⁷ waren de moderados en progresistas nog verder van elkaar gegroeid. De moderados waren de liberalen die ten tijde van de Cortes van Cadiz een grote rol hadden gespeeld. Zij waren erg beïnvloed door de reactie van Fernando VII in 1814 en kozen nu voor een meer pragmatische weg om de maatschappij te veranderen. Ze waren bereid aan de conservatieven toegevingen te doen en beschouwden de monarchie zelfs als een onmisbare schakel in het Spaanse politieke systeem. Zij hadden de macht in de Cortes van 1820. De progresistas of exaltados echter waren de revolutionairen van 1820, gefrustreerd omdat ze hun revolutie niet hadden weten om te zetten in macht. Zij wensten geen toegevingen aan de Constitución de Cadiz te doen en zweerden bij de soevereiniteit van de natie. Hun machtsbasis lag in de provinciesteden, waar ze zowel de burgerij als de stedelijke massa achter zich kregen. Naarmate het triënnium op zijn einde liep, groeide de wederzijdse aversie tussen deze twee partijen.⁴⁸

De samenstelling van de eerste Cortes in 1820 bracht de moderados aan de macht. De absolutistas en de exaltados vormden slechts minderheden in de Cortes. Vanaf het begin protesteerden de exaltados tegen het beleid van de moderados. Deze waren volgens hen veel te gematigd in hun beleid en namen genoegen met de macht en wilden de conservatieven niet teveel voor het hoofd te stoten. De moderados zaten gevangen tussen de conservatieven die hun verzet begonnen te organiseren en de exaltados. Met deze laatste verergerde de situatie

⁴⁵ PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 67-68.

⁴⁶ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 289-290.

⁴⁷ De liberale periode van 1820-1823 wordt in de Spaanse geschiedschrijving ook vaak het liberale triënnium genoemd.

⁴⁸ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 92-92.

toen de moderados besloten tot de ontbinding van het revolutionaire leger en met het beperken van de persvrijheid en het verbieden van de *sociedades patrióticas*, politieke verenigingen van veelal progressieve stempel. Uitgesloten van deelname aan de macht oefenden de exaltados druk uit via de pers, de geheime genootschappen, de *sociedades patrióticas* en het opruien van de stedelijke volksmassa's. De conservatieven hadden ook hun verzet vorm gegeven in verscheidene junta's. In het bergachtige noorden begonnen groepen conservatieven zelfs een guerrillaoorlog officieus geleid door de *Regencia de Urgell*, een bolwerk van absolutistas.⁴⁹ Spanje verkeerde in continue onrust, ook het volk begon te morren omwille van de slechte economische situatie. Na stapsgewijs aan macht te hebben gewonnen zouden de exaltados eind 1822 na een mislukte absolutistische staatsgreep, de macht grijpen zowel in de Cortes als in de regering. Het conservatieve verzet bereikte zijn hoogtepunt en voor de Heilige Alliantie was de maat vol. Het einde van het liberale intermezzo in Spanje was in zicht.⁵⁰

Het triënnium betekende de voortzetting tussen de strijd tussen de staat en de kerk. Er werd beslist tot de zoveelste opheffing van de Inquisitie en de orde van de Jezuïeten, die werden gezien als de verdedigers van het absolutisme bij uitstek. De liberalen schaften een groot aantal kloosters af en onteigenden hun gronden ten voordele van de staat. Dit om het zeer hoge aantal clerici in Spanje te doen dalen en om financiële middelen vrij te maken om de nog steeds angstwekkend hoge staatsschuld te bedwingen. In 1823 tijdens de machtsperiode van de exaltados waren er plannen tot een veel drastischere amortisatie van kerkelijke gronden. Ook waren er plannen tot het definitief afschaffen van de heerlijke rechten en het heerlijk grondbezit. Deze maatregelen werden aanvankelijk tegengehouden door Fernando VII en uiteindelijk door de invasie van de Fransen in het najaar van 1823. Op administratief vlak hernamen de liberalen hun plan Spanje een meer centralistisch en modern bestuur en administratie te geven. Voorbeelden hiervan waren de pogingen het burgerlijk en strafrecht te moderniseren en zo in plaats van de traditionele *fueros* een uniform recht te creëren. Algemeen bekeken konden ook de liberalen tijdens hun kortstondig bezoek aan de macht de twee grote problemen van Spanje, namelijk de lamentabele economische situatie en de gedateerde inefficiënte instellingen, niet oplossen.⁵¹

1820 was niet enkel in Spanje een revolutionair jaar. Overal in de periferie van Europa braken liberale en nationalistische opstanden uit tegen de reactionaire regimes. De vijf grote

⁴⁹ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VII, 293-301.

⁵⁰ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 95-96.

⁵¹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 97-99.

mogendheden van het Congres van Wenen keken met argusogen naar al deze ontwikkelingen en onder impuls van de Heilige Alliantie werden de opstanden in Portugal, Napels en Piemonte manu militari onderdrukt. In 1820 reeds werd het nieuwe constitutionele regime van Spanje fel afgekeurd. Nadat bleek dat de conservatieve krachten niet bij machte waren zelf de revolutie te bedwingen werd in 1822 beslist tot een militaire interventie van Frankrijk teneinde het traditionele gezag te herstellen. In mei van het daarop volgende jaar later viel een Franse legermacht onder leiding van de hertog van Angoulême Spanje binnen. Door deze gebeurtenis viel de liberale staat uiteen en kregen de conservatieve krachten de gelegenheid om opnieuw de macht te grijpen.⁵²

1.5. Terugkeer naar het absolutisme en einde van Fernando VII in 1833

Al tijdens de opmars van de hertog van Angoulême werd er een reactionaire Junta Provisional de Gobierno de España e Indias gecreëerd. Deze herstelde de instellingen zoals voor het triënnium en begon met het verwijderen van liberalen uit de overheidsfuncties. De nieuwe Junta zou al snel worden omgevormd tot de Regencia die als taak had een regering samen te stellen met als opdracht het absolutisme te herstellen en verder te gaan met het uitzuiveren van de liberalen.⁵³ Onder de eerste regeringen van Saez en Calomarde werd de jacht op de liberalen verder gezet. Het proces en de terechtstelling van Riego vormde hiervan het symbolische hoogtepunt. Fernando VII werd omwille van deze vervolging vanuit twee kanten onder druk gezet. Ten eerste de Fransen die met hun leger in Spanje een zekere invloed konden uitoefenen. Frankrijk wou dat Spanje een einde maakte met de vervolging en dat de absolutisten gratie verleenden aan de liberalen. Maar aan de andere kant waren de apostolicos of radicale absolutistas er tegen gekant deze vervolgingen te verzwakken of te stoppen. Het conservatieve kamp vertoonde de laatste jaren een breuklijn. Aan de ene kant de reformistas, die een verlicht despotisme onder leiding van de koning verkondigden en aan de andere kant de extreem conservatieve apostolicos die elke vorm van moderniteit afwezen. Uiteindelijk werd Fernando VII gedwongen tot het afkondigen van een amnestie.⁵⁴ Dit betekende niet dat de vervolgingen ophielden. Vaak werden deze immers lokaal georganiseerd buiten het bereik van de centrale macht.⁵⁵ Intussen werd de absolutistische staat hersteld. Het oude leger werd ontbonden en een nieuw leger opgericht op basis van de *Guardia Real* en de *voluntarios*

⁵² PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 69.

⁵³ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 105.

⁵⁴ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 846-857.

⁵⁵ CARR, *Spain 1808-1939*, 147.

realistas, een conservatief legerkorps gesticht om het traditionele regime te beschermen. De wetgeving van het triënnium werden verworpen. Ook werd de standenmaatschappij heringericht. Dat betekende dat het grondbezit in Spanje weer georganiseerd werd zoals in het ancien regime met inbegrip van de herinvoering van de *mayorazgos*⁵⁶ en de heerlijke jurisdictie. De persoonlijke vrijheden, zoals de persvrijheid, werden beknot.⁵⁷

Toch wenste Fernando VII ditmaal geen volledige terugkeer naar het ancien regime. Ook hij voelde wel iets voor het verlicht despotisme en wilde de problemen van Spanje oplossen. Vooral op administratief vlak werden er resultaten geboekt om tot een efficiënter bestuur te komen. Toch toonde zich hier het falen van zijn beleid. De hervormingen die hij wou realiseren waren niet te rijmen met de conservatieve staat die hij had hersteld. Een goed voorbeeld hiervan betrof de financiën. Nog steeds verkeerde Spanje in een financiële crisis. Het doel van de minister van financiën Ballesteros was de begroting in balans proberen te houden. Inderdaad slaagde hij erin meer inkomsten te genereren door middel van verhoogde belastingen. Toch bleef de enorme staatsschuld Spanje elke vorm van effectieve modernisatie ondermijnen. Ballesteros zag twee mogelijke manieren om dit probleem op te lossen. Ofwel hervormde men het belastingstelsel, ofwel ging men buitenlandse leningen aan. De twee oplossingen vereisten echter telkens een liberale staat. Om het belastingssysteem te hervormen, zou Fernando VII de fueros moeten afschaffen en zo zijn absolutistische steun snel verliezen. Ook de leningen waren geen oplossing, aangezien de geldschieters in Europa allen liberaal waren en net zoveel geïnvesteerd hadden in het constitutionele Spanje van het triënnium.⁵⁸ Een oplossing kon misschien in de amortisatie van kerkelijke en heerlijke gronden liggen, maar die optie had Fernando VII vergooid door zijn herstel van de standenmaatschappij en de daarbij horende statische grondbezitstructuur. Onder de huidige ideologische weg zou Spanje nooit kunnen moderniseren.

In 1826 zag Spanje zich geconfronteerd met de Portugese crisis. Na de dood van koning João IV waren er tegenstrijdige aanspraken op de troon. Zowel Pedro de oudste zoon en tevens keizer van Brazilië als Miguel de tweede zoon, vooruitgeschoven door de absolutistische koningin, meenden aanspraak op de troon te kunnen maken. In feite was het een strijd tussen de moderne en traditionele krachten in Portugal. Pedro deed afstand van zijn rechten ten voordele van zijn dochter Maria da Gloria onder goedkeuring van Groot-Brittannië. In Spanje

⁵⁶ De *mayorazgos* waren grote stukken grond, waarvan de erfenis enkel voorbehouden was voor de oudste zoon van een adellijke familie. Deze gronden mochten niet opgedeeld worden. Bijgevolg was enkel stagnatie of uitbreiding mogelijk. Deze vorm van grondbezit stamt uit de 16de eeuw en was vaak in handen van de *grandes*. *Mayorazgos* hielden een liberalisering van het grondbezit tegen, iets waar de liberalen fel voor ijverden.

⁵⁷ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 869.

⁵⁸ *Ibidem*, 895-898.

werd deze kwestie met op de voet gevolgd. De Spaanse regering steunde de kandidatuur van Miguel. Er was zelfs sprake van een eventuele gewapende inval. Hiermee kwam het Europese machtsevenwicht in gevaar. Uiteindelijk zag Fernando VII zich gedwongen na internationale druk de neutraliteit in deze kwestie te behouden.⁵⁹

Ondertussen zag Fernando VII het verzet tegen zijn regime vanuit zowel liberale als absolutistische hoek toenemen. De apostolicos begonnen meer en meer te klagen over het volgens hen te gematigde beleid van de koning. De benoeming van verlichte ministers en de hervormingsplannen op financieel en administratief vlak gingen hen te ver. Reeds in 1824 waren er openlijke manifestaties tegen het regime. Maar een echte opstand vond plaats het daarop volgende jaar in Getafe, vlakbij Madrid onder leiding van maarschalk Bessières. Met de hulp van de *voluntarios realistas* riepen ze het absolutisme uit onder koning Fernando VII. Volgens hen was restauratie van Spanje als absolutistische staat nog niet voltooid. De opstand werd snel onderdrukt en de rebellen terechtgesteld.⁶⁰ Een meer serieuze bedreiging vormde de Catalaanse opstand van de zich zelf zo noemende *agraviados* of ‘gegriefden’ in 1827. Deze opstand werd geleid door de apostolicos, waaronder vele clerici, van het Catalaanse platteland. Hun eisen waren het stopzetten van de hervormingen, de vervolging van de liberalen, het herinstalleren van de inquisitie en het vervangen van het leger door de *voluntarios realistas*. Oorspronkelijk gecreëerd om het absolutisme van Fernando VII te beschermen trad dit korps of lokale eenheden ervan alsmaar vaker op als de militaire arm van de apostolicos.⁶¹ Don Carlos de broer van Fernando VII werd door de apostolicos langzaam naar voren geschoven als hun ware absolutistische pretendent voor de troon van Spanje. In die zin kan de opstand van de *agraviados* gezien worden als de kiem van het Carlisme.

Vele liberalen waren na de machtsovername in 1823 door de absolutisten gevlucht naar het buitenland. Vandaar zou ook het meeste verzet komen. Er werden zelfs junta’s georganiseerd die coördineerden met het geheim binnenlands verzet. De eerste jaren waren er verscheidene kleine opstanden georganiseerd vanuit Engeland, Gibraltar en Portugal allen zonder succes. De meeste vluchtelingen bevonden zich echter in Frankrijk maar waren machteloos, aangezien het regime van Karel X hen nauwkeurig in de gaten hield en elke vorm van georganiseerd verzet verbood. Toen in 1830 Karel X door de Julirevolutie werd afgezet en er in Frankrijk een liberaler regime onder de burgerkoning Louis-Philippe van Orléans tot stand

⁵⁹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 109.

⁶⁰ Ibidem, 111.

⁶¹ CARR, *Spain 1808-1939*, 149.

kwam, keerden de kansen voor de Spaanse liberalen. Ze verzamelden zich aan de Pyreneeën om Spanje binnen te vallen. Louis-Philippe echter had de erkenning van de andere Europese staatshoofden nodig om zijn regime te consolideren. Toen ook Fernando VII dit deed, zagen de Spaanse liberalen zich gedwongen snel op te treden, aangezien ook de nieuwe Franse koning het verbod Frankrijk te gebruiken als uitvalsbasis voor een invasie van Spanje. Het viel te verwachten dat deze slecht voorbereide expedities tot mislukken gedoemd waren. De expeditie van Vera in 1830 onder leiding van Valdes en Mina liepen faliekant af, maar deze konden zich nog redden naar Frankrijk. De landing van Torrijos in Fuengirola in 1831 verliep nog slechter. Alle deelnemers werden binnen korte tijd geëxecuteerd. Hiermee kwam een einde aan liberale pogingen om het beleid militair ten val te brengen.⁶²

Het einde van het regime van Fernando VII werd gekenmerkt door de kwestie van de troonsopvolging en de toenadering tot het gematigde liberalisme. De opvolgingskwestie toonde de breuk in het absolutisme tussen de reformistas en de apostolicos zeer duidelijk aan. Deze kwestie was slechts een symbool tussen de strijd om de macht waar tegen het einde van Fernando's leven ook de gematigde liberalen hun rol zouden in spelen. Toen de koning in 1829 voor de vierde maal hertrouwde met de jonge Maria Christina bestond er weer een kans op een rechtstreekse troonopvolger. Indien deze een zoon zou zijn, steunden beide partijen deze in zijn aanspraak tot de troon. Zou er echter een dochter geboren worden dan verklaarden de apostolicos Don Carlos tot rechtmatige erfgenaam van de troon. De reformistas steunden de rechtstreekse erfgenaam ongeacht zijn of haar geslacht, omdat zo de kans tot een politiek van hervormingen mogelijk was. Een ingewikkelde geschiedenis ging vooraf aan deze successiestrijd. De *Ley de las Partidas* bepaalde traditioneel de opvolging van de koning. Ze bepaalde dat wanneer er geen zonen beschikbaar waren, de troon naar de oudste dochter zou gaan. Met de komst van de Bourbons in 1712 werd deze wet afgeschaft teneinde telkens een mannelijke troonopvolger te hebben. Terug in 1789 hadden de Cortes en 1812 de Cortes van Cadiz deze bepaling verworpen en de *Ley de las Partidas* terug aangenomen. Maar had Fernando VII de bepalingen van de Cortes van Cadiz niet geannuleerd? Bijgevolg was de verwerping van 1812 niet geldig. In 1830 wanneer het er naar uitzag dat Don Carlos, Fernando ging opvolgen, ratificeerde deze laatste de bepalingen van de Cortes van 1789. Deze ratificatie wordt de Pragmatieke Sanctie genoemd. Toen Maria Christina in 1832 tegen alle verwachtingen van een dochter beviel, brak de strijd om de opvolging los. In een ultieme poging Don Carlos op de troon te krijgen, dwongen de

⁶² MENENDEZ PIDAL, *Historia de España*. XXXII, vol I, 907-920.

apostolicos onder het dreigement van een burgeroorlog Maria Christina en de zwaar zieke Fernando de Pragmatieke Sanctie te verwerpen. Uit schrik voor een eventuele oorlog stemden ze toe. Spoedig bemerkte Maria Christina echter dat er voldoende steun in Spanje te vinden was om tegen de apostolicos in te gaan. Ze installeerde een regering van moderados onder leiding van Cea Bermudez en begon steun te zoeken voor de kandidatuur van haar dochter Isabella. De beide partijen bereidden zich voor op het machtsvacuüm dat zou ontstaan na de dood van Fernando VII. De apostolicos rekenden op de *voluntarios realistas*. Tegelijkertijd verleende de nieuwe regering totale amnesie voor de liberale vluchtelingen. Intussen verklaarde Fernando VII als een van zijn laatste politieke daden zijn verwerping van de Pragmatieke Sanctie ongeldig en riep zijn dochter Isabella uit tot rechtmatige troonopvolger. Weinige maanden later stierf hij in het najaar van 1833.⁶³ Spanje stond op de rand van een burgeroorlog.

1.6. Het regentschap van Maria Christina en de Carlistenopstand 1833-1840

Het zwaartepunt van het Carlisme lag in de streken Navarra, het Baskenland, Catalonië en Aragon. Ook in Castilië, Galicië en Andalusië vonden er Carlistische opstanden plaats. De Carlisten bestonden uit zeer heterogene bevolkingsgroepen. De leiding werd gevoerd door edellieden uit de provincie en de reguliere clerus. Het voetvolk werd geleverd door de plattelandsbevolking. Er bestond niet zoiets als één Carlisme of één Carlistisch leger. De strijd werd door verschillende lokale groepen gestreden omwille van verschillende motieven. Een doel hadden ze echter allen gemeen, namelijk de vernietiging van de moderne liberale staat en de vestiging van een traditioneel absolutistisch regime waarvan Don Carlos als koning Carlos V de soeverein van zou zijn.⁶⁴ Het foralisme was een van de stromingen in het Carlisme en situeerde zich in de provinciën Navarra en het Baskenland. Zij wilden verhinderen dat door de instelling van de liberale staat hun fueros vervangen zouden worden door één rechtssysteem en een centralistisch administratief kader voor heel Spanje. Het is niet onwaarschijnlijk dat als de liberalen de fueros zouden respecteren de foralisten hun steun aan het Carlisme verzaakt zouden hebben. De kern van het Carlisme was hun uitgesproken antiliberalisme en het daarbij horende antiurbanisme. De boeren en landeigenaren wilden niet weten van de landhervormingen. De Carlisten kwamen zo goed als allemaal uit het platteland en de bergachtige streken van Spanje, wat tegelijkertijd hun sterkte en zwakte was. Moeilijk te

⁶³ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 117-120.

⁶⁴ PALACIOS BAÑUELOS, *España, del liberalismo a la democracia*, 90-91.

bereiken en te veroveren, maar ook zeer moeilijk om buiten hun kerngebied hun macht op te leggen. Zo werd het Carlisme gedwongen tot een defensieve tactiek, hoewel ze er een erezaak van maakten de zo gehate steden te belegeren en in te nemen. Een ander kenmerk was het uitgesproken religieuze karakter van de opstand. Ze ijverden onder de invloed van vele conservatieve geestelijken naar de unie van *Altar y Trono*. Een alliantie van de koning die zou regeren volgens het principe van het *droit divin* en de Spaanse katholieke kerk om elke vorm van moderniteit tegen te houden. De beweging was vooral een antibeweging. Tegen de verlichting, tegen het liberalisme, tegen de stad, tegen de moderniteit.⁶⁵ Waarom het zolang geduurd heeft deze opstand de kiem in te smoren, kwam door het feit dat de Spaanse staat in die periode te kampen had met interne strijd onder verschillende liberale fracties. Zo kregen de Carlisten tijd zich te organiseren en heuse legers uit te bouwen. De liberalen zagen zich wel gesteund door aanzienlijke buitenlandse hulp, waaronder financiële hulp, Franse en Engelse troepen en een Engelse vloot.

De oorlog kan opgedeeld worden in drie grote fasen. De eerste fase loopt van 1833 tot eind 1835. Na de dood van Fernando VII breken er opstanden uit in Navarra, het Baskenland en Catalonië. De *voluntarios realistas* in deze streken revolteerden tegen het liberale gezag en streeden samen met volksmassa's uit het platteland tegen het centrale gezag. Onder leiding van kolonel Zumalacarregui versloeg een Carlistisch leger verscheidene keren de regeringstroepen en veroverden het hele Baskische platteland. Ondertussen was Don Carlos uit Portugal teruggekeerd om de aanspraak tot de troon kracht bij te zetten en de Carlisten aan te voeren. De opmars in het Baskenland werd bruusk gestopt door de dood van Zumalacarregui en het mislukte beleg van Bilbao. In andere streken beperkte de opstand zich tot guerrilla. De tweede fase van 1835 tot 1837 ziet een uitbreiding van de opstand in Castilië, Asturië, Galicië, Valencia en het zuiden van het land. Ook veranderden de Carlisten van strategie door af te zien van een defensieve guerrilla-achtige oorlogsvoering. Ze bereidden zich voor op veldtochten naar het centrum van het land en Madrid om de liberale regering omver te werpen. Na aanvankelijke successen wisten de regeringsstrijdkrachten de Carlisten enkele zware nederlagen toe te brengen. De veldtochten toonde de zwakheid van de Carlisten. Ze bleken niet in staat eventuele terreinwinst te consolideren. Buiten hun kerngebied genoten ze niet meer van de steun van de bevolking en kregen ze te maken met serieuze logistieke problemen. Tegen die tijd was het regeringsleger eindelijk volledig gemobiliseerd en gereorganiseerd. Tegen zo een strijdmacht waren de legers van de Carlisten in de vlaktes van

⁶⁵ CARR, *Spain 1808-1939*, 184-188.

centraal Spanje niet opgewassen. De veldtocht onder leiding van Don Carlos zelf strandde op enkele kilometers voor Madrid en betekende de ommekeer in de oorlog. In de derde fase die duurde tot 1840 bedwongen de liberalen onder leiding van Baldomero Espartero de Carlistische opstand. Na de mislukte expedities raakten de Carlisten onderling verdeeld in extreme apostolicos en meer gematigdere opstandelingen. Don Carlos en het hoofd van zijn Carlistische leger generaal Maroto genoten niet meer het volledige gezag onder alle Carlisten, dat trouwens nooit formeel bepaald was. Een apostolisch complot tegen Maroto en de terechtstelling van de samenzweerders bezegelde de breuk. De interne verdeeldheid en het lage moraal van de Carlisten na de vele overwinningen van Espartero braken de strijdkracht van de opstand. Op 31 augustus 1839 sloten Maroto en Espartero het verdrag van Vergara. Hiermee gaf het grootste deel van de Carlistische strijdkrachten zich over. Er werd bepaald dat de officieren van het verslagen leger werden opgenomen in het regeringsleger en dat de *fueros* gerespecteerd bleven. Toch was de strijd niet gestreden. Pas nadat generaal Cabrera in Morella zich na hevige gevechten in 1840 de strijd opgaf, was de eerste Carlistische oorlog volledig ten einde.⁶⁶

Reeds in 1832 toen Maria Christina als regentes optrad in plaats van de zieke Fernando VII, benoemde zij Cea Bermudez als regeringsleider. Cea kon beschouwd worden als een aanhanger van het verlicht despotisme en ging verder volgens dit principe met de administratieve hervormingen die al begonnen waren door Fernando VII. Spanje werd bijgevolg onderverdeeld in nieuwe gelijke provinciën wat betekende dat een einde gemaakt werd met de *fueros*.⁶⁷ Dit was de reden voor de foralisten zich aan te sluiten bij de Carlisten. Met de benoeming van Martinez de la Rosa tot eerste minister, een liberaal die een grote rol speelde tijdens de Cortes de Cadiz en het liberaal triënnium, gaf Maria Christina in 1834 het sein dat Spanje een liberale staat zou worden met de steun van de monarchie. De regering van de la Rosa trachtte de liberalen en conservatieven te verzoenen door een Estatuto Real af te kondigen. Hierin werd het nieuwe politieke model van Spanje in vastgelegd. De soevereiniteit behoorde toe aan zowel de monarchie als de Cortes. De leden van de Cortes, die twee kamers telde, werden verkozen door een indirecte verkiezing. Slechts 1,3% van de Spanjaarden was kiesgerechtigd. Er werd een *Militia Urbana* opgericht, die georganiseerd door de *Ayuntamientos*⁶⁸ een liberale tegenhanger van de *voluntarios realistas* moest vormen. Nadat de verkiezingen van 1835 door de lage opkomst een mislukking waren, verkeerde Spanje in

⁶⁶ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 185-189.

⁶⁷ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VIII, 224.

⁶⁸ De ayuntamientos zijn de gemeentebesturen die bestonden uit lokale edelen en burgers.

een crisis. Zowel de exaltados als de conservatieven wezen de Estatuto Real af. De aanhoudende nederlagen tegen de Carlisten en een uitbraak van de cholera verergerden de onstabiele in het land en de la Rosa zag zich genoodzaakt af te treden.⁶⁹

In 1835 vonden er over heel Spanje progressieve opstanden plaats. Eerst in Madrid, vervolgens ook in Catalonië, Aragon, Valencia en Andalusië. Er ontstonden junta's gericht tegen de Estatuto Real, maar ook tegen de Carlisten. Het waren de middenklassen in de provinciale steden die tegen de regering in verzet traden. De pas opgerichte *Milicia Urbana* speelde een belangrijke rol in deze opstanden. Dit was het sein voor Mendizabal, een progressieve liberaal om de macht te grijpen.⁷⁰ Hij werd geconfronteerd met twee grote uitdagingen. De geldverslindende burgeroorlog beëindigen en iets doen aan de slechte economische toestand van Spanje. Hij verzekerde zich van de steun van de provinciale middenklasse door de junta's te legaliseren en te gebruiken in de strijd tegen de Carlisten en de kerk. Daarin zag Mendizabal namelijk de oplossing voor de financiële problemen van Spanje. Het aantal kloosters en orden werd drastisch verminderd en hun gronden onteigend. Ook verhoogde hij het inkomen van de staat door nieuwe belastingen. Maar door een verregaande reorganisatie en uitbreiding van het leger overtroffen de uitgaven ruim de inkomsten. Tevens had hij plannen om de Ley Electoral te veranderen, zodat de steden een grotere stempel konden drukken op de verkiezingen, aangezien daar de progresistas hun kiesbasis hadden. Dit mislukte evenwel. Na de benoeming van nieuwe progressieve legerleiders verving Maria Christina Mendizabal door de meer gematigde Isturiz in 1836. Tijdens de verkiezingen van dat jaar brak er over heel het land opnieuw een golf van progressief verzet uit tegen Maria Christina en haar regering van moderados. Een opstand van het koninklijke garnizoen ook *el motín de los Sergantes de la Granja* genoemd, steunde de provincialen en dwongen de koningin de Constitucìon de Cadiz aan te nemen. Er werd een nieuwe regering gevormd onder Calatrava. Onder zijn regering werd de Ley Electoral aangenomen en kwam er een nieuwe progressieve grondwet tot stand.⁷¹

Terwijl het einde van burgeroorlog in zicht kwam, begonnen de militaire leiders van het regeringsleger hun stempel op de Spaanse politiek te drukken. Door hun roem behaald op het slagveld genoten ze veel aanzien onder het volk. Nadat in 1837 de moderados de verkiezingen wonnen, bepaalden de generaals de koers van de regering. De nieuwe progressieve grondwet werd verworpen evenals de Ley Electoral. In 1839 na het verdrag van Vergara werd Espartero

⁶⁹ PALACIOS BAÑUELOS, España, *del liberalismo a la democracia*, 92-93.

⁷⁰ Ibidem, 94.

⁷¹ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España*. VIII, 226-228.

de grootste machtsfactor van Spanje. Hij wilde vooral een regering die de noden van zijn leger respecteerde. Maria Christina en de moderados moesten rekening houden met zijn macht en werden in feite gedwongen met hem samen te werken om de progressieve Cortes van dat jaar te ontbinden een gematigd liberaal Spanje te vestigen. Begin 1840 versterkten de moderados hun macht door het oude systeem van de *ayuntamientos*, die een sterke lokale autonomie genoten, af te schaffen en de presvrijheid te beknotten.⁷² De strijd om de Ley Electoral die al verscheidene keren verworpen en heringevoerd was in de complexe politiek van 1837-1840 duurde in alle hevigheid voort. De kracht van de progresistas hing af van deze wet. Maria Christina en de moderados keerden naar Espartero om zijn hulp. Deze weigerde echter zijn leger tegen de progresistas te gebruiken wat een domper op de plannen van de regentes was. Zo keerden de kansen in het midden van 1840 ten voordele van de progresistas. In deze fluwelen revolutie vol demonstraties, maar geen gewapend verzet wonnen de progresistas de strijd over de Ley Electoral en de steun van Espartero. Maria Christina verwijderde zich van de moderados en bood Espartero het leiderschap van de regering aan om de troon voor haar dochter Isabella II te behouden. Nadat Espartero het aanbod had aangenomen, nam Maria Christina begin september afstand van het regentschap ten voordele van de generaal. Ze was het politieke spel beu.⁷³ In 1840 was het duidelijk dat Spanje voor het liberalisme gekozen had na jarenlange strijd tegen de absolutistas onder leiding van aanvankelijk Fernando VII en later Don Carlos. Na de eerste Carlistische oorlog waren de conservatieve krachten weliswaar nog lang niet uitgeroeid, maar wel van de macht verdreven. Nu kon het conflict tussen de moderados en de progresistas op het eerste plan los breken en voor een bijna even onstabiel Spanje zorgen als de eerste decennia van de 19de eeuw.

⁷² PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 177-179.

⁷³ CARR, *Spain 1808-1939*, 179-183.

2. HET REGENTSCHAP VAN ESPARTERO 1840-1843

Uit de briefwisseling tussen de verschillende diplomaten in Spanje en het ministerie van Buitenlandse Zaken in Brussel vallen verschillende domeinen af te leiden waar de Belgische diplomatie zich het meeste mee bezighield. Ten eerste werd veel aandacht besteed aan de binnenlandse politieke situatie van Spanje en de onderlinge machtsstrijd tussen de personen en partijen. Vooral als er een link was met de Europese machtspolitiek. Dit was vaak het geval aangezien de Fransen de moderados steunden en de Engelsen de progresistas. In schril contrast met de aandacht die aan de complexe Spaanse machtspolitiek werd geschonken, staat de aandacht die besteed werd aan sociale of culturele zaken, waar amper verslag over werd uitgebracht. Ten tweede werden alle commerciële contacten van Spanje met diverse landen vermeld. Dit gebeurde wel in veel beknoptere mate dan de politieke berichtgeving die zeker de hoofdbrok vormt van de briefwisseling. Het laatste domein werd gevormd door de internationale relaties in Europa. Welke rol speelde Spanje hierin en hoe werd Spanje hierin opgevat door de andere naties, waarmee vooral Frankrijk en Engeland bedoeld worden. Het huwelijk van Isabella II is een goed voorbeeld hoe een interne Spaanse kwestie een grote invloed kon hebben op de Europese verhoudingen.

2.1. De Spaanse binnenlandse politiek

2.1.1. De keuze van het regentschap

Met Espartero aan de macht, werd Spanje geleid door een man in wie het volk en de politieke fracties hun vertrouwen stelden, niet omwille van zijn politieke ervaring of ideeën, maar wegens zijn enorm prestige dat was voortgekomen uit zijn successen in de oorlog tegen de Carlisten. Hij werd beschouwd als een leider die boven de partijtwisten stond. De progresistas waren zijn politieke steun, hoewel Espartero hen eerder als pragmatische dan ideologische bondgenoten beschouwde. Naarmate de tijd verstreek, zou het voor de politici duidelijk worden dat Espartero zo zijn eigen kijk had op de Spaanse politiek, een die rekende op vriendjespolitiek en harde repressie om zijn macht te handhaven. Dit zou hem geleidelijk van zijn aanvankelijk brede achterban verwijderen.⁷⁴

⁷⁴ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 224-225.

De kwestie die iedereen het meeste bezighield in 1840 en 1841 in de Spaanse politiek was de keuze van het regentschap. Nadat Maria-Christina Spanje verlaten had, moest er beslist worden over het regentschap voor Isabella II, aangezien zij minderjarig was. De keuze lag tussen het regentschap van Espartero alleen of gedeeld met 2 of 4 andere personen. Tot deze beslissing bekleedde Espartero de functie van regeringsleider. De Belgische zaakgelastigde in Madrid graaf Maximilien de Lalaing⁷⁵ besteedde veel aandacht aan deze kwestie. Hij verklaarde dat de moderados en het leger Espartero steunden in zijn poging het regentschap voor zichzelf te verkrijgen.⁷⁶ Dit was opmerkelijk, aangezien de progresistas en Espartero bondgenoten waren. De progresistas waren echter terughoudend te veel macht aan één man te geven, en zeker aan Espartero die al zoveel prestige bezat.⁷⁷ De linkse liberalen waren onderling nog eens sterk verdeeld in drie fracties die telkens rond een sterke man gelinkt waren. De meer gematigde legales, de ministros en de puros onder leiding van respectievelijk Cortina, Olozaga en Lopez. Vooral Olozaga en Lopez waren strikte aanhangers van het constitutionele regime en zouden Espartero fel bekritisieren wegens diens toenemende pogingen de grondwet te omzeilen om zijn machtspositie veilig te stellen.⁷⁸ De progresistas schakelden hun kranten in om hun positie omtrent de keuze van het regentschap kracht bij te zetten: *Les crains des Cabros au sujet de la régence unique ont amené son organe "L'Echo de commerce" a attaquer le duc de la Victoire et la régence unique.*⁷⁹ De historicus Paredes stelt dat de moderados het politieke inzicht hadden dat als Espartero enige regent zou worden, hij de volledige verantwoordelijkheid zou dragen bij een falen van het beleid en er zo een mogelijkheid voor de moderados was terug aan de macht te komen. De moderados vermoedden met andere woorden een voorspoedige val van Espartero.⁸⁰ Uiteindelijk werd begin mei 1841 beslist dat Espartero het regentschap exclusief voor zich mocht opeisen.⁸¹ Tegen mei 1841 was reeds duidelijk geworden dat Espartero's machtsbasis gekrompen was. De moderados hadden hun tactiek uitgevoerd door hem als enige regent te erkennen en wachtten op een fout. De progresistas die onderling verdeeld waren, begonnen ontgoocheld te geraken in hun man waar ze hun vertrouwen in gesteld hadden begin 1840. Espartero voerde immers niet echt het liberale beleid waar de progresistas op gehoopt hadden. De nieuwe

⁷⁵ Graaf Maximilien de Lalaing was in de periode 1840-1854 als zaakgelastigde het hoofd van de Belgische legatie in Spanje tot juni 1841.

⁷⁶ MBZ, P822 brief van de Lalaing aan minister Lebeau, 06-02-1841.

⁷⁷ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 57.

⁷⁸ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España. VIII*, 236.

⁷⁹ MBZ, P822 brief van de Lalaing aan minister Lebeau, 02-04-1841.

⁸⁰ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 194.

⁸¹ MBZ, P822 brief van de Lalaing aan minister de Muelenaere, 08-05-1841.

regent hield zich meer bezig met het tevreden houden van zijn leger en de Engelsen, die hem steunden in de hoop toegang te krijgen tot de Spaanse markt.

2.1.2. *Begin van het verzet tegen Espartero*

In de weken na de toekenning van het enkelvoudige regentschap ondervond Espartero moeilijkheden met het vormen van een regering. De Lalaing informeerde dat de regering bestond uit *ayacuchos*⁸² et *exaltados* en dat deze regering koel onthaald werd door het volk, de moderados en de Carlisten. In enkele gemeenten braken zelfs onlusten uit.⁸³ Maar ook in de Cortes hadden vele progresistas niet veel sympathie voor de totstandkoming van deze regering, waaruit bleek dat Espartero vooral de belangen van zijn leger diende. Verschillende opstanden georganiseerd door de moderados braken in oktober van 1841 uit. De belangrijkste was die van O'Donnel in Pamplona met steun van Baskische foralisten met als doel Maria Christina als regentes te herstellen.⁸⁴ Een gealarmeerde plaatsvervanger van de zaakgelastigde graaf Charles de Marnix⁸⁵ schrijft dat het hele land in staat van oorlog verkeert, verscheidene moderados generaals waaronder Narvaez zich bij hun leger vervoegen. Hij geeft op 7 oktober een stand van zake in Madrid: de stad is tot nog toe kalm, maar het leger ter plekke en de Guardia Real twijfelen aan hun trouw aan het regentschap.⁸⁶ Een dag later rapporteert Marnix dat delen van de Guardia Real onder leiding van Concha in Madrid hadden getracht de koningin gevangen te nemen.⁸⁷ Uiteindelijk zou deze eerste uitbarsting van geweld georganiseerd door de moderados gepareerd worden, maar er bleef een klimaat achter waarin de minste onrust ervoor kon zorgen dat de oppositie weer in gewapend verzet zou treden.

Een tweede en ernstiger conflict diende zich aan in Barcelona wat traditiegetrouw een bolwerk van progresistas was en aanvankelijk het regime van Espartero goed gezind was. In en rond de Catalaanse hoofdstad bevond zich het grootste Spaanse nijverheidscentrum, vooral gericht op de textielindustrie. Hoewel de Catalaanse elite overwegend de progresistas steunden, gaf ze op economisch vlak de voorkeur aan een protectionistisch beleid om hun

⁸² De ayacuchos waren de klik van militaire officieren die aan Espartero gebonden waren en hem de militaire basis gaven waarop hij kon steunen. Bijgevolg voorzag Espartero hen steeds van belangrijke politieke en militaire posten om hun voorkeur te behouden.

⁸³ MBZ, P822 brief van de Lalaing aan minister de Meulenaere 29-05-1841.

⁸⁴ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España. VIII*, 234.

⁸⁵ Graaf Charles de Marnix, op 10-05-1839 benoemd tot de diplomatieke rang van zaakgelastigde (tijdens de benoeming was hij geen lid van de legatie in Madrid) verving de Lalaing aanvankelijk als plaatsvervangend zaakgelastigde om uiteindelijk de vaste zaakgelastigde in Madrid te worden tot 1847.

⁸⁶ MBZ, P822 brief van de Marnix aan minister de Briey, 07-10-1841.

⁸⁷ MBZ, P822 brief van de Marnix aan minister de Briey, 08-10-1841.

producten te beschermen tegen buitenlandse concurrentie. Dit zou tot een probleem kunnen leiden aangezien de Engelsen Espartero steunden in de hoop en verwachting dat hij de Spaanse markt zou openen voor hun producten.⁸⁸ Tegelijkertijd met deze op hand zijnde Catalaanse crisis, was de regering onder leiding van Gonzalez in mei gevallen en had Espartero een van zijn ayacuchos, generaal Rodil tot hoofd van de regering benoemd. Dit feit zette kwaad bloed bij vele progresistas die niet te spreken waren over de vriendjespolitiek van Espartero.⁸⁹ In het midden van 1842 gingen er geruchten de ronde van een mogelijk handelsverdrag tussen Engeland en Spanje, hoewel verscheidene ministers van de regering dit bleven ontkennen: *Gonzalez et Almodovar ont déclaré que l'Angleterre n'a jamais fait des propositions dans le sens d'un traite de commerce.*⁹⁰ Nadat in de loop van de herfst duidelijk werd dat er wel degelijk een handelsverdrag tussen Spanje en Engeland tot stand zou komen, geraakten de gemoederen in Catalonië alsmear meer verhit. Eind oktober rapporteerde de Marnix dat het verdrag tussen Spanje en Engeland een feit was en dat de tarieven van de invoer van textiel gevoelig verlaagd werden.⁹¹ Iedereen keek nu naar de houding van de pas geopende Cortes in verband met het handelsverdrag. Intussen kwamen er berichten binnen over onrust in Barcelona, waar het nieuws van het pas besloten handelsverdrag de al bestaande slechte economische situatie een nog minder hoopvolle toekomst gaf.⁹² De situatie bleek uit de hand te lopen in Barcelona waar een opstand begon, die zich verspreidde over heel Catalonië en andere kuststeden zoals Valencia. Espartero besloot daarop zelf aan het hoofd van het leger naar daar te trekken om de orde te herstellen. De reactie van Espartero was heftig en hij aarzelde niet de stad te bombarderen met behulp van de Engelsen en Barcelona een grote boete op te leggen.⁹³ De harde repressie die de stad werd opgelegd, veroorzaakte volgens de Marnix een heftig verzet. Dit werd verergerd toen Espartero de hem vijandelijk gezinde Cortes ontbond.⁹⁴ De oppositie sprak zelfs van het installeren van een dictatuur.⁹⁵ Espartero echter zag in het ontbinden van de Cortes en het uitschrijven van nieuwe verkiezingen in het voorjaar van 1843 echter een opportuniteit zijn gezag te herstellen.⁹⁶ De vraag was maar of Espartero niet te ver was verwijderd van zijn vroegere bondgenoten dat zoiets nog mogelijk zou zijn.

⁸⁸ CARR, *Spain 1808-1939*, 223-224.

⁸⁹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España. XXXIV*, 60.

⁹⁰ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 09-07-1842.

⁹¹ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 29-10-1842.

⁹² MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 18-11-1842.

⁹³ CARR, *Spain 1808-1939*, 224-225.

⁹⁴ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 17-12-1842.

⁹⁵ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 24-12-1842.

⁹⁶ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 227.

2.1.3. Het einde van het regentschap

De verkiezingen van maart brachten een heel versnipperde Cortes voort. Het werd duidelijk dat de regering van Rodil zou vallen.⁹⁷ Graaf de Marnix berichtte in verschillende brieven dat de ministers één na één ontslag namen. Espartero stond nu voor de lastige taak een nieuwe regering te vormen die het vertrouwen genoot van zowel de moderados als de progresistas en die zijn belangen ook diende. Espartero trachtte nu de progresistas terug aan hem te binden door ze een regering voor te stellen, maar Cortina en Olozaga gingen niet op zijn voorstel in. Lopez echter was wel bereid een regering te vormen, maar met een strikt programma.⁹⁸ Lopez wou de duur van het regentschap verkorten tot nog een jaar, de administratie zuiveren van het cliëntisme en amnestie aan de politieke vluchtelingen verlenen. Vervolgens wou hij de persvrijheid uitbreiden en vrije verkiezingen organiseren, aangezien de laatste door velen als vervalst beschouwd werden.⁹⁹ Volgens graaf de Marnix was het Lopez vooral te doen de invloed van de ayacuchos te breken. Het bleef volgens hem echter speculeren waarom Espartero deze toegevingen zou doen. De moderados aan hun kant hielden zich koest, aangezien ze rekenden op de val van de regering Lopez.¹⁰⁰ Nog in een extra brief op dezelfde dag benadrukt de Marnix de fragiliteit van de regering Lopez: *les députés Catalans, Galiciens et les partisans de D. Francisco se détachent du cabinet qui est à la merci du parti Cortina et Olozaga.*¹⁰¹ Wanneer Lopez vervolgens midden mei het ontslag eiste van de militaire secretaris Linaje die een van de getrouwen van de regent was, zag Espartero zich genoodzaakt de regering van Lopez te ontbinden. Indien Lopez zijn programma zou uitgevoerd hebben, zou dat zijn positie te zeer verzwakt hebben, niet in het minst door amnestie te verlenen aan de moderados van de mislukte opstanden van 1841, die eenmaal in Spanje een serieuze bedreiging voor hem konden vormen.¹⁰²

Na een mislukte poging een nieuwe regering te vormen en de zoveelste onconstitutionele bemoeienis van Espartero was het sein voor de progresistas om over heel het land tot de opstand over te gaan. In Granada en Malaga braken eind mei de eerste revoltes uit, maar ook in Aragon en Catalonië onder leiding van de progressieve kolonel Prim braken er begin juni opstanden uit.¹⁰³ Spoedig ontstonden er in heel het land junta's, die zichzelf uitriepen als

⁹⁷ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Brieu, 18-03-1843.

⁹⁸ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister Goblet, 06-05-1843.

⁹⁹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 196.

¹⁰⁰ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister Goblet, 10-05-1843.

¹⁰¹ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister Goblet, 10-05-1843.

¹⁰² CARR, *Spain 1808-1939*, 222-223.

¹⁰³ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister Goblet, 03-06-1843.

beschermers van de grondwet. De Belgische diplomaten over heel Spanje berichtten over de revoltes in de stad waar ze verbleven. De opstand was nu compleet. Dit was het sein voor de moderados om zich bij de opstandelingen te voegen, waaronder generaal Serrano in Barcelona en Narvaez die begin juli met zijn troepen vanuit Valencia naar Madrid marcheerde. De militaire kracht van de moderados zou beslissend blijken om Espartero te verslaan.¹⁰⁴ Als reactie meldde de Marnix dat Espartero en zijn generaals met hun legers uit Madrid trokken om de verschillende revoltes de kop in te drukken.¹⁰⁵ In een resem van brieven geven de Belgische diplomaten een relaas van het strijdverloop. Narvaez versloeg Espartero die daarna naar het zuiden afzwenkte om daar de revolutie de kop in te drukken. De generaals Zurbano en Seoane kregen de opdracht kolonel Prim te verslaan en Catalonië onder controle te krijgen. Toen dit mislukte, plooiden ze terug op Madrid waar ze definitief verslagen werden door de oprukkende Narvaez op 22 juli te Torrejon de Ardoz.¹⁰⁶ Intussen was er een voorlopige coalitieregering tot stand gekomen onder leiding van de progresista Lopez. Deze regering werd spoedig door de revolutionaire junta's, de belangrijkste generaals, waaronder Serrano en Narvaez en de Europese grootmachten erkend.¹⁰⁷ De attaché de Beeckman¹⁰⁸ meldde op 6 augustus het einde van de opstand met Espartero die gevlucht was via Portugal naar Engeland. Tevens werd besloten tot het bijeenroepen van de Cortes in oktober waardoor er verkiezingen gehouden konden worden en Spanje een nieuwe regering kon krijgen.¹⁰⁹

Ondanks het feit dat de moderados en progresistas gezamenlijk een gemeenschappelijke vijand uit het land hadden verjaagd, leek er tussen de twee fracties onmiddellijk een nieuw conflict te ontstaan. Wie van hen zou namelijk de macht in handen gaan nemen? De moderados voelden zich met de steun van de machtige generaals Narvaez en Serrano erg sterk. Hoe zouden deze figuren zich opstellen bij het vormen van een nieuwe regering? Daarbuiten was er nog de dringende kwestie van het al dan niet voortzetten van het regentschap.

¹⁰⁴ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 228.

¹⁰⁵ MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister Goblet, 19-06-1843.

¹⁰⁶ CARR, *Spain 1808-1939*, 226.

¹⁰⁷ MBZ, P824 brief van de Beeckman aan minister Goblet, 25-07-1843.

¹⁰⁸ Baron Frédéric de Beeckman was als attaché gedurende één jaar vanaf de zomer van 1843 verbonden aan de Belgische legatie te Madrid.

¹⁰⁹ MBZ, P824 brief van de Beeckman aan minister Goblet, 06-08-1843.

2.2. Het internationale plan van 1840-1843

2.2.1. De betwisting om het westelijke Middellandse Zeegebied

Tijdens het congres van Wenen in 1815 werd door de vijf mogendheden beslist de manier waarop er in Wenen over de Europese politiek onderhandeld werd, voort te zetten. Dit systeem van regelmatige bijeenkomsten van de mogendheden in de vorm van een congres zou slechts enkele jaren standhouden. Spoedig splitste de vijf zich op in twee kampen met aan de ene kant Engeland en Frankrijk als vertegenwoordigers van de democratie en aan de andere kant Pruisen, Oostenrijk en Rusland als de meer absolutistische landen. Deze conservatieve mogendheden stichtten een Heilige Alliantie met als doel het conservatieve staatsbestel overal in Europa te beschermen en eventuele democratische of nationalistische aanspraken de kop in te drukken. Om dit te counteren riep Engeland in 1833 de ‘Quadruple Alliance’ in het leven om samen met Frankrijk, Spanje en Portugal de Heilige Alliantie het hoofd te bieden. Eigenlijk probeerde Engeland zo een soort hegemonie te verkrijgen over de West-Europese hemisfeer. Engeland en Frankrijk waren namelijk niet zo goed bevriend in de jaren na 1820.¹¹⁰ De concurrentie tussen deze twee naties zou het internationale plan in West-Europa voor decennia na 1815 bepalen. Spanje en België zouden hier occasioneel een rol in vervullen.

In de jaren '30 probeerde Frankrijk zijn verloren positie als grootmacht goed te maken door te trachten in het Middellandse Zeegebied haar invloed te vergroten. Het had haar oog laten vallen op Algerije. Engeland kon niet toelaten dat Frankrijk van Algerije een kolonie zou maken. Dit zou haar handelsroutes naar India kunnen bedreigen. Nadat Frankrijk echter haar wil doordreef, was Engeland in 1837 bereid Algerije als Franse kolonie te erkennen op voorwaarde dat Tunesië en Marokko onaangeroerd zouden blijven.¹¹¹

Intussen trokken de gebeurtenissen op het Iberische schiereiland de aandacht. Nadat Engeland en Frankrijk in Portugal na de dood van Don Pedro in 1834 de troon van zijn opvolgster Doña Maria probeerden veilig te stellen, zagen de beide grootmachten zich gedwongen de Spaanse monarchie te beschermen tegen de Carlisten die de steun genoten van de conservatieve mogendheden. Maria Christina verzocht Engeland en Frankrijk om hulp in ruil dat Spanje troepen zou leveren om de absolutistische Don Miguel in Portugal te bestrijden. De ‘Quadruple Alliance’ kreeg de kans haar sterkte en samenhang te testen. Frankrijk zag in

¹¹⁰ BOURNE, *Palmerston, the early years 1784-1841*, 387.

¹¹¹ RENOUVIN, *Histoire des relations internationales*, 111-112.

dit verzoek de opportuniteit haar invloed op Spanje te kunnen vergroten. Ook wilde koning Louis-Philippe aan de zijde van Engeland strijden, aangezien het bondgenootschap als een erkenning van zijn regime beschouwd kon worden.¹¹² Engeland en vooral Palmerston waren echter niet zo happig op een Franse deelname. Frankrijk kon inderdaad een grote hulp bieden, maar Palmerston vreesde terecht de expansionistische bedoelingen van Frankrijk. Naarmate de Carlistische oorlog vorderde, zouden Engeland en Frankrijk alsmaar wantrouwiger tegenover elkaar staan. Het valt niet uit te sluiten dat beide landen in Spanje vochten eerder om er invloed ten koste van de andere te bereiken dan om in de eerste plaats de Carlisten te verdrijven. Uiteindelijk koos Palmerston in 1835 voor een interventiemacht geleid door Engeland bestaande uit het Franse Vreemdelingenlegioen gesteund door Belgische en Engelse hulptroepen. Ook werd er een Engels vlootdetachement naar de noordkust van Spanje gezonden. Dit plan werd echter geen succes. De Engelse troepen waren veruit in de meerderheid, maar door de incompetente leiding van generaal de Lacy hadden de expeditietroepen nooit een rol van betekenis kunnen spelen.¹¹³

In Frankrijk zelf werd deze Engelse leiding door bepaalde elites niet gunstig onthaald. Voor hen was Frankrijk als enige geplaatst om in Spanje een dominante rol te spelen. Ze zagen Spanje nog steeds als een soort natuurlijke vazal van Frankrijk.¹¹⁴ Palmerston vermoedde dit en ondanks het Engelse falen, verhinderde hij een unilaterale Franse invasie van Spanje. Toch hadden de Engelsen door hun mislukt optreden veel invloed in Spanje verloren. De rivaliteit tussen Engeland en Frankrijk in Spanje was tot op een hoogtepunt genaderd op het einde van de Carlistische oorlog. De Engelsen steunden de progresistas omwille van economische en politieke redenen. De progresistas waren voorstander van vrijhandel en de Engelsen zagen hierin commerciële kansen. Toch was politiek het hoofdmotief om de progresistas te steunen. Frankrijk probeerde immers via de moderados en Maria Christina haar invloed op Madrid te doen gelden. Door de Progresistas te steunen, hoopte Engeland een tegengewicht te vinden in het Westelijke Mediterrane bekken na de succesvolle poging van Frankrijk Algerije onder haar gezag te brengen.¹¹⁵ Engeland kon niet toestaan dat Frankrijk ook nog eens Spanje zou inpalmen. Daarmee zou het evenwicht in het westen van de Middellandse Zee te zeer naar Frankrijk overhellen.

¹¹² BRIDGE, *The great powers and the European states system 1815-1914*, 58.

¹¹³ BOURNE, *Palmerston, the early years 1784-1841*, 553.

¹¹⁴ BRIDGE, *The great powers and the European states system 1815-1914*, 59.

¹¹⁵ RENOUVIN, *Histoire des relations internationales*, 113.

2.2.2. *De politiek van Leopold I in het Iberische schiereiland tot 1840*

België speelde een beperkte rol in de Carlistische oorlog. Zoals vermeld werd het Belgische buitenlandse beleid bepaald door koning Leopold I. Samen in overleg met de minister van Buitenlandse Zaken nam hij de uiteindelijke beslissingen hieromtrent. De activiteiten op dit vlak besloegen het contact houden met de andere naties, commerciële verdragen afsluiten en België vertegenwoordigen in het buitenland. Na 1845 zou zijn invloed op dit vlak echter verminderen door het uiteenvallen van het Unionisme in België en de opkomst van de politieke partijen.¹¹⁶ Maar het plan waar het belang van de vorst vooral tot uiting kwam was de grote Europese politiek, waar hij telkens trachtte de belangen van zijn dynastie te verdedigen. Hij bevond zich door zijn zeer uitgebreid netwerk en zijn toegang tot de belangrijkste Europese hoven in een uitstekende positie. Voorbeelden hiervan zijn de vele huwelijken die werden afgesloten om de invloed van het huis van Saksen-Coburg te vergroten. Zowel aan het koninklijk hof in Parijs als Londen bevond zich een telg van zijn familie.¹¹⁷ De minister van Buitenlandse Zaken werd hier volledig buiten gehouden. Leopold I beoogde op dit Europese toneel verschillende doelen na te streven. Ten eerste trachtte hij steeds de belangen van België in Europa te bewaken. Hier nauw mee verbonden, hield hij ook de belangen van Engeland in het oog en zou nooit acties ondernemen die tegen Engeland gericht waren. Leopold I beschouwde Engeland immers als de beschermheer van België en zou de afgesproken gegarandeerde neutraliteit trachten te respecteren tot op het obsessieve af. Leopold I is immers heel zijn leven bevreesd geweest voor het verlies van zijn troon. Zowel Nederland, Frankrijk als de conservatieve grootmachten hadden op bepaalde tijdstippen bedreigingen geuit tegen het koninkrijk België. Daarom wilde Leopold I ten tweede steeds de vrede in Europa te handhaven. Door zijn talrijke connecties in heel Europa trad hij meerdere keren op als conflictbemiddelaar. Een succesvol voorbeeld hiervan is de crisis in 1840 tussen Engeland en Frankrijk over het conflict tussen Mehmet-Ali en het Ottomaanse Rijk. Tenslotte probeerde Leopold I in Europa de traditionele conservatieve orde te bewaren, ingesteld in 1815 door Metternich met wie hij ook contact had.¹¹⁸

De prelude tot de acties in Spanje speelde zich af in Portugal, waar er een burgeroorlog bezig was tussen de liberale krachten van de koning Don Pedro en de absolutistische pretendent Don Miguel. Engeland, Frankrijk en Spanje zagen zich genoodzaakt Portugal uit de klauwen

¹¹⁶ STENGERS, *Macht en invloed van de koningen der Belgen*, 232-233.

¹¹⁷ COOLSAET, *Belgie en zijn buitenlandpolitiek 1830-2000*, 60-61.

¹¹⁸ STENGERS, *Macht en invloed van de koningen der Belgen*, 227-229.

van het absolutisme te redden en besloten tot een interventie. Leopold I zorgde voor een aanzienlijke Belgische bijdrage om op een goede voet met Engeland te staan en om een eventuele Coburgse kandidatuur te promoten als toekomstige echtgenoot van de dochter van Don Pedro. Na het overlijden van Don Pedro, stelde Leopold I voor zijn neef Ferdinand te huwen met de troonopvolgster Doña Maria. Dit voorstel werd door Engeland goedgekeurd en wederom besteed in 1835 een Coburger de troon van een Europees land. Het conflict tussen de liberalen en de absolutisten werd in het voordeel van de liberalen beslist.¹¹⁹ Leopold I zou proberen een invloed op de Portugese politiek te bemachtigen. Na de troonsbestijging brak er een strijd los tussen de liberalen onderling. Aan de ene kant waren er de voorstanders van de zeer liberale grondwet van 1822, aan de andere kant de zogenaamde chartisten die het gematigde Liberale Handvest van 1826 verdedigden waar de monarchie veel bevoegdheden kreeg. Nadat Doña Maria gedwongen werd de grondwet van 1822 aan te nemen, trachtte Leopold I via Ferdinand en zijn ambassadeur Sylvain Van de Weyer¹²⁰ de strijd in het voordeel van de meer conservatievere chartisten te beslechten. Er werd zelfs geopperd voor een nieuwe militaire interventie in de geest van de ‘Quadruple Alliance’. Na fel verzet van de Portugese pers tegen het optreden van Leopold I en het uitblijven van buitenlandse steun, besloot Leopold I een gematigdere politiek te voeren in Portugal.¹²¹ In plaats van een verhoogde invloed op de Portugese politiek, zorgde de pas verworven koningstroon eerder voor meer problemen.

Ook in Spanje zou Leopold I zich welwillend tonen om de leden van de ‘Quadruple Alliance’ te steunen in hun strijd tegen de carlisten. Leopold I was voorstander van het moderados beleid van Maria Christina. Er werd een plan opgevat het Belgische detachement dat in Portugal gestreden had in te zetten tegen de Carlisten. Toen dit niet lukte, probeerde Leopold I een nieuwe legereenheid te rekruteren van ongeveer 12000 man onder leiding van generaal Daine.¹²² Echter zou de druk van Pruisen, Rusland en vooral Oostenrijk hem van dit plan doen afzien. In de ogen van Metternich beging België, dat juist de traditionele orde had verstoord door zijn revolutie in 1830, een stap te ver door ook nog eens de Spaanse revolutie onder leiding van Maria Christina te steunen. Opmerkelijk zag Metternich in het kader van het

¹¹⁹ DEFRANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 138-142.

¹²⁰ Sylvain van de Weyer (1802-1874) was een liberale politicus en diplomaat. Hij speelde een prominente rol in de totstandkoming van de onafhankelijkheid van België. Hij was een lid van het Voorlopig Bewind en werd de minister van Buitenlandse Zaken in de eerste Belgische regering van Goblet. Nadien werd hij als vertrouweling van Leopold I als ‘ministre résident’ het hoofd van het gezantschap in Londen en werd hij een van de voornaamste diplomaten van België.

¹²¹ COOLSAET, *België en zijn buitenlandpolitiek 1830-2000*, 61.

¹²² COOLSAET, *België en zijn buitenlandpolitiek 1830-2000*, 62.

bewaren van de conservatieve orde in Europa Maria Christina als opstandeling en niet de Carlisten!¹²³

2.2.3. De internationale ontwikkelingen tijdens het regime van Espartero

Tijdens de drie jaren van Espartero's bewind waren er betrekkelijk weinig internationale conflicten waar Spanje al dan niet direkt bij betrokken was. Het grootste incident in het begin van de jaren '40 van de 19de eeuw speelde zich af tussen Engeland en Frankrijk betreffende de opgang van Mehmet-Ali in Egypte waar Frankrijk door hem te steunen hoopte een zekere vorm van invloed te verkrijgen in het oostelijk deel van het Middellandse Zeegebied. Engeland kon dit niet tolereren na de Franse successen in Algerije en Spanje, waar het alsmear meer invloed verwierf. Ook waakte Engeland over het behoud van het Ottomaanse Rijk ten einde de Russische expansionistische neigingen een halt toe te roepen. Mede door succesvolle bemiddeling van Leopold I kon een oorlog vermeden worden en de ambities van Mehmet-Ali en Frankrijk getemperd worden.¹²⁴ Hierin speelde Spanje echter nauwelijks een rol.

De buitenlandse politiek van Spanje in de periode van 1840-1843 was weinig spectaculair. Spanje beperkte zich tot drie kwesties. Ten eerste ervoor zorgen dat het regime van Espartero door de Europese staten erkend werd. Ten tweede was er een conflict met Portugal, dat dwars lag betreffende een verdrag tussen de leden van de 'Quadruple Alliance' voor vrije scheepvaart op de rivier de Duero. Tenslotte wou Spanje de slechte relaties met het Vaticaan verbeteren.¹²⁵ De zaakgelastigde de Lalaing rapporteerde dat de Duero-crisis 1841 tot een doorbraak kwam: *Le gouvernement espagnol a adressé au Portugal un ultimatum pour la exécution du règlement de navigation du Duero menaçant le Portugal de l'exécuter, en cas de refus, par la force.*¹²⁶ Wegens interne politieke kwesties werkten de Portugezen de uitvoer van het verdrag tegen, maar na druk van eveneens Engeland zou het verdrag uiteindelijk uitgevoerd worden. Na de aanval op de bezittingen van de kerk door Mendizabal in 1836, waren de relaties tussen het Vaticaan en Spanje erg bekoeld.¹²⁷ Tijdens het bewind van

¹²³ CORTI, *Leopold I of Belgium*, 83-84.

¹²⁴ RENOUVIN, *Histoire des relations extérieures*, 114-116.

¹²⁵ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España. XXXIV*, 853.

¹²⁶ MBZ, P822 brief van de Lalaing aan minister Lebeau, 18-01-1841.

¹²⁷ CARR, *Spain 1808-1939*, 172.

Espartero waren beide partijen misschien bereid tot toenadering.¹²⁸ Echte resultaten zouden pas onder het regime van Narvaez bereikt worden.

Het zou echter een ogenschijnlijke interne aangelegenheid zijn die voor Europa het meeste belang zou hebben, namelijk het huwelijk van Isabella II. Reeds in 1836 werd begonnen aan de zoektocht naar een geschikte huwelijkskandidaat voor de jonge Isabella die op dat moment amper 6 jaar oud was.¹²⁹ In 1843 zou ze door de Cortes unaniem meerderjarig worden bevonden, zodat ze reeds op vroege leeftijd huwelijksgerechtigd was.¹³⁰ Niemand had voorspeld dat het zo een langdurige en moeilijke affaire zou worden. Zowel de binnenlandse partijen, er was immers in de nieuwe grondwet van 1846 bepaald dat de Cortes zijn fiat moest geven voor een koninklijk huwelijk, en Maria Christina, als de buitenlandse mogendheden, vooral Engeland en Frankrijk, volgden deze zoektocht op de voet en poogden hun invloed te laten gelden op dit vlak. Ook Leopold I heeft zich intens met de kwestie bezig gehouden en zelfs een lid van de familie van Saksen-Coburg voorgesteld als kandidaat. Het feit dat zo diverse partijen zoveel interesse toonden in deze zaak, kan verklaard worden aan de potentiële waarde die aan een echtgenoot van de Spaanse koningin gelinkt werd. Ten eerste de invloed die de nieuwe echtgenoot van de koningin kon hebben op het staatshoofd in verband met haar politieke macht en gezag in Spanje. Een gunstige kandidaat kon voor deze of gene partij dus een niet geringe invloed verschaffen op dit vlak. In 1840 waren koninklijke prerogatieven vastgelegd in de progressieve grondwet van 1837. De kroon bezat niet meer de absolute macht die Fernando VII nog had gekend. Ze gold als bemiddelende factor in de politiek, ze benoemde en ontsloeg de ministers van de regering en kon aan een regering toestemming verlenen de Cortes te ontbinden.¹³¹ Buiten deze directe macht had een vorst in de 19de eeuw natuurlijk nog veel gezag en kon de mening van de vorst een conflict vaak een beslissende wending doen nemen. Tijdens de Carlistische oorlog van 1833 tot 1840 had de Spaanse kroon echter veel van haar gezag verloren en was de monarchie in een constante verdediging gedwongen, enerzijds door de Carlisten die hun eigen troonpretendent trachtten op te dringen, anderzijds door de twee liberale partijen de moderados en de progresistas, die de monarchie gebruikten in hun machtspolitiek. Ten tweede betekende een koninklijk huwelijk in de 19de eeuw het aangaan van een diplomatieke alliantie tussen twee naties of dynastieën.

Zoals reeds aangehaald, werd reeds in 1836 uitgekeken naar mogelijke huwelijkskandidaten voor de jonge Isabella II. Ook aan de Engelse minister van buitenlandse zaken, lord

¹²⁸ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister de Briey, 03-01-1842.

¹²⁹ BELL, *Lord Palmerston*, 217.

¹³⁰ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 08-11-1843.

¹³¹ CARR, *Spain 1808-1939*, 210-211.

Palmerston werd deze zaak toen al voorgelegd. Omdat hij het nog veel te vroeg vond voor een huwelijk van de jonge Isabella II, wees hij alle pretendentes van de hand. Leopold I zag omstreeks 1839 reeds de mogelijkheid in om een Coburger, zijn op dat moment 16-jarige neef Leopold, te verbinden met de Spaanse Bourbons: *I was thinking that Leopold Ferdinand would perhaps not be a bad 'eposo' for her and to have Portugal on a good footing with Spain, would be for the advantage of both and strengthen and consolidate that confused peninsula.*¹³² Buiten het feit dat volgens de koning der Belgen het Europese evenwicht er wel bij zou varen, zou het huis van Saksen-Coburg met deze keuze zijn invloed in Europa gevoelig uitgebreid zien.

In 1841 zouden de onderhandelingen pas goed van start gaan. Graaf de Lalaing rapporteerde de bedenkingen die de Spaanse elites hadden bij de plannen van Maria Christina omtrent de huwelijkskandidaten: *L'Espagne craint que cette princesse (Maria Christina) ne marie Isabelle que à un prince français et ne renouvelle contre la Régence la guerre de 1823.*¹³³ Hiermee werd de kern van het probleem aangehaald, namelijk de vrees van verschillende partijen dat de Fransen de Spaanse troon zouden inpalmen. Zowel Engeland als Frankrijk hadden beslissende invloed over de uitkomst van deze kwestie. Nadat Frankrijk in 1823 de troon voor Fernando VII had gered, zag het zichzelf als een soort beschermheer van Spanje en probeerde steeds opnieuw een sterkere greep op Spanje te krijgen. Een lid van de Franse koninklijke familie zou als dusdanig een uitstekende kandidaat vormen als echtgenoot van Isabella. De zoon van koning Louis-Philippe, de hertog van Montpensier zou een geschikte kandidaat kunnen zijn. De Engelsen aan de andere hand hadden minder uitgesproken voorkeuren. Ze gaven de prioriteit aan het verhinderen van een alliantie tussen de Franse en Spaanse Bourbons.¹³⁴ Een kandidatuur van een Coburger kwam hen misschien goed uit vermoedde Leopold I en deze aarzelde niet de kandidatuur van zijn neef kracht bij te stellen en polste de mening van de Engelsen: *I'm still of opinion that Spain will go to pieces if that unfortunate little queen is not married to somebody of better race than this Spanish Bourbon and i'm curious to hear your opinion on the subject. Leopold would do well. He's besides very courageous.*¹³⁵ Palmerson was echter niet dezelfde mening als Leopold toegedaan. De prins beschouwde hij te dicht aan Frankrijk verbonden, aangezien zijn zus getrouwd was met de Hertog van Nemours. Ook had hij bedenkingen bij prins Leopold zelf die hij niet geschikt achtte voor zo een functie. Paradoxaal vond Louis-Philippe op zijn beurt de Coburgse

¹³² AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 20-11-1840.

¹³³ MBZ, P828, brief van de Lalaing aan minister de Muelenaere, 29-05-1841.

¹³⁴ CORTI, *Leopold I of Belgium*, 145-146.

¹³⁵ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 30-09-1841.

kandidaat veel te dicht gelinkt aan de Engelse monarchie.¹³⁶ Met Albert van Saksen-Coburg als echtgenoot van koningin Victoria hadden de Coburgers inderdaad een connectie met de Engelse kroon, maar die band was er zeker ook met het Franse koningshuis.

Het nieuws uit Spanje intussen was dat de progresistas Fransisco d'Asis, de hertog van Cadiz, een Spaanse Bourbon steunden. Toch was er in Spanje welwillendheid voor de kandidaat van Leopold I te bespeuren: *Le prince de Cobourg est soutenu par les doceanistas et une grande partie des exaltados. Le cabinet est disposé à le soutenir.*¹³⁷ In Spanje dacht men echter niet veel goeds over de bemoeienissen van Frankrijk en Engeland en trachtte alle partijen tot een vergelijk te komen: *Le régent et le gouvernement cherchent à s'entendre avec les modérés et la Reine concernant le choix du prétendant de Isabelle.*¹³⁸ De mogelijk bestond dat iemand uit de Spaanse adel de voorkeur van de Spaanse partijen zou genieten. In 1843 zouden de Spaanse politieke fracties minder aandacht aan de huwelijkskwestie schenken.

De omverwerping van Espartero en het bestijgen van de macht door de Fransgezinde moderados bracht Engeland en Frankrijk samen om te overleggen over de kwestie. In een staatsbezoek in 1843 van Victoria aan Louis-Philippe in Parijs wordt door de leiders van beide regeringen, lord Aberdeen en Jarnac, overeengekomen dat geen zoon van de Franse koning Isabella zou huwen. In ruil hiervoor verzochten de Fransen aan de kandidatuur van prins Leopold te verzaken en een Bourbon in de plaats voor te stellen. Maar niemand had oog voor Maria-Christina, die per slot van rekening de moeder van Isabella was en een grote invloed op haar en de Spaanse politiek had. Dankzij de val van Espartero was zij terug op het politieke toneel gekomen en liet haar voorkeur van een Coburger boven een Bourbon uitschijnen. Dit gaf de kandidatuur van Leopold weer enige hoop.¹³⁹

¹³⁶ DEFRANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 203-204.

¹³⁷ MBZ, P823, brief van de Marnix aan minister Goblet, 30-04-1842.

¹³⁸ MBZ, P823, brief van de Marnix aan minister Goblet, 30-07-1842.

¹³⁹ DEFRANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 204-205.

3. DE MODERADOS AAN DE MACHT, NARVAEZ I (1843-1847)

3.1. Spanje onder de moderados

3.1.1. Strijd om de macht tussen de moderados en de progresistas

De voorlopige regering onder leiding van Lopez die tijdens de omverwerping van Espartero tot stand was gekomen, kon geen steun vinden om haar beleid verder te zetten. De attaché in Madrid de Beeckman berichtte over verschillende onlusten in heel het land. Ook in Madrid konden de twee liberale partijen niet met elkaar overweg.¹⁴⁰ Zowel de moderados als de progresistas hadden plannen de macht naar zich toe te trekken. De verkiezingen in oktober hieromtrent zouden beslissend zijn. Bij de opening van de Cortes op 15 oktober hadden de moderados de Senaat in handen, terwijl de Kamer werd bevolkt door een veelheid van politieke fracties onder de moderados en progresistas.¹⁴¹ Tijdens de moeizame onderhandelingen voor een nieuwe regering kwamen alle partijen wel overeen het regentschap niet voort te zetten en de koningin meerderjarig te verklaren: *La majorité de la Reine est votée dans les deux chambres.*¹⁴² De politici hadden na Espartero genoeg van het regentschap. De Cortes was verdeeld in de keuze tussen een moderados regering geleid door de gematigde progresista Lopez of een regering onder leiding van de linksere Olozaga. Uiteindelijk zou Olozaga echter met weinig parlementaire steun door Isabella II als regeringsleider gekozen worden. Olozaga was vastbesloten de macht uitsluitend voor de progresistas te behouden en trachtte de koningin ertoe te bewegen de hem vijandelijke Cortes te ontbinden om zo de moderados in de oppositie monddood te maken. Of dit de moderados met de aanwezigheid van de legers van Narvaez en O'Donnell in Madrid echt buitenspel zou zetten, is maar de vraag. Nadat was gebleken dat Olozaga deze toestemming van de koningin op een onrechtmatige manier had bekommen¹⁴³, gebruikten de moderados hun connecties aan het hof, opdat Isabella II Olozaga zou ontslaan. Door zijn roekeloze daad vergooide Olozaga

¹⁴⁰ MBZ, P824, brief van de Beeckman aan minister Goblet, 15-09-1843.

¹⁴¹ MBZ, P824, brief van de Beeckman aan minister Goblet, 15-10-1843.

¹⁴² MBZ, P824, brief van Marnix aan minister Goblet, 8-11-1843.

¹⁴³ Het verhaal ging de ronde dat Olozaga de jonge koningin dronken had gevoerd en haar privé in een kamer had gedwongen al dan niet onder de dreiging van geweld haar handtekening te zetten op een document ter ontbinding van de Cortes zonder dat Isabella II zich bewust was van de inhoud. Achteraf vertelde Isabella II deze gebeurtenis aan een moderados-gezind lid van het hof. Deze speelde de informatie door aan Narvaez die de gebeurtenis als een schandaal in de openbaarheid gooide en de koningin overhaalde het ontslag van de regering Olozaga te tekenen. Voor meer informatie zie DE POLNAY, P. *Isabella II*, 81-87.

de mogelijkheid voor de progresistas om de macht te grijpen.¹⁴⁴ Graaf de Marnix liet zijn bezorgdheid omtrent de politieke situatie blijken in zijn vrees dat het land in de toenmalige chaos op weg was naar een militaire dictatuur van de moderados generaals of dat op zijn minst de Cortes zou worden ontbonden, zodat een partij het laken naar zich toe kon trekken.¹⁴⁵

Gonzalez Bravo kreeg vervolgens op aanraden van Narvaez de opdracht van Isabella II een regering te vormen. Net zoals Olozaga was Bravo regeringsleider bij de gratie van Narvaez, met dit verschil dat Bravo ook een moderados was en niet beschouwd kon worden als een vijand van Narvaez. Onder het bewind van Bravo zou de weg worden geëffend voor een heerschappij van de moderados onder leiding van Narvaez zelf. Intussen had Gonzalez Bravo eind december de Cortes voor onbepaalde tijd opgeschort, daarbij uitdrukkelijk verklarend dat dit geen ontbinding was.¹⁴⁶ Dit gaf de regering, waarover Narvaez achter de schermen de touwtjes in handen had, de vrije baan. De Marnix waarschuwde dat : *Ce prorogation de la Cortes et la politique de Narvaez et Bravo ont aliéné au Gouvernement les Progesistes et ces Modérés qui n'attendent que le retour de Maria Christina pour renverser le cabinet.*¹⁴⁷ Inderdaad was Narvaez van plan Maria Christina terug naar Spanje te halen. Op die manier haalde Narvaez een machtige bondgenote binnen in het koninklijk hof, zodat hij daar een grote invloed verwierf. De reactie van de progresistas op deze machtsontplooiing van de moderados waren slechts twee zwakke pronunciamientos, die beiden onsuccesvol waren.¹⁴⁸ De komst van Maria Christina in maart van 1844 hield politiek Spanje erg bezig en talloze geruchten over de betekenis van haar komst deden de ronde. De Marnix liet weten dat Bravo bereid was afstand te doen van de regering als zij dat wenste, maar Maria Christina ging niet op zijn verzoek in.¹⁴⁹ Dit feit bewijst wel dat de invloed en het prestige van de koningin-moeder onder de moderados nog steeds aanzienlijk was. Nadat Narvaez achtereenvolgens de Progresistas van de macht had verdreven, een marionet als regeringsleider had geïnstalleerd, de Cortes naar zijn hand had gezet en de terugkeer van Maria Christina had geregeld, lag de weg open om vanuit een zeer sterke positie, om niet te zeggen met quasi dictatoriale bevoegdheden, de macht in eigen handen te nemen. Men mag niet vergeten dat hij nog steeds als generaal een groot deel van het leger achter zich had staan, waarvan de trouw op de eerste plaats bij zijn persoon lag.

¹⁴⁴ CARR, *Spain 1808-1939*, 227-228.

¹⁴⁵ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 03-12-1843.

¹⁴⁶ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 31-12-1843.

¹⁴⁷ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 07-01-1844.

¹⁴⁸ CARR, *Spain 1808-1939*, 229.

¹⁴⁹ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 24-03-1844.

3.1.2. Narvaez en de grondwet van 1845

De aandacht van de Belgische diplomaten gaat in de periode van de eerste regering van Narvaez vooral uit naar de crisis tussen Spanje en Marokko en het afhandelen van het huwelijk van Isabella II. Toch vonden er ook op binnenlands vlak enkele belangrijke gebeurtenissen plaats onder impuls van Narvaez. De definitieve fundamenten van een gematigd liberaal staatsbestel met veel conservatieve kenmerken werden onder zijn bewind gelegd en zouden het begin vormen van meer dan twee decennia moderados aan de macht.

De regering van Gonzalez Bravo viel begin mei 1844, omdat het niet meer de steun van Narvaez genoot. De zaakgelastigde de Marnix berichtte dat er een conflict was ontstaan tussen Narvaez en Bravo, omdat deze laatste het moderados-programma te traag uitvoerde. Het afschaffen van de *Milicia Nacional*, het uitschrijven van nieuwe verkiezingen en het beëindigen van de staat van beleg. Al deze zaken waren nog steeds niet uitgevoerd.¹⁵⁰

De meest ingrijpende gebeurtenis tijdens de eerste regering van Narvaez was het afkondigen van een nieuwe grondwet. Dit project was ook de reden achter het uitschrijven van nieuwe verkiezingen en het daarbij ontbinden van de Cortes in mei 1844 na de val van de regering Bravo.¹⁵¹ De verkiezingen van oktober brachten de moderados een grote meerderheid in de Cortes. Graaf de Hamal¹⁵² berichtte over een boycot van de progresistas: *Les progressistes ont abandonné la lutte électorale pour ne pas s'allier avec les Espartistes et les Carlites*.¹⁵³ Tijdens de opening van de Cortes kon Narvaez op de meerderheid van de Cortes rekenen. Het project van de nieuwe grondwet werd er voorgesteld. De punten betreffende het regentschap, het koninklijke huwelijk, de rol van de pers en de senaat werden fel bediscussieerd.¹⁵⁴ Onder de moderados waren er immers zoals steeds verschillende fracties, waarvan de ene al meer dan de andere voor de hervormingsplannen van Narvaez was te vinden. Toch zou Narvaez betrekkelijk gemakkelijk zijn grondwettelijke hervorming kunnen doorvoeren. De Marnix maakt gewag van een mislukte opstand hieromtrent: *Un complot contre Narvaez est dévoilé, une tentative de soulèvement generale sous la direction de Prim qui a été heureusement reprimé*.¹⁵⁵ Opvallend in dit bericht is het gebruik van *heureusement*, een van de weinige keren dat in de correspondentie een spoor van partijdigheid te bespeuren valt. Leopold I

¹⁵⁰ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 02-05-1844.

¹⁵¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 199.

¹⁵² Graaf Ferdinand de Hamal op 07-11-1844 benoemd als secretaris 2^e klasse van de legatie, verving tijdelijk de Marnix als correspondent met de minister van Buitenlandse Zaken.

¹⁵³ MBZ, P824 brief van de Hamal aan minister Goblet, 25-09-1844.

¹⁵⁴ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 19-10-1844.

¹⁵⁵ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 02-11-1844.

spoorde zijn diplomaten namelijk herhaaldelijk aan tot strikte neutraliteit in zowel de binnenlandse als buitenlandse zaken van Spanje. Toch kan men tussen de regels lezen dat België op dat moment de gematigde liberale regering van Narvaez positief gezind was. Vooral omdat er toen eindelijk zicht was op een langdurige periode van kalmte op het Spaanse schiereiland. De progresistas opperden dat de grondwetswijziging illegaal was en tevens stelden ze het nut ervan in vraag. Het eerste punt van kritiek bevatte dat volgens de grondwet van 1837 enkel de Cortes het recht had om een grondwetsherziening door te voeren en niet de regering. De moderados verklaarden echter dat de Cortes slechts een controlerende functie hierin had. In verband met het nut van de hervorming beweerden de moderados dat de grondwet van 1837 een van hoofdoorzaken was van de politieke instabiliteit van Spanje. Het zou de regering niet genoeg ruimte scheppen om doeltreffend op te treden. De progresistas reageerden hierop dat de elementen die werden voorgesteld voor hervorming nooit een obstakel hadden gevormd voor de regeringen.¹⁵⁶ In ieder geval was het de moderados om te doen een stabielere Spanje te creëren. Hiervoor wensten ze een sterkere uitvoerende macht en krachtigere instellingen. Dat de nieuwe grondwet ook politiek hun positie versterkte, was vanzelfsprekend ook een niet te vergeten motief. Begin 1845 nam de Cortes de nieuwe grondwet aan.

In diezelfde Cortes werd er daarbuiten fel gediscussieerd over een andere zeer belangrijke hervorming, namelijk de plannen van de minister van Financiën Mon: *Le budget général des recettes et dépenses présenté aux Cortes par Mon, ont été accusés grâce au changements proposés par le gouvernement dans l'assiette des impôts et des douanes un excédent de 45.000.000 réaux pour amortir la dette intérieure et extérieure.*¹⁵⁷ Mon wilde een einde maken aan het oude complexe systeem van belastingen en er een nieuw uniform fiscaal systeem ervoor in de plaats stellen. Bij zijn plannen stuitte hij op protest vanuit verschillende hoeken, waaronder de Catalanen die hun privileges zagen verloren gaan.¹⁵⁸ Ook voorzag hij een afbetalingsplan van de staatsschuld: *D'après l'accord convenu entre Mon et la Commission de Budget la conversion de la Dette s'opérera à 8 ans à 40.000.000 réaux chaque an.*¹⁵⁹ De begroting, het nieuwe belastingstelsel en het voorgestelde afbetalingsplan van de staatsschulden werd ondanks protest van de progresistas door de Cortes in mei 1845 goedgekeurd. Het zou een van de grootste successen van de moderados zijn.¹⁶⁰

¹⁵⁶ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 200-202.

¹⁵⁷ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 11-01-45.

¹⁵⁸ CARR, *Spain 1808-1939*, 235-236.

¹⁵⁹ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 29-03-1845.

¹⁶⁰ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 10-05-1845.

De grondwet van 1845 consolideerde de macht van de conservatieve elites. Hoewel de moderados in het midden van de 18de eeuw inderdaad tot de liberalen werden gerekend, kon men hen ideologisch misschien vergelijken met de Engelse *Peelites*, namelijk conservatieven die het principe ‘to change in order to preserve’ aanhingen. Inderdaad werden bepaalde liberale principes behouden, maar als het enigszins kon streefde men naar het behoud van de macht van de grootgrondbezitters die veelal moderados waren. De progresistas waren eerder de dragers van de authentieke liberale traditie van niet enkel economische vooruitgang, maar ook liberalisering op het vlak van burgerlijke en politieke vrijheden. Een van de belangrijkste veranderingen in de nieuwe grondwet was het anders invullen van het soevereiniteitsbegrip. De soevereiniteit lag nu bij de Cortes en de monarchie, verwijzend naar de situatie tussen deze twee instellingen in het Ancien Regime. De senaat kreeg meer macht en het kiesrecht werd beperkt. De macht van de *ayuntamientos* werd verminderd en *Milicia Nacional* vervangen door de *Guardia Civil*. De algemene houding over de grondwet was eerder negatief. De nieuwe grondwet van 1845 was duidelijk een poging van de moderados hun partijprogramma in een grondwet te gieten om zo de macht te kunnen behouden. Terwijl de grondwet van 1837 beruiste op een compromis tussen de twee liberale strekkingen, werd de dialoog met de progresistas nu erg moeilijk. Zelfs onder de moderados was er geen algemene tevredenheid. Spanje had op dat tijdstip immers meer nood aan economische hervormingen. Het zo snel veranderen van de grondwet van 1837 verhoogde daarenboven de constitutionele instabiliteit.¹⁶¹ In de volgende decennia zou nog meermaals aan de grondwet gesleuteld worden. Dit kwam de politieke stabiliteit van het land niet ten goede.

Intussen had in Spanje het debat over het huwelijk van Isabella II een hoogtepunt bereikt. Graaf de Marnix besteedt hier veel aandacht aan. Het twistpunt was de kandidatuur van de Napolitaanse graaf Trapani. Narvaez, Maria Christina en de buitenlandse mogendheden waren voor deze kandidatuur te vinden. De rest van Spanje echter niet.¹⁶² Zelfs in de regering stond Narvaez alleen met zijn steun voor Trapani. De verschillende hofintriges hieromtrent, de talloze meningsverschillen tussen de moderados onderling en het uiteindelijke veranderen van mening van Narvaez zouden voor de val van zijn regering in februari van 1846 zorgen.¹⁶³ Hiermee werd een periode van politieke instabiliteit aangekondigd totdat Narvaez in 1847 voor meer dan 3 jaar aan het bewind zou komen.

¹⁶¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 203-217.

¹⁶² MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 31-01-46.

¹⁶³ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 228-229.

3.1.3. Een periode van politieke instabiliteit

Zoals te verwachten viel, kreeg de snelle opeenvolging van maar liefst zeven regeringen in Spanje van begin 1846 tot de herfst van 1847 de meeste aandacht van de Belgische diplomaten. De spelers achter de schermen van deze regeringswissels waren de ambassadeurs van Engeland en Frankrijk aan de ene kant en Maria Christina aan de andere kant, allen hopen op een instrument om een gunstige echtgenoot voor Isabella II te vinden.¹⁶⁴

Miraflores werd door de koningin aangesteld tot het vormen van een nieuwe regering. Toch bleef Narvaez de touwtjes in handen te hebben, zodat zijn tegenstanders in de Cortes in hun kritiek op Narvaez bleven volharden: *Malgré sa chute Narvaez est toujours en butte aux attaques modérés et progressives. Les joies de ceuci donnent des craintes concernant la durée du nouveau ministère.*¹⁶⁵ Uiteindelijk zou de breuk tussen de regering en de monarchie enerzijds en de Cortes anderzijds groter en uiteindelijk onoverkoombaar worden. Ook tussen Narvaez en Maria Christina ontstond er een conflict over de kandidatuur van graaf Trapani. Narvaez en Maria Christina dreigden onder groot protest met ontbinding van de Cortes. Narvaez zou dan aangesteld worden om een nieuwe regering te vormen.¹⁶⁶ Wanneer tenslotte door het fiasco van de kandidatuur van Trapani ook het leger Narvaez dreigde in de steek te laten, gebeurde wat eigenlijk al twee maanden eerder had moeten gebeuren.¹⁶⁷ Narvaez verdween tijdelijk van het politieke toneel en ging in vrijwillige ballingschap om de politiek in Spanje een kans te geven tot rust te komen.

Isturiz werd benoemd tot regeringsleider.¹⁶⁸ Het enige lichtpunt van deze regering was dat de aanslepende huwelijkskwestie eindelijk werd opgelost in de figuur van Francisco de Asis die als echtgenoot voor Isabella II werd gekozen.¹⁶⁹ De nieuwe verkiezingen van december 1846 brachten de progresistas terug in een betrekkelijke sterke positie in de Cortes. Er was volgens zaakgelastigde de Marnix eveneens sprake van een mogelijk aftreden van Isturiz.¹⁷⁰ Ondanks het succesvol afronden van de Spaanse huwelijken, bleef het politiek onrustig in Spanje. Graaf de Hamal berichtte dat na felle kritiek van Narvaez betreffende de behoudende lijn van

¹⁶⁴ CARR, *Spain 1808-1939*, 241.

¹⁶⁵ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 01-03-1846.

¹⁶⁶ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 18-03-1846.

¹⁶⁷ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 09-04-1846.

¹⁶⁸ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España VIII*, 239.

¹⁶⁹ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 262.

¹⁷⁰ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 13-12-1846.

de regering en de grote invloed van de buitenlandse mogendheden op de Spaanse binnenlandse politiek, de val van de regering Isturiz naderde.¹⁷¹

Een nieuw kabinet, dat uit een coalitie van moderados en progresistas bestond, werd in januari 1847 gevormd door Sotomayor. Ook deze regering was echter geen lang leven beschoren. Terwijl een Carlistische opstand in Catalonië uitbrak, viel Sotomayor uit de gratie van de koningin, omdat hij geprobeerd had haar lievelingsgeneraal en progresista Serrano weg te promoveren als Capitan General van Navarra.¹⁷² Nadat Serrano deze benoeming weigerde, was het lot van de regering beschoren en haar positie als dusdanig verzwakt dat ze haar ontslag aanbood.¹⁷³

De twee volgende regeringen onder leiding van respectievelijk Pacheco en Salamanca zouden trachten een andere koers varen. Ze steunden niet zozeer op de conservatieve elites en het leger, maar probeerden overeen te komen met de progresistas en wilden de moderados samenbrengen in een echte politieke partij met een weldoordacht liberaal programma. Ze vormden een soort voorafspiegeling van het liberale unionisme dat na 1856 door O'Donnell gevormd zou worden.¹⁷⁴ Pacheco verklaarde in maart 1847 bij het aantreden van zijn regering aan de Cortes een voortzetting van het beleid van Isturiz en verdere inzet om de economie van Spanje weer gezond te maken. Slechts een goede maand na de verklaring van Pacheco dreigde echter een nieuwe crisis. Graaf de Hamal maakte gewag van een mogelijke staatsgreep gepland door Narvaez, die een akkoord hierover zou hebben met Salamanca, de minister van Financiën en met generaal Serrano.¹⁷⁵ Narvaez was inderdaad niet opgezet met de toenadering tot de progresistas en het meer liberale beleid van Pacheco. Er was tevens sprake van een Franse betrokkenheid bij eventuele plannen van Narvaez: *Salamanca a ajournée le retour de Narvaez, en dévoilant à ses collègues les intrigues du parti français*.¹⁷⁶ Toch bleef voorlopig alle actie uit. Intussen werd duidelijk dat het huwelijk tussen Fransisco de Asis en Isabella II wel eens zou kunnen uitdraaien op een mislukking. De Hamal berichtte verscheidene malen over twisten tussen de pas getrouwden en van pogingen van de koning-gemaal om de regering in diskrediet te brengen: *Benavides, le ministre des affaires intérieures a échoué dans sa mission de réconcilier le roi et la reine. On croit que le roi va causer des difficultés dans la formation d'un nouveau gouvernement*.¹⁷⁷ Uiteindelijk viel de regering Pacheco wegens de

¹⁷¹ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Deschamps, 16-01-1847.

¹⁷² CARR, *Spain 1808-1939*, 241.

¹⁷³ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Deschamps, 16-03-1847.

¹⁷⁴ CARR, *Spain 1808-1939*, 240-242.

¹⁷⁵ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Deschamps, 03-05-1847.

¹⁷⁶ MBZ, P825 brief van de Hamal aan de Marnix, 18-05-1847.

¹⁷⁷ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 19-08-1847.

afwezigheid van ook maar de minste eensgezindheid in het Spaanse politieke landschap, zowel bij de twee liberale stromingen, bij het koninklijke echtpaar en bij de buitenlandse mogendheden. Graaf de Hamal vat de situatie treffend samen: *Les fautes des Modérés et les craints des Progressistes ont amené au pouvoir le Cabinet Pacheco libéral en constitutionnel, mais également éloigné des modérés et progressistes. La hostilité des deux partis, la rivalité de la France et l'Angleterre, la situation financière précaire et les intrigues de palais ont amené la chute de Pacheco. Malgré les efforts de Narvaez refuse le Roi de se réconcilier avec la Reine.* Ondertussen hield de Carlistische opstand nog steeds een aanzienlijk leger op de been in Catalonië.¹⁷⁸

Spanje bevond zich wederom in een chaotische positie waar een man als Narvaez gesteund door zijn leger orde kon brengen. Na de zeer korte overgangsregering van Salamanca, werd Narvaez op 5 oktober voor de derde keer regeringsleider. Deze keer zou hij meer dan drie jaar onafgebroken aan de macht blijven.¹⁷⁹

3.2. Het internationale plan

3.2.1. Conflicten in het Middellandse Zeegebied

De buitenlandse politiek van Spanje bleef ook in de periode van de val van Espartero tot het najaar van 1847 erg beperkt. De Belgische diplomaten besteedden buiten de onderhandelingen betreffende het huwelijk van Isabella II, vooral aandacht aan twee crisissen. Ten eerste de crisis tussen Marokko en Frankrijk in de tweede helft van 1844 en 1845 in het kader van de strijd van Frankrijk tegen de Algerijnen onder leiding van Abd-el-Kader en ten tweede de kleine crisis met Portugal in 1846-1847, waar Spanje meer direct bij betrokken was.

De strijd om invloedssferen tussen Engeland en Frankrijk in het Westelijke Mediterrane bekken werd voortgezet. Engeland probeerde de Franse expansie een halt toe te roepen door de Ottomaanse sultan te steunen in de poging zijn gezag over Tunesië terug te winnen. Een conflict tussen de twee dreigde op handen te zijn, toen Frankrijk van plan was een einde te maken aan de steun van de Marokkaanse sultan aan Abd-el-Kader.¹⁸⁰ Reeds in 1843 arriveerden er Franse troepen in Marokko en geraakten meerdere malen slaags met

¹⁷⁸ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 29-08-1847.

¹⁷⁹ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España VIII*, 239.

¹⁸⁰ RENOUVIN, *Histoire des relations internationales*, 183-184.

Marokkaanse troepen. Een oorlog tussen Frankrijk en Marokko leek onvermijdelijk.¹⁸¹ Deze gebeurtenissen werden in Spanje aanvankelijk betrekkelijk gelaten gevolgd, totdat graaf de Marnix in april van 1844 gewag maakte van de terechtstelling van een Spaanse diplomaat op aangeven van de Marokkaanse sultan, nadat de diplomaat zijn huisarrest had verbroken.¹⁸² Dit was het sein voor Spanje om zich achter Frankrijk te scharen tegen de Marokkaanse sultan. De Belgische diplomaten zouden van dan af het conflict op de voet volgen. De sultan was ondanks het enthousiasme van zijn volk eerder terughoudend om zich in een oorlog met Frankrijk te storten. Om de oorlog uit te lokken, besloot Abd-el-Kader met zijn troepen Marokko binnen te trekken, zodat de Fransen hem zouden volgen en de definitieve betrokkenheid van Marokko in het conflict steeds meer te verwachten viel.¹⁸³ De Engelsen zagen dit echter niet graag gebeuren, aangezien dit zou kunnen betekenen dat de Fransen eveneens in Marokko een stevige voet aan grond konden krijgen. Engeland had bovendien commerciële belangen in Marokko, en wat belangrijker was, bestond er de mogelijkheid dat bij een Franse overwinning de strategische Straat van Gibraltar bedreigd werd. Dus bij het eventuele uitbreken van een oorlog verklaarde Engeland aanvankelijk de sultan te steunen tegen Frankrijk.¹⁸⁴

Maarschalk Bugeaud, de bevelhebber van de Franse troepen, wist welke internationale gevolgen een oorlog met Marokko kon hebben en trachtte de sultan af te doen zien van enig verzet en te verzekeren dat de Fransen het Marokkaanse territorium zouden verlaten wanneer Abd-el-Kader verslagen zou zijn. Toch zou zich rond de stad Oudjda waar Bugeaud zich in mei bevond een aanval voortdoen van ongeregelde Marokkaanse eenheden die door de Fransen werd afgeslagen. De sultan gesteund door veelbelovende verklaringen van Engelse diplomaten ter plaatse omtrent een mogelijke Engelse bemoeienis leek niet onder de indruk van de Fransen en ging niet akkoord met het voorstel van Bugeaud om de Franse troepen te op zijn grondgebied te dulden. Intussen hadden er op regeringsniveau gesprekken plaats tussen Engeland en Frankrijk. Lord Aberdeen van het *Foreign Office* zag allerminst graag Franse troepen zo dicht bij Gibraltar, maar wenste nog minder een conflict met Frankrijk.¹⁸⁵ Deze houding zou er toe leiden dat Engeland als neutrale mogendheid trachtte te bemiddelen en er voor wilde zorgen dat zowel Frankrijk als Marokko zonder gezichtsverlies uit het conflict zouden geraken. Een oorlog tussen Frankrijk en Marokko leek echter onafwendbaar.

¹⁸¹ AZAN, *L'Emir Abd-el-Kader*, 197-198.

¹⁸² MBZ, P824, brief van de Marnix aan minister Goblet, 06-04-1844.

¹⁸³ AZAN, *L'Emir Abd-el-Kader*, 198.

¹⁸⁴ RENOUVIN, *Histoire des relations internationales*, 184.

¹⁸⁵ D'ESTAILLEUR-CHANTERAINE, *Abd-el-Kader*, 220-221.

Geen van beide landen wilde enige toegevingen doen. Marokko eiste het terugkeren van de Franse troepen, terwijl Frankrijk bij Marokko aandrong geen zich niet te mengen in hun strijd tegen Abd-el-Kader. Ook Spanje bereidde zich militair voor op een conflict. Marnix berichtte dat terwijl prins Joinville, admiraal van de Franse mediterrane vloot naar Tanger vaarde, Spanje een eskader van haar vloot naar haar Noord-Afrikaanse enclave stuurde en haar garnizoen in Ceuta verdubbelde.¹⁸⁶ Inderdaad gaf Louis-Philippe in juli de opdracht een einde te maken aan het Marokkaanse verzet, nadat de Algerijnen en Marokkanen hun troepen verenigd hadden onder het bevel van de zoon van de sultan Moulay-Mohammed.¹⁸⁷ De Hamal verklaarde dat Joinville aan de Engelsen eind juli aangaf dat hij zou overgaan tot actie en dat ze zich beter niet zouden begeven in Marokkaanse wateren. De Engelsen lieten via Wilson, de gouverneur van Gibraltar weten dat de Engelsen het besluit van de Fransen betreurden en zich neutraal verklaarden in het conflict.¹⁸⁸ Terwijl Frankrijk zich gereed maakte voor de oorlog, onderhandelde de Engelse consul Hay met de sultan om een uitweg uit de crisis te vinden door het behoud van haar grondgebied te garanderen in ruil voor toegeving aan de Franse tijdelijke bezetting.¹⁸⁹

Op 6 augustus besliste Frankrijk niet meer te wachten op de diplomatie en bombardeerde Joinville Tanger en vaarde daarna verder naar Mogador. De Hamal berichtte dat er een mogelijkheid bestond dat de Marokkaanse sultan door de Engelse diplomatie en de Franse bommen bereid was tot onderhandelingen: *Le empereur serait disposé a faire satisfaction à France et l'Espagne.*¹⁹⁰ Aanvankelijk trachtte de sultan nog een voorwaardelijke vrede te bekomen. Nadat Joinville echter Mogador had gebombardeerd en er zijn troepen aan land had gezet en het leger van Moulay-Mohammed door Bugeaud verpletterend verslagen werd, zwichtte de sultan voor alle Franse eisen.¹⁹¹ Begin september berichtte De Marnix dat er een vrede in de maak was tussen Spanje en Marokko, waarin beslist werd dat Marokko een schuld aan Spanje zou aflossen en garant zou staan voor de bescherming van alle Spaanse onderdanen in Marokko.¹⁹² Ook met Frankrijk werd op 10 september een verdrag gesloten waarin werd besloten dat alle hulp van Marokko aan eender welke vijand van Frankrijk verboden werd. In feite werd Marokko een gedwongen bondgenoot van Frankrijk en hoewel

¹⁸⁶ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Goblet, 14-07-1844.

¹⁸⁷ D'ESTAILLEUR-CHANTERAINE, *Abd-el-Kader*, 222.

¹⁸⁸ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Goblet, 28-07-1844.

¹⁸⁹ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Goblet, 04-04-1844.

¹⁹⁰ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Goblet, 09-08-1844.

¹⁹¹ D'ESTAILLEUR-CHANTERAINE, *Abd-el-Kader*, 222.

¹⁹² MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Goblet, 04-09-1844.

de Fransen inderdaad hun troepen uit Marokko na verloop zouden terugtrekken, zag Engeland met lede ogen aan dat Frankrijk ook in Marokko haar positie versterkt had.¹⁹³

Vanaf het ontstaan van de Quadruple Alliance in 1834 waren de relaties tussen de leden ervan steeds gespannen geweest. Vooral Engeland en Frankrijk stonden meermaals tegenover elkaar in een conflict. Tegen het einde van 1847 waren ze ver van elkaar verwijderd, de gebeurtenissen in Marokko en de Spaanse huwelijkskwesitie hieronder verder beschreven waren hier de oorzaak van. De crisis in Portugal zou op zijn beurt de relaties tussen Engeland, Spanje en Portugal verzuren, zodat er in feite van een bondgenootschap tussen de vier leden van de Quadruple Alliance, dat in feite sinds zijn ontstaan onder voorbehoud op te vatten was, in 1847 geen sprake meer was.

In 1846 verzocht de conservatieve Portugese regering van Saldanha om Spaanse militaire hulp om een revolutionaire junta in Porto neer te slaan. Engeland echter zou de opstandelingen steunen en zag niet graag Spaanse troepen in Portugal.¹⁹⁴ Het beschouwde zichzelf als beschermheer van Portugal en hield niet van buitenlandse bemoeienis van een andere grootmacht in Portugese kwesties. Zeker omdat Engeland al zoveel terrein had verloren in die regio ten koste van Frankrijk. Zaakgelastigde de Marnix sprak in augustus van 1846 over het gereed maken van een Spaanse interventiemacht voor Portugal.¹⁹⁵ In februari van 1847 meldde de Hamal dat de Spaanse troepen op weg waren naar de Portugese grens.¹⁹⁶ Intussen echter waren er tussen de regeringen van Spanje en Portugal problemen ontstaan, aangezien Narvaez en de moderados heimelijk trachtten de regering in Portugal te vervangen.¹⁹⁷ Zo ontstonden er dus twisten tussen de drie landen onderling, wat het gebrek aan eenheid onder de leden van de Quadruple Alliance pijnlijk illustreerde. In mei van 1847 leek een gewapend treffen tussen Spaanse troepen en de revolutionairen op handen, ondanks onderhandelingen tussen alle partijen om tot een vergelijk te komen.¹⁹⁸ De militaire expeditie van de Spanjaarden werd een succes en begin juli werden de opstandelingen verslagen. Ondanks de overwinning heeft Spanje hieruit geen duurzaam politiek succes weten te halen. Door de aanhoudende twisten met Saldanha die de touwtjes in handen bleef houden en de afkeuring van Engeland van Spanje's militaire avontuur, zag Spanje zich genoodzaakt haar troepen onmiddellijk terug te roepen zonder politieke invloed in Portugal te hebben

¹⁹³ AZAN, *L'Emir Abd-el-Kader*, 201-202.

¹⁹⁴ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 285.

¹⁹⁵ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 13-08-1846.

¹⁹⁶ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Deschamps, 06-02-1847.

¹⁹⁷ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 21-08-1846.

¹⁹⁸ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 18-05-1847.

verworven. Het was nog steeds Engeland die in Portugal het meeste te zeggen had.¹⁹⁹ Hoewel Engeland door het steunen van de opstandelingen enige invloed verloren had, bleef het zeker invloed in Portugal behouden doordat het met succes de Spaanse troepen dwong Portugal onmiddellijk te verlaten.

Buiten deze twee crisissen werd onder het regime van de moderados verder gewerkt aan het verbeteren van de relaties met het Vaticaan. Dit zou in deze jaren echter zeer moeizaam verlopen. De paus weigerde Isabella II te erkennen alvorens de in 1836 in beslag genomen kerkelijke goederen werden teruggegeven.²⁰⁰ In Spanje was echter niet iedereen zo snel geneigd op de pauselijke eisen in te gaan: *La suspension de la vente des biens ecclesiastiques mecontaint tout le monde, surtout ceux qui craignent les exigences de la Cour de Rome.*²⁰¹ De eisen van beide partijen voor een akkoord zouden meerdere malen bijgesteld worden, zodat de onderhandelingen bleven aanslepen. Ook Franse bemiddeling tussen Spanje en de Heilige Stoel in de kwestie leverde geen concrete resultaten op.²⁰² Hierop was het wachten tot het de volgende regering van Narvaez van 1847 tot 1851.

3.2.2. Afronden van de Spaanse huwelijkskwestie

Eind 1843 waren er zes gegadigden om de koning-gemaal van Spanje te worden. Ten eerste de kandidaten van het Franse koninklijke huis van Orléans, de hertog van Aumale en zijn jongere broer de hertog van Montpensier die eventueel aan de zus van Isabella II kon worden uitgehuwelijkt. Vanzelfsprekend genoot deze optie de absolute voorkeur van Louis-Philippe, als ook van Narvaez. De Engelsen en ook vele Spanjaarden waren hier tegen gekant, aangezien het Frankrijk een te grote invloed in Spanje zou bezorgen. Prins Leopold van Saksen-Coburg was ook nog steeds een kandidaat, maar niet meer op het eerste plan. Frankrijk tekende verzet aan tegen de Coburger. De Engelsen en Fransen zouden na een eerdere overeenkomst hieromtrent in 1843 met elkaar overeen komen af te zien van deze kandidaten in een samenkomst in Eu in 1845. Vervolgens was er de Carlistische graaf van Montmolin, die zichzelf echter buitenspel zou zetten door te verklaren dat hij enkel zou trouwen als hij koning van Spanje werd en Isabella koningin-gemaal. Bleven over nog drie Bourbons die uiteindelijk de meeste kans maakten voor de hand van Isabella II. De eerste Bourbon was graaf Trapani uit de Napolitaanse tak van de Bourbons die de steun genoot van

¹⁹⁹ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 285-286.

²⁰⁰ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 01-02-1845.

²⁰¹ MBZ, P824 brief van de Hamal aan minister Goblet, 25-09-1844.

²⁰² MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Deschamps, 11-10-1845.

Maria-Christina en Frankrijk. De broers don Enrique hertog van Sevilla en Don Francisco de Asis hertog van Cadiz waren de laatste twee kandidaten. Don Enrique was een fel aanhanger van de progresistas en kon daarmee later op de steun van Engeland rekenen. Don Francisco de Asis werd door iedereen beschouwd als de minst aantrekkelijke kandidaat en werd als een zwak figuur beschouwd.²⁰³

In maart 1844 liet Louis-Philippe het idee vallen om tot een dubbelhuwelijk te komen. De Bourbon Francisco de Asis zou met Isabella huwen en zijn jongste zoon de hertog van Montpensier met Isabella's zus en erfgename Louisa Fernanda. Maria Christina was tegen dit voorstel gekant, omdat ze Francisco de Asis niet als een geschikte echtgenoot zag voor haar dochter. Hardnekkige geruchten gingen immers de ronde dat de als verwijfd beschouwde Francisco niet in staat zou zijn Isabella een kind te bezorgen. Ook Lord Aberdeen was niet gelukkig met deze gang van zaken. Indachtig de speculaties dat Francisco de Asis niet voor een nakomeling zou kunnen zorgen, betekende dit voorstel dat er wel een zoon van de Franse koning de Spaanse koning-gemaal zou worden. Dit was juist wat de Engelsen ten koste van alles, ook van de kandidatuur van een Coburger, wilden vermijden.²⁰⁴ Leopold I was eveneens niet echt te vinden voor het Franse voorstel en zag de kansen voor zijn neef alsmaar slinken. Vanaf dat moment zou hij zich meer op de achtergrond houden. Leopold I wist dat als de Fransen zouden merken dat ondanks de afspraak van 1843 hij en de Engelsen bleven lobbyen voor de Coburgse kandidaat, zijn neef definitief alle hoop op de Spaanse troon kon opbergen. Maar als Frankrijk in zijn fel gecontesteerd voorstel bleef volharden zouden Engeland en Spanje de ogen misschien terug richten op prins Leopold.²⁰⁵

Intussen was er in Spanje een nieuwe potentiële echtgenoot opgedoken, namelijk de graaf van Montemolin die tot het Carlistische kamp behoorde. Graaf de Marnix berichtte dat er in regeringskringen grote vrees bestond omtrent deze kandidatuur. Samen met deze kwestie was er ook oppositie tegen de mogelijke bepaling in de nieuwe grondwet van 1845 die de Cortes haar stem in het goedkeuren van een koninklijk huwelijk zou afnemen.²⁰⁶ Dit zou de buitenlandse invloed kunnen doen toenemen. Vervolgens was de uit Napels afkomstige Bourbon graaf Trapani ook ter sprake gekomen als een van de gegadigden. Volgens de Marnix troostte de Engelse ambassadeur Bresson zich veel moeite deze kandidatuur kracht bij te zetten. Voor de Engelsen was hij immers een Bourbon die niet veel banden met Frankrijk had, dus een geschikte gegadigde voor de hand van Isabella. In Spanje waar bijna iedereen

²⁰³ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 262-264.

²⁰⁴ DEFRENCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 205-206.

²⁰⁵ CORTI, *Leopold I of Belgium*, 147-148.

²⁰⁶ MBZ, P824 brief van de Marnix aan minister Goblet, 21-10-1844.

een traditionele hekel had aan alles wat van Napels kwam, kon de graaf echter niet op veel bijval rekenen. Enkel Maria Christina, die nota bene zijn zus was, en in mindere mate Narvaez schenen iets te voelen voor de graaf Trapani.²⁰⁷ Ook zag het er naar uit dat de graaf van Montemolin zijn kansen verspeelde door te eisen dat hij Isabella enkel zou huwen, als hij koning van Spanje werd en Isabella een stap opzij zou doen. Ook het feit dat Frankrijk, Oostenrijk, Rusland en Pruisen expliciet tegen zijn kandidatuur waren, speelde niet in het voordeel van de graaf van Montemolin.²⁰⁸

Om het geschil omtrent het Spaanse huwelijk bij te leggen, besloot het Engelse vorstenpaar in september 1845 nogmaals naar Frankrijk af te reizen, zodat de regeringen van beide landen de zaak konden bespreken. In het kasteel van Eu werd er besloten de optie van prins Leopold van Saksen-Coburg te laten vallen, in ruil dat Montpensier niet zou huwen met de zus van Isabella vooraleer zij gehuwd en moeder zou zijn. Zo dachten beiden landen de voorkeur van de andere te kunnen pareren. Er werd overeengekomen dat de echtgenoot een Bourbon zou worden. De gebroeders Enrique en Francisco de Asis en graaf Trapani bevonden zich dus op het voorplan in de ogen van de grootmachten. Maria Christina die zich beledigd voelde door zo een schaamteloze bemoeienis van de grootmachten en door het feit dat ze zelfs niet eens geconsulteerd was hierover, scheen in een reactie tegen de plannen van de Franse koning alsmaar meer te zien in de Coburgse kandidatuur. Zij werd hierin gesteund door de Engelse ambassadeur Bulwer.²⁰⁹ De ambassadeurs van Engeland en Frankrijk zagen niet veel in het akkoord van Eu en zouden inderdaad hun eigen agenda proberen te voeren. Bulwer was geneigd de Coburgse kaart te trekken en Bresson trachtte ondanks het akkoord van Eu een lid van de familie van Orléans in het dubbelhuwelijk te betrekken.²¹⁰ Maar ook Maria Christina speelde het spel niet helemaal zuiver. Ondanks haar voorkeur voor prins Leopold, verloor ze graaf Trapani niet uit het oog. Eind oktober, dus vlak na haar uitlatingen over het Frans-Engelse akkoord van Eu, berichtte graaf de Hamal dat de Spaanse regering, Narvaez en Maria Christina hun goedkeuring lieten blijken over een huwelijk van Isabella met Trapani, wat in Spanje slecht onthaald werd, zowel door de moderados als de progresistas.²¹¹ Trapani viel bij de Spanjaarden niet in de smaak, omdat hij de broer van Maria Christina was en een Napolitaan op de koop toe. Aanvankelijk leek ook Narvaez de kaart van Trapani te trekken,

²⁰⁷ MBZ P824, brief van de Marnix aan minister Goblet, 31-05-1844.

²⁰⁸ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Goblet, 14-06-1844.

²⁰⁹ DEFRENCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 206.

²¹⁰ DE POLNAY, *Isabella II 1830-1904*, 99-100.

²¹¹ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister Dschamps, 18-10-1845.

maar hij zou van mening veranderen wat aanleiding zou geven tot het vallen van zijn regering in het begin van 1846.²¹²

Zo werd het duidelijk dat begin 1846, het jaar van het huwelijk, alle kandidaten buiten de graaf van Montemolin nog een kans maakten op de fel begeerde titel van koning-gemaal van Spanje. De affaire begon omslachtiger en complexer te worden dan eenieder had durven vermoeden en zou uiteindelijk uitdraaien op een fiasco. Begin januari was het nieuws vanuit Spanje dat Enrique de graaf van Sevilla en graaf Trapani het meeste kans schenen te maken.²¹³ Twee weken later echter werd dit bericht tegengesproken. Enrique kon enkel rekenen op de stem van de progresistas en de Engelsen. Hij stelde zich echter te militant op ten opzichte van de moderados, wat zijn kandidatuur in gedrang bracht. Ook was er in Spanje uiteindelijk geen welwillendheid te vinden voor de graaf Trapani, ondanks de steun van Frankrijk en de goedkeuring van Engeland.²¹⁴ Deze mislukkingen kregen beide in april nog een staartje, toen in Lugo ten voordele van de kandidatuur van Enrique een revolte van progresistas uitbrak en Narvaez wegens het mislukken van de Napolitaanse optie voor de tweede keer in 2 maanden door Maria Christina gedwongen werd tot het ontslag van zijn regering en in vrijwillige ballingschap ging.²¹⁵

Intussen had de prins Leopold in februari een rondreis door Spanje gemaakt waarin hij onder meer ambassadeur Bulwer ontmoette. De Franse regering die een Coburgs complot van het Engelse vorstenpaar vermoedde, werd door hun minister van Buitenlandse Zaken Jarnac gerustgesteld dat deze de garantie had gekregen van zijn Engelse ambtsgeenoot Lord Aberdeen dat dit zeker niet het geval was. Leopold I hield zich strikt neutraal om niemand voor het hoofd te stoten. Hij hoopte dat deze neutraliteit door de Spanjaarden positief onthaald zou kunnen worden in vergelijking met het assertieve optreden van de Engelsen en vooral de Fransen. Misschien keerden de Spanjaarden daardoor hun blik naar de prins Leopold.²¹⁶ Desalniettemin uitte hij aan koningin Victoria zijn ongerustheid, aangezien hij een alliantie tussen Frankrijk en Spanje nog steeds als een dreiging zag. Ook liet hij opmerken de kandidatuur van zijn neef nog niet te hebben opgegeven: *England has therefore behaved more generously to France, as after all, there is a certain interest in seeing an important and improvable country like Spain not entirely in the clutches of France. And though times have changed and Spanish fleet, not likely to act against England, still in the American wars,*

²¹² DE POLNAY, *Isabella II 1830-1904*, 98-99.

²¹³ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 03-01-1846.

²¹⁴ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 20-01-1846.

²¹⁵ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 09-04-1846.

²¹⁶ DEFRENCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 206-207.

*France and Spain acting together, did permanently harm to England. The question since it was given up officially, has been considered has been considered by me as an open question. I have taken no steps in its favour, but i would also not take any engagement against it.*²¹⁷

Inderdaad was het geen ijdele hoop van Leopold I nog te geloven in de kansen van zijn neef, aangezien alle voorgestelde Bourbons in Spanje niet echt geliefd waren. In mei van 1846 leek het alsof de vermoedens van Leopold I uitkwamen, toen Maria Christina onder het aansporen van Bulwer aan hertog Ernst II van Saksen-Coburg, de vader van prins Leopold, voorstelde de onderhandelingen over een mogelijk huwelijk tussen Isabella en prins Leopold aan te vatten. Samen met dit huwelijk dacht Maria Christina Louisa Fernanda en de hertog van Montpensier te huwen om zo de Fransen voor haar idee te winnen. Prins Albert, die geconsulteerd werd door de hertog, herinnerde hem aan het akkoord van Eu waar afgesproken werd de optie van een Coburgse echtgenoot te laten vallen. Toch leek prins Albert geen graten te zien in Maria Christina's voorstel, aangezien volgens hem de Spanjaarden zelf het recht hadden de toekomstige gemaal van Isabella te kiezen. Wel drong hij erop aan enige betrokkenheid van hemzelve of koningin Victoria in geen geval te laten uitschijnen, aangezien de Fransen anders onmiddellijk hun veto zouden stellen. Om de Fransen over de streep te halen waren prins Albert en Leopold I van mening aan te tonen dat prins Leopold inderdaad de beste oplossing voor Spanje was en hier in geen geval een Engelse pion aan het Spaanse hof geïnstalleerd werd. De Franse reactie tegen deze ontwikkelingen was erg fel en in een poging de verslechterde relatie tussen Engeland en Frankrijk te herstellen, ontnam Aberdeen ambassadeur Bulwer zijn functie in Madrid wegens zijn rol in de hele affaire.²¹⁸ Eind juni meldde de Marnix vanuit Madrid: *L'opinion contraire aux princes de Bourbon montent surtout concernant Don Enrique et Don Francisco.*²¹⁹ Aangezien graaf Trapani en graaf van Montemolin reeds eerder waren afgeschreven, zag het er voor prins Leopold dus niet slecht uit.

Het aantreden van Palmerston in de plaats van Aberdeen op het *Foreign Office*, zou de zaken weer doen veranderen. Als vijand van de Orléans, gedroeg hij zich minder afwachtend als zijn voorganger en engageerde hij zich ten voordele van de progresista en Engelsgezinde Don Enrique om zo de Fransen ostentatief voor het hoofd te stoten. Hij liet echter de uiteindelijke keuze over aan Spanje. Guizot zag in dit manoeuvre van Palmerston een afwijzing van het tot dan toe weliswaar moeizame gezamenlijke overleg betreffende de Spaanse huwelijkskwestie

²¹⁷ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 21-03-1846.

²¹⁸ DEFRENCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 207-208.

²¹⁹ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 28-06-1846.

en besloot dat Frankrijk dan ook het recht had op eigen houtje te handelen. In deze sfeer stelde Guizot eind juli aan Louis-Philippe een dubbelhuwelijk voor waarin de hertog van Montpensier zou huwen met Louisa Fernanda en Francisco de Asis met Isabella. In dat geval zou Frankrijk haar positie aan het Spaanse hof kunnen versterken. Ondertussen had Ernst II in augustus op aanraden van Leopold I en prins Albert in het belang van de relaties tussen Frankrijk en Engeland het verzoek van Maria Christina afgewezen. Nadat duidelijk was geworden dat Engeland Enrique van Sevilla zou steunen, werd Maria Christina gedesillusionneerd in de armen van Frankrijk gedreven. Enrique en Maria Christina waren immers vijanden van elkaar, zodat voor haar Enrique als echtgenoot voor Isabella totaal uitgesloten was.²²⁰ Inderdaad berichtte de Marnix eind augustus: *La Reine a accordé sa main au duc de Cadiz.*²²¹

Begin september leek het inderdaad zeker dat er eindelijk een oplossing gevonden was inzake de Spaanse huwelijkskwestie en dat Isabella zich bij de keuze van Francisco de Asis zou neerleggen: *Après hésitations, Isabella a fini consentir à épouser le duc de Cadiz.*²²² Het aanstaande huwelijk werd in Spanje echter niet met enthousiasme onthaald. Desondanks werd op 14 september de huwelijken door de Cortes goedgekeurd en leek het doek definitief gevallen over deze moeilijke kwestie.²²³ Ook in Europa werd het Franse optreden met verontwaardiging beschouwd, aangezien het hen gelukt was tegen de afspraken van Eu in een telg van de Orleans dicht in de buurt van de Spaanse kroon te krijgen. Leopold I verwoordde het algemene gevoel in Europa hieromtrent: *The intrigues and the way which the Spanish double marriages has been arranged is far from honourable, no trick has been left untried.* In diezelfde brief uitte hij ook zijn ongerustheid over de gevolgen van de huwelijken in verband met het Europese machtsevenwicht en de versterkte positie van Frankrijk hierin en klaagde de rol die Engeland in de affaire gespeeld had aan: *The time may arrive hereafter when England may see having lost an opportunity of breaking through the family contact which bound Spain hand in hand to France and made of that poor Spain formerly a first rate European monarchy the miserable wreck which i now see.*²²⁴ Op 10 oktober hadden de beide huwelijken plaats. Intussen probeerden de verliezende partijen te analyseren wat er was fout gelopen. Algemeen werd aangenomen dat Palmerstons assertiviteit Maria Christina in de armen van de Fransen had gejaagd. Don Enrique was voor haar immers een onmogelijke keuze. Nadat ook Ernst II

²²⁰ DEFRACTANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 208-209.

²²¹ MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 28-08-1846.

²²² MBZ, P825 brief van de Marnix aan minister Deschamps, 06-09-1846.

²²³ DEFRACTANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 210.

²²⁴ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 16-09-1846.

uit vrees voor het verstoren van de relaties tussen Engeland en Frankrijk de uitgestoken hand van Maria Christina weigerde, kon zij niet anders dan haar steun verlenen aan het Franse voorstel wat achteraf alles behalve een succes zou blijken te zijn.²²⁵ Het huwelijk tussen Isabella en Francisco werd een fiasco en de pasgehuwden leefden al snel naast elkaar. De koningin zou er talloze minnaars op na houden die niet echt een gunstige invloed hadden op het prestige van de monarchie en haar politieke rol in Spanje. De vrees bestond in Europa dat wanneer Isabella geen kinderen zou krijgen, de Spaanse troon zou overgaan op Louisa Fernanda en de hertog van Montpensier. Dit zou Frankrijk een grote invloed verschaffen in de Spaanse politiek. Deze vrees zou achteraf ongegrond blijken, aangezien Isabella meerdere kinderen zou krijgen. De figuur van Francisco de Asis zou echter door zijn zin voor intrige een destabiliserende factor vormen in de Spaanse politiek. Hij werd al snel beschouwd als een zeer slechte keuze als koning-gemaal van Spanje.

²²⁵ DEFRANCE, *Léopold I et le clan Cobourg*, 210-212.

4. NARVAEZ 1847-1851

4.1. Binnenland

4.1.1. *Onrust in Spanje, revolutie in Europa*

De derde regering van Narvaez was in menig opzicht opvallend. Ten eerste was de duur ervan voor Spaanse maatstaven van die tijd erg lang. Ook zou Spanje buiten de revoluties van 1848 gehouden worden. Dit betekent niet dat de revolutiebeweging van 1848 geen invloed had op de Spaanse interne politiek. Het rommelde meerdere malen eveneens in Madrid dat jaar, maar de motieven hieromtrent hadden weinig te maken met de revolutionaire bewegingen van de rest van Europa. Een belangrijke reden tot onrust was ook de lamentabele economische toestand waarin Spanje zich bevond, verergerd door de agrarische crisissen van 1847 en 1848. Het verzet kan dan ook gezien worden als een van de protesten en opstootjes die de Spaanse politiek al de hele 19de eeuw lang kende. De revoluties van 1848 gaf deze verzetshaarden wel een voorbeeld om naar op te kijken, maar leverde zo goed als geen ideologische of logistieke steun. Er was in Spanje ook geen omvangrijke liberale burgerij die gezamenlijk haar politieke rechten kwam opeisen. De verzetsbewegingen konden daarom ook onderverdeeld worden in drie groepen, de rechtse carlisten, de progresistas en de revolutionaire republikeinen die misschien wel het dichtste aanleunden aan de revolutionaire stromingen die Europa teisterden.²²⁶

Zeer vlug na zijn aantreden in oktober van 1847 ontdekte Narvaez een tegen hem gericht complot. Graaf de Hamal berichtte dat onder leiding van de generaals Concha, Cordoba en Ros de Olano de samenzweerders plannen hadden Narvaez terecht te stellen en een progresista-regering met aan het hoofd Salamanca te vormen. Narvaez reageerde verassend mild en in plaats van tot arrestaties over te gaan, besloot hij enkel de generaals van hun ambt te ontslaan en ze weg te promoveren.²²⁷ Narvaez was immers tot het besef gekomen dat enkel met samenwerking van moderados en progresistas hij een duurzaam beleid in Spanje zou kunnen vestigen. Daarom hoopte hij door zijn mild optreden een signaal te geven dat hij bereid was tot een dialoog met de progresistas. De revolutie van 1848 in Europa en de

²²⁶ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX, 1808-1898*, 268.

²²⁷ MBZ, P825 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 07-11-1847.

verschillende complotten die in 1848 in Spanje zouden worden gesmeed, deden hem terugkeren tot een meer dictatoriale manier van regeren.²²⁸

De stormachtige gebeurtenissen overal in Europa in 1848 trokken de aandacht van de diplomaten in Spanje. Geregeld zou de Belgische minister van Buitenlandse Zaken zijn diplomaten in Spanje op de hoogte houden van ontwikkelingen in België en Europa. Op hun beurt hield de zaakgelastigde in Madrid nauwlettend het oog op de invloed die de revolutie op Spanje kon hebben: *L'accueil des nouvelles de France a causé beaucoup de consternation à Madrid.*²²⁹ Na over het nieuws van de revolutie in Frankrijk te hebben gehoord, werd het politieke klimaat in Spanje een beetje onrustiger. Narvaez schrok er niet voor terug enkele reactionaire maatregelen te opperen. De Hamal meldde dat Narvaez reeds begin maart gewag maakte van het beperken van de persoonlijke vrijheden, wat tot fel protest leidde bij de progresistas. Ook was er ongerustheid ontstaan bij Narvaez over de situatie in Catalonië, waar er sprake leek te zijn van carlistische verzetshaarden.²³⁰

Paradoxaal zou niet het revolutionaire Frankrijk zorgen voor inspiratie voor Spaanse samenzweerders, maar wel Engeland. De Engelse regering achtte het moment opportuun uit economische en politieke motieven de progresistas aan de macht te helpen. Dit Engels manoeuvre begon echter al voor de Februarirevolutie vorm te krijgen. De progresistas stonden een vrijhandel en het verlagen van douanetarieven voor. Politiek gezien kon bij een machtsovername van de progresistas de Franse invloed op de moderados en Narvaez ingeperkt worden. Het laatste argument kon tellen voor de Engelsen, aangezien ze reeds invloed hadden verloren in het Middellandse Zeegebied ten voordele van de Fransen.²³¹ Inderdaad begon het protest van de progresistas tegen het goedkeuren van de wet op het beperken van de individuele vrijheden te groeien. Vooral nadat het hen door de bevelhebber van de Madrileense politie verboden was een petitie van verzet hierover af te geven aan koningin Isabella II.²³² De Hamal waarschuwde voor onrust in de hoofdstad: *Par suite d'intrigues contre Narvaez, les Cortes sont prorogées. On craint des troubles, la garnison est consignée.*²³³ De 26ste maart brak er vervolgens een revolte uit in Madrid: *Un mouvement populaire, dit-on, sous la direction de Orense, Escosura et Gandara a éclaté à Madrid, mais promptement réprimé par général de la Concha. Madrid est en Etat de Siège.*²³⁴ De Engelse

²²⁸ CARR, *Spain 1808-1939*, 242.

²²⁹ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 26-02-1848.

²³⁰ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 03-03-1848.

²³¹ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 268.

²³² MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 06-03-1848.

²³³ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 26-03-1848.

²³⁴ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 27-03-1848.

steun voor een nieuwe progresistas-beleid werd duidelijk toen ambassadeur Bulwer en Palmerston de Spaanse regering fel bekritiseerden omtrent het beperken van de individuele vrijheden en het beknotten van het protest van de progresistas.²³⁵ Intussen had er ook in Valencia een progresistas-opstand plaatsgehad, maar deze revolte was vlug onderdrukt.²³⁶ In mei zouden in de nasleep van de revolte van maart opnieuw onlusten uitbreken in Madrid, waarbij de Belgische plaatsvervanger van de zaakgelastigde persoonlijk betrokken bij zou geraken doordat graaf de Hamal asiel verschafte aan de gevluchte Salamanca. De Hamal verklaarde hierover: *L'irritation de Narvaez contre le baron de Vinck, l'intrigue de Salamanca et du marquis de Bedmar en faveur d'un ministère Gonzalez Bravo ont amené Sotomayor à me demander l'éloignement de Salamanca. J'ai déclaré que je ne peux fixer des limites à mon hospitalité, mais je me suis engagé à ne pas laisser le prolonger.*²³⁷ Hoewel nog even werd gevreesd voor een zeer bloedige opstand van de progresistas, aangespoord door Bulwer, bleek uiteindelijk dat Narvaez de situatie spoedig onder controle had. Intussen had Salamanca de Belgische legatie verlaten: *A la suite des événements, Salamanca a quitté la légation. Néanmoins le corregidor Conde de Vista-Hormosa a voulu faire une perquisition dans la légation qui est encore surveillée.*²³⁸ Als gevolg van de hele Salamanca-affaire verzocht de Hamal om een overplaatsing, aangezien de relatie tussen hem en Narvaez tot op een dieptepunt was gedaald.²³⁹ Begin juni gaf de Belgische minister van Buitenlandse Zaken d'Hoffschmidt aan De Jaeghere²⁴⁰ de opdracht zaakgelastigde in Madrid te worden en een verder onderzoek naar de acties van de Hamal uit te voeren.²⁴¹ Eind juni meldde de Jaeghere te zijn aangekomen in Madrid en dat de Hamal het land verlaten had. Narvaez en Sotomayor hadden hem laten weten dat de Spaanse regering het optreden van de Hamal als persoonlijk beschouwden en een goede verstandhouding met de Belgische regering wensten.²⁴² Uiteindelijk concludeerde de nieuwe zaakgelastigde de Jaeghere dat de Spaanse regering uit schrik voor een complot van Salamanca zo zwaar tilde aan de gastvrijheid van de Hamal. Deze vrees voor een complot bestond in de Spaanse regering enkel ten opzichte van de

²³⁵ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 16-04-1848.

²³⁶ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 01-05-1848.

²³⁷ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 05-05-1848.

²³⁸ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 09-05-1848.

²³⁹ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 13-05-1848.

²⁴⁰ Edouard de Jaeghere werd op 12-11-1847 benoemd tot de rang van zaakgelastigde. In Madrid bekleedde hij deze functie vanaf juni 1848 na de Salamanca-affaire.

²⁴¹ MBZ, P826 brief van minister d'Hoffschmidt aan de Jaeghere, 09-06-1848.

²⁴² MBZ, P826 brief van de Jaeghere aan minister d'Hoffschmidt, 26-06-1848.

Engelse legatie en de Hamal en niet voor de hele Belgische afvaardiging.²⁴³ Met deze verklaring was het diplomatieke incident tussen België en Spanje gesloten.

Ook Bulwer wiens rol in het verzet tegen Narvaez steeds uitgesprokener werd, zag zijn positie in Spanje onhoudbaar worden. Persoonlijk konden de twee elkaar niet uitstaan. Nadat Bulwer doodsbedreigingen ontvangen had, verliet hij het land.²⁴⁴ *Buliver a quitté Madrid avec toute la légation anglaise*. Deze gebeurtenis zorgde voor heel wat ophef in Madrid, waar de progresistas hoopten op de val van de regering.²⁴⁵ Intussen waren er twee problemen ontstaan in Catalonië. Ten eerste was er daar en in Navarra begin juli een carlistische opstand uitgebroken.²⁴⁶ Ten tweede weigerde Narvaez in Catalonië de door minister Mon voorgestelde douanetarieven in te voeren om de gemoederen er niet nog meer op te hitsen. Narvaez aanblijvende weigering om ook Catalonië in te schakelen in het nieuwe fiscale en douanesysteem dat Mon bedacht had, zouden beiden van elkaar doen vervreemden.²⁴⁷ Dit was een ernstig feit, aangezien Spanje's financiële problemen ondraaglijk begonnen te worden door de talloze leningen en het land kreunde onder de economische crisis. Daarom waren de hervormingen van Mon zo broodnodig. Maar in augustus wanneer de zaak van de douanetarieven weer ter sprake kwamen, bleef Narvaez het been stijf houden: *Le mouvement carliste semble plus menaçant, que le traite douanière est remis*.²⁴⁸ Tenslotte brak er in juli in Sevilla een opstand uit onder het stadsgarnizoen dat een pronunciamiento uitriep in naam van de republiek Spanje. Deze enige republikeinse opstand werd echter snel onderdrukt.²⁴⁹

Ondanks de aanhoudende Carlistische revolte onder andere onder leiding van Cabrera, leek de turbulente periode van de lente en zomer van 1848 voorbij en kon de regering Narvaez wat rustiger ademen. Toch brak aan het einde van 1848 en het begin van 1849 een nieuwe regeringscrisis uit. Ter vervanging van de naar Sevilla afgereisde de Jaeghere berichtte de diplomaat du Jardin²⁵⁰ over geruchten van een mogelijke intrige van een mogelijk zwangere koningin tegen de regering van Narvaez. Toch scheen deze het roer nog stevig in handen te houden.²⁵¹ In januari echter dreigde een regeringscrisis omtrent de begroting en het uitblijven van het instellen van de nieuwe douanetarieven. Zelfs Narvaez leek geneigd een stap opzij te

²⁴³ MBZ, P826 brief van de Jaeghere aan minister d'Hoffschmidt, 26-06-1848.

²⁴⁴ DE POLNAY, *Isabella II 1830-1904*, 128-130.

²⁴⁵ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 18-05-1848.

²⁴⁶ MBZ, P826 brief van de Jaeghere aan minister d'Hoffschmidt, 08-07-1848.

²⁴⁷ CARR, *Spain 1808-1939*, 243.

²⁴⁸ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 24-08-1848.

²⁴⁹ MBZ, P826 brief van de Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 17-05-1848.

²⁵⁰ Eind 1848 nam baron Aldéphonse du Jardin de leiding van de Belgische legatie te Madrid van de Jaeghere over. Reeds sinds 19-06-1845 bekleedde hij de rang van 'ministre résident'.

²⁵¹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 31-12-1848.

doen om ook de relaties met Engeland te verbeteren: *Narvaez cherche a quitter le ministère pour rétablir les relations entre L'Espagne et L'Angleterre*.²⁵² Eind februari leek er echter een einde te komen aan de Carlistische opstand wat Narvaez een steun gaf tegen de kritiek op zijn beleid. Dit was voor Mon echter het sein de kwestie van de douanetarieven weer op tafel te leggen: *Mon voulait revoir les tarifs douaniers*.²⁵³ Heel 1849 zou tussen Mon en Narvaez die bevreesd was de Catalaanse handelaars tegen zich in het harnas te jagen, dit conflict blijven voortduren, totdat Mon ondanks pogingen van Narvaez hem om te praten in augustus ontslag nam. Hiermee verloor Narvaez zijn meest competente minister.²⁵⁴ Narvaez besloot de nieuwe minister van Financiën Bravo Murillo de opdracht te geven zich over de kwestie te buigen, maar voorlopig haalden de protectionistische Catalanen onder leiding van Pidal hun slag thuis: *Les Catalans réussiront à annuler ou retirer les nouveaux tarifs douaniers*.²⁵⁵ Dit had ook gevolgen voor België met wie Spanje enkele jaren voordien een handelsverdrag had afgesloten. Dit was echter door het uitblijven van de nieuwe douanetarieven nog niet in uitvoering getreden.

4.1.2. Narvaez ontslagen voor een dag en het einde van zijn bewind

Tot zijn eigen verbazing vernam Narvaez aan de vooravond van de opening van de nieuwe Cortes op 20 oktober 1849 dat zijn regering ontbonden en vervangen was door een nieuw kabinet onder leiding van Balboa met allemaal leden van de koninklijke hofhouding als ministers. De staatsgreep was volledig georganiseerd vanuit de hofkringen rond Francisco de koning-gemaal en de kloosterzuster Sor Patrocinio die een grote invloed op het vorstenpaar had. De klik rond Francisco was niet tevreden over het aanstaande concordaat dat zou worden afgesloten tussen Spanje en het Vaticaan. Daarin was afgesproken dat de Spaanse Kerk een grote deel van haar goederen zou terugkrijgen of ervoor vergoed zou worden die haar door de progresistas in de jaren '30 waren afgenomen. Sor Patrocinio was het niet eens met de gevoerde politiek van Narvaez en wist het vorstenpaar te overtuigen de regering te laten vallen.²⁵⁶ Deze onbezonnen daad werd door Narvaez zeer snel ongedaan gemaakt. De dag erna reeds herstelde hij zijn gezag en maakte schoon schip onder de complotterende

²⁵² MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 26-01-1849.

²⁵³ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 25-02-1849.

²⁵⁴ CARR, *Spain 1808-1939*, 243.

²⁵⁵ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 21-08-1849.

²⁵⁶ DE POLNAY, *Isabella II 1830-1904*, 132-134.

hovelingen: *La reine a rendu les portefeuilles à Narvaez et ses collègues. Père Fulgencio*²⁵⁷, *Balboa, Rodan*²⁵⁸ *seront déportés. Tous les ministres du cabinet Balboa et les conseillers du Roi seront dispensés.*²⁵⁹ Toch zou Francisco het hierbij niet laten en trachtte opnieuw in april van 1850 Narvaez opzij te schuiven: *Le Roi, conseillé par Van Halen, Pavia et Salamanca, sous menaces de révoltes, essayait de forcer la Reine de lui donner la Régence et à renvoyer Narvaez et ses collègues.*²⁶⁰ De koningin zou echter weigeren hierop in te gaan. De relatie tussen Narvaez en het vorstenpaar leek erg verstoord en enkel bemiddeling van Maria Christina zorgde voor een verzoening tussen de koning-gemaal en Narvaez. Maar ook tussen de koningin-moeder en Narvaez boterde het sinds het afhandelen van het huwelijk van Isabella II niet meer. De monarchie en haar hofhouding was volledig tegen Narvaez gekant, die zoals tijdens zijn eerste regering vooral steunde op zijn militaire macht. Immers was begin 1850 zijn tegenstand in de Cortes ook gegroeid: *Le Cabinet a retiré le budget pour gagner du temps et a demandé aux Cortes pour lever des impôts, ce qui a causé des graves discussions. Cette discussion a amené un fractionnement des modérés dans la naissance d'une opposition progressistes et modérés.*²⁶¹

In juli overviel het vorstenpaar een tragisch voorval. Isabella had op 11 juli het leven geschonken aan een zoon, maar hij stierf binnen enkele minuten.²⁶² Ondanks de periode van rouw, was er in Spanje een gevoel van hoop te ontwaren, aangezien het bleek dat Isabella in staat zou zijn Spanje een troonopvolger te schenken.²⁶³ In augustus bij de laatste bijeenkomst van de Cortes tot de nieuwe verkiezingen op het einde van de maand werd er gediscussieerd over de staatsschulden. Spanje kwam onder steeds grotere druk te staan, aangezien de schuldeisers, waaronder talrijke Europese landen, achter hun geld begonnen te vragen en Spanje nergens nog in Europa krediet kon krijgen: *Les délégués (van de schuldeisers) refusent de séparer la dette proposée par la Junta de la Dette.*²⁶⁴ De verkiezingen lieten zien dat Narvaez het niet nauw nam met de principes van een democratie om zijn macht veilig te stellen. Hoewel zijn partij de verkiezingen won en hun vertrouwen aan de regering gaven, werd het duidelijk dat Narvaez zich aan het isoleren was in Spanje: *Malgré les assertions du Gouvernement, les élections aux Cortes a donné la majorité aux Cabinet par suite de*

²⁵⁷ Pater Fulgencio was de broer van Sor Patrocinio en de biechtvader van Francisco. Ook hij zat in het complot wegens ontevredenheid door het missen van een onderscheiding.

²⁵⁸ Rodan was de secretaris van koning-gemaal.

²⁵⁹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 21-10-1849.

²⁶⁰ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 22-04-1850.

²⁶¹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 31-01-1850.

²⁶² DE POLNAY, *Isabella II 1830-1904*, 136.

²⁶³ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 21-07-1850.

²⁶⁴ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 02-08-1850.

*manoeuvres inouïs. L'exclusion complète des progressistes, oeuvre de Narvaez, amènera la prompte dissolution de la majorité.*²⁶⁵ Ook omtrent de financiën zorgde het gedrag van Narvaez voor heel wat ergernis. Ondanks Narvaez verklaard had dat hij zich persoonlijk met de financiële situatie van Spanje zou bezighouden, liet Eugène Beyens²⁶⁶ uitschijnen dat Narvaez er enkel op uit was tijd te winnen: *Je crois que malgré toutes les promesses qu'il a fait, au sujet de la Dette espagnole, le gouvernement Narvaez veut gagner du temps.*²⁶⁷ Het financiële wanbeleid van de regering zou ook inderdaad de ondergang ervan betekenen. Dit alles kwam op het einde van 1850 aan het licht. Eind november werd een voorstel van de Spaanse regering om de Spaanse schulden te regelen door de afgevaardigden van de schuldeisers afgewezen: *Les lois proposées concernant le règlement de la Dette espagnole n'est pas accepté par les délégués.*²⁶⁸ Wanneer dan Bravo Murillo de opvolger van Mon als minister van Financiën ook ontslag nam, omdat Narvaez weigerde te besparen op het budget van het leger, was een regeringscrisis nabij.²⁶⁹ De grond werd helemaal onder de voeten van de regering Narvaez weggehaald toen tijdens een interpellatie van Prim aan Bravo Murillo bleek dat er ook dat jaar een serieus budgettair deficit te verwachten viel en dat Bravo Murillo ondanks dit tekort geen steun vond in de regering voor financiële hervormingen: *Ses collègues s'avaient opposés une résistance à l'accomplissement de son plan de réforme financière.*²⁷⁰ Narvaez zijn bewind leek op zijn einde te lopen. De monarchie was hem vijandig gezind en dus bij het minste teken van zwakheid onmiddellijk bereid zijn regering te laten ontbinden. Nu Narvaez door de financiële perikelen ook zijn steun in de Cortes en bij vele moderados had verloren en zijn aanhang onder het leger, waar de financiële mistoestanden eveneens voelbaar werden, ook verminderd was, besloot Narvaez in het begin van 1851 de eer aan zichzelf te houden en de koningin zijn ontslag aan te bieden. Isabella II accepteerde met plezier het ontslag van Narvaez en zijn regering.

²⁶⁵ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 15-09-1850.

²⁶⁶ Eugène Beyens was sedert 05-06-1848 aan de Belgische legatie in Madrid verbonden als secretaris van de 2e klasse. Dit maakte hem de nummer twee van de legatie achter de zaakgelastigde du Jardin.

²⁶⁷ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 21-10-1850.

²⁶⁸ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 27-11-1850.

²⁶⁹ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 29-11-1850.

²⁷⁰ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 06-12-1850.

4.2. Het buitenlandse kader tijdens de revolutiegolf van 1848

4.2.1. 1848

Vanzelfsprekend nam de zich in heel Europa verspreidende revolutie van 1848 de meeste aandacht van de Belgische zaakgelastigde in beslag. De minister van buitenlandse zaken d'Hoffschmidt hield de diplomaten op de hoogte van de gebeurtenissen in België. Op hun beurt berichtten de diplomaten in Madrid over de gebeurtenissen ter plekke en over de Spaanse reacties omtrent de revoluties en meer bepaald de reacties over de manier hoe de Belgische regering er eveneens in slaagde haar land buiten de revolutiekoorts te houden. De Spaanse expeditie naar Italië in 1849 om de tijdelijke macht van de paus te herstellen, werd op de voet gevolgd. Het was het enige directe contact dat Spanje met de revolutie van 1848 zou hebben.

Op 22 februari 1848 brak in Frankrijk de Februarirevolutie uit. Het regime van de burgerkoning Louis-Philippe werd omvergeworpen en de tweede republiek uitgeroepen.²⁷¹ In België werden deze gebeurtenissen aanvankelijk met de nodige paniek onthaald. De banken werden bestormd en in Brussel werd een burgerwacht samengesteld. Er was een vrees dat de revolutiegedachte vanuit Parijs zou overwaaien en met de hoge werkloosheid in het land een welwillige massa hiervoor te vinden was. Een annexatiepoging vanuit Frankrijk was niet ondenkbaar.²⁷² Ook Leopold I was vlak na het horen van het nieuws uit Frankrijk erg ongerust wat uit een brief aan koningin Victoria blijkt: *I'm very unwell in consequence of the awful events at Paris! How will this end? Poor Louisa is in a stat of despair, which is pitiful to behold. What will soon become of us? God alone knows. Great efforts will be made to revolutionize this country. Against France, we off course have a right to claim protection from England and the other powers.*²⁷³ Uiteindelijk zou de Belgische regering snel inspelen op de situatie en een revolutie weten te vermijden. Minister d'Hoffschmidt van buitenlandse zaken meldde aan de Hamal dat omwille van de gebeurtenissen in Frankrijk in België alle partijen zich scharen achter de grondwet en de regering en dat inzake het Belgische buitenlandse beleid er geen veranderingen kwamen: *La prudence est un active surveillance servant de base à sa politique interne.*²⁷⁴ Internationaal versterkte België haar reputatie en nadat de nieuwe Franse regering liet uitschijnen de Belgische staat niet te willen annexeren,

²⁷¹ DOWE, *Europe in 1848 Revolution and Reform*, 93.

²⁷² COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, 89-90.

²⁷³ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 26-02-1848.

²⁷⁴ MBZ, P826 brief van minister d'Hoffschmidt aan de Hamal, 01-03-1848.

leek in België het revolutionaire gevaar geweken: *La conduite de Belgique est appréciée avec la plus vive sympathie en Europe. J'ai reçu du Ministre des Affaires Etrangères de France une dépêche assurant la Belgique du respect profond du gouvernement français pour l'indépendance et la neutralité belge.*²⁷⁵ Ook Spanje reageerde positief op het beleid van België zo liet de Hamal weten: *J'ai donné lecture de la dépêche à Sotomayor qui approuve comme tout le monde en Espagne la conduite belge.*²⁷⁶ Hoewel Leopold I eveneens dacht dat het binnenlandse gevaar geweken was, bleef hij waarschuwen voor Frankrijk: *Europe must leave the French to settle their own affairs as they may think fit, but Europe must be united if the French attack it again, if not we shall see the old game played again, of every power being beat single.*²⁷⁷ Leopold I ijverde meteen voor een samenkomst van de grootmachten in een conferentie te Londen om snel een blok te vormen tegen Frankrijk en het te doen afzien van enige expansionistische neigingen. Dit idee werd door Palmerston echter afgewezen, die Engeland liever buiten de hele affaire wilde houden.²⁷⁸ Inderdaad zou Leopold's vrees uitkomen wanneer op 29 maart een groep ongeregelde strijdkrachten onder de revolutionaire vlag eerst te Quievrain en vervolgens bij het plaatsje met de ironische naam Risquons-Tout trachtte België binnen te vallen. De aanval van ongeveer 2000 man waaronder Belgen, Fransen, Polen en Engelsen werd zonder veel problemen afgeslagen.²⁷⁹ D'Hoffschmidt bracht de delegatie te Madrid op de hoogte: *Le 29 de mars une troupe de soi-disant 'patriotes belges' sont arrêtés à Mouscron au moment où elle allait entrer à Belgique.*²⁸⁰

Ook de verschillende staten op het Italiaanse schiereiland waren in de greep van de revolutionaire golf van 1848 die bijna heel Europa overspoelde. Het groeiende Italiaanse nationalisme, de drang naar meer vrijheid en de slechte sociale omstandigheden waren de drijfveren van de opstandelingen. Reeds in januari van 1848 werd quasi heel het schiereiland getroffen door onrust en demonstraties. Ook de Pauselijke Staten zouden er niet aan ontsnappen.²⁸¹ Het was dankzij de revolutie daar dat Spanje een kans zag haar problemen met de Heilige Stoel op te lossen wat zou uitmonden in een concordaat tussen de beide staten. Pius IX was reeds begonnen met verre gaande hervormingen waaronder een liberale grondwet, wanneer de revolutie uitbrak en zijn hervormingen in een stroomversnelling deed terecht komen. De paus zou de steun van zijn onderdanen echter verliezen wanneer de Oostenrijkers

²⁷⁵ MBZ, P826 brief van minister d'Hoffschmidt aan de Jaeghere, 08-03-1848.

²⁷⁶ MBZ, P826 brief van de Hamal een minister d'Hoffschmidt, 09-03-1848.

²⁷⁷ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 19-03-1848.

²⁷⁸ COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, 90.

²⁷⁹ BRONNE, *Léopold I et son temps*, 214.

²⁸⁰ MBZ, P826 brief van minister d'Hoffschmidt aan de Hamal, 30-03-1848.

²⁸¹ DOWE, *Europe in 1848 Revolution and Reform*, 60-68.

hem in 1847 aanboden de Pauselijke Staten preventief te bezetten. Gevangen tussen het Italiaanse nationalisme en de Oostenrijkers zag Pius IX geen andere uitweg als te kiezen voor Oostenrijk. Nadat in Italië begin 1848 overal revoluties uitbraken, weigerde Paus Pius IX zich aan het hoofd te stellen van een Italiaanse liga met Lombardije, Venetië en Sardinië om tegen Oostenrijk oorlog te voeren. Het was immers Oostenrijk dat bewust de Italiaanse eenmaking tegenhield. Zo speelde Pius IX het vertrouwen van zijn volk kwijt en werd hij al snel beschouwd als een vijand van de risorgimento. Nadat Mazzini en Garibaldi in Rome de macht gegrepen hadden vluchtte de paus naar Gaeta. Op 9 februari 1849 werd onder leiding van de twee revolutionairen de Romeinse Republiek gesticht en werd de paus vervallen verklaard van zijn temporele macht.²⁸² Spanje zette zich erg in de lamentabele situatie waarin de paus zich bevond te veranderen en verzocht alle katholieke landen samen te komen op een conferentie om de kwestie te bespreken.²⁸³ Baron du Jardin meldde dat Spanje had laten weten reeds te kunnen rekenen op de steun van Polen, Oostenrijk en Napels en zich nu wendde tot België om deel te nemen aan het Spaanse initiatief.²⁸⁴ D'hoopschmidt had echter eerder al aan du Jardin laten weten dat België ook in deze zaak zijn neutraliteit moest blijven behouden: *Malgré sa sympathie pour le Souverain Pontifié le Belgique par sa neutralité ne peut ni ne doit intervenir dans les débats relatifs à la position du Saint-Siège et à son autorité temporelle.*²⁸⁵ Begin maart zouden Spanje en Frankrijk nogmaals aandringen tot een Belgische deelname aan de conferentie, maar du Jardin antwoordde dat België zich niet kon inlaten met een gewapende inval van Italië.²⁸⁶ Nadat besloten was de conferentie in Gaeta te houden, verklaarde Spanje zich bereid tot een deelname aan de inval mits de goedkeuring van Frankrijk en Oostenrijk.²⁸⁷ Intussen werd de revolutie in de rest van Italië onderdrukt. In het zuiden door de Napolitaanse Bourbons en in het noorden door de Oostenrijkers. Midden maart vroeg de paus dan officieel om hulp aan de buitenlandse katholieke mogendheden.²⁸⁸ Vlak na het pauselijke verzoek verklaarde Spanje zich bereid tot een expeditie ongeacht haar binnenlandse situatie, en indien er zekerheid bestond over de Franse en Oostenrijkse steun.²⁸⁹ De progresistas waren namelijk tegen dit avontuur gekant dat ze als sentimenteel en te duur beschouwden.²⁹⁰ Uiteindelijk wees de paus een Oostenrijkse inval af, zodat er beslist werd tot

²⁸² AKVELD, *De geschiedenis van de Kerkelijke Staat*, 284-289.

²⁸³ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 857.

²⁸⁴ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 01-02-1849.

²⁸⁵ MBZ, P826 brief van minister d'Hoffschmidt aan du Jardin, 29-01-1849.

²⁸⁶ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 01-03-1849.

²⁸⁷ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 09-03-1849.

²⁸⁸ AKVELD, *De Geschiedenis van de Kerkelijke Staat*, 290.

²⁸⁹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 17-03-1849.

²⁹⁰ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 857.

een gezamenlijke Franse, Spaanse en Napolitaanse expeditie.²⁹¹ Toch zouden er uiteindelijk Oostenrijkse troepen mee helpen de laatste verzetshaarden in Italië en de Pauselijke Staten op te ruimen.

Op 25 april landden de Franse troepen onder leiding van Oudinot op Italiaanse bodem ten noorden van Rome. In een veldslag met de republikeinse troepen onder leiding van Garibaldi werden de Fransen tijdelijk terug geslagen. Op 31 mei werd er een verdrag gesloten tussen Mazzini die als een soort dictator president van de republiek geworden was en Lesseps de Franse ambassadeur van Madrid, maar Oudinot verwierp het verdrag en was van plan de republikeinen te verpletteren. Intussen rukten begin mei ongeveer 12000 Napolitaanse troepen op vanuit het zuiden, maar ze werden spoedig verslagen door de revolutionairen.²⁹² De Spaanse troepen waren op 17 mei geland te Fiumicino. Ze telden 9000 man en 400 ruiters onder leiding van generaal Fernando Fernandez de Cordova. De Spaanse expeditie zou echter uitlopen in een anticlimax, aangezien ze nooit in actie zouden komen. Oudinot wou niet weten van een Spaanse aanval tegen de Italiaanse troepen. Uiteindelijk zouden Cordova en zijn troepen na 7 maanden nietsdoen het schiereiland verlaten en terugkeren naar Spanje dat zich vervolgens neutraal verklaarde in de kwestie.²⁹³ Het was aan de Fransen en de Oostenrijkers om de revolutie de kop in te drukken. Ze weigerden Spanje enige politieke invloed te laten verwerven in Italië. Oudinot was er trouwens op gebrand de aanvankelijke tegenslagen goed te maken en de nieuwe Franse republiek een prestigieuze overwinning te schenken. Regeringsleider Louis-Napoleon had voor dat doel versterkingen naar Italië gestuurd, zodat Oudinot nu op 30000 man en 70 kanonnen kon rekenen. Hiertegen waren de moedige legers van Garibaldi niet opgewassen en in juli zou de Romeinse Republiek op de knieën gebracht worden.²⁹⁴

4.2.2. Cuba

Buiten deze expeditie in Italië had Spanje onder de derde regering van Narvaez problemen met een reeks revoltes in Cuba. In de Verenigde Staten van Amerika was immers sinds de jaren 40' een annexionistische beweging ontstaan die pleitte voor het samengaan van de VS en Cuba in één staat. Ook in Cuba waren bepaalde kringen voor deze gedachte te vinden. In het begin van de 19de eeuw was het beleid van de VS ten opzichte van Cuba het beschermen

²⁹¹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 23-03-1849.

²⁹² HEARDER, *Italy in the age of th Risorgimento 1790-1870*, 118.

²⁹³ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 857.

²⁹⁴ JOHNSTON, *The Roman theocracy and the republic 1846-1849*, 298-313.

van haar onafhankelijk tegenover elk land, behalve Spanje. In Cuba organiseerde de elites, die uit rijke creolen bestonden, pro een annexatie met de VS zich in de Club de Havana. Cuba kende rond 1850 verschillende revoltes voor dit doel die politiek gesteund werden door de Amerikaanse kringen en financieel door de Club de Havana. De sterke man van de Club de Havana was Narcisco Lopez die een opstand in 1848 in Manicargua zou leiden. In 1850 was er eveneens een opstand waar Lopez bij betrokken was.²⁹⁵ Deze Amerikaanse steun voor de Cubaanse opstandelingen, zorgde voor gespannen relaties tussen de VS en Spanje: *L'expédition de Lopez ne cause pas de craintes à Madrid. Les relations entre le gouvernement espagnol et Barringer*²⁹⁶ *se sont bornées à une entrevue entre Pidal et celui-ci, dans laquelle Barringer a protesté des intentions bienveillantes de son gouvernement vis à vis l'Espagne. On parle d'enlèvement ou exécutions de citoyens américains par les autorités cubains.*²⁹⁷ Engeland en Frankrijk volgden Spanje in deze kwestie.²⁹⁸ Voorlopig werden alle opstanden met succes onderdrukt, maar het gevaar voor een annexatie was voor Spanje nog niet geweken.

Ondanks de anticlimax van de expeditie van generaal Cordova in Italië, zag Spanje zijn internationale positie versterkt. Dit was ten eerste te danken aan het voorkomen van een revolutie in een land wat al decennia lang verscheurd werd door interne twisten. Vervolgens dwong Spanje respect af door haar optreden in verband met het te hulp schieten van Pius IX, aangezien Spanje een van de initiatiefnemers terzake was. Dit zou Spanje beloond zien in het afsluiten van een concordaat met de Heilige Stoel in 1851. Tenslotte hielp ook het onderdrukken van de opstanden in Cuba mee aan het herstellen van haar prestige. Het uiteenvallen van de Quadruple Alliance gaf Spanje meer ademruimte om een eigen beleid uit te stippelen en zorgde voor een toenadering met de conservatieve grootmachten. Ook werd Isabella II door verschillende landen eindelijk erkend als koningin van Spanje. In mei 1848 erkende Sardinië en Beieren Isabella II.²⁹⁹ In oktober volgde Rusland.³⁰⁰ Uiteindelijk zou zelfs met Rusland in 1856 weer diplomatieke betrekkingen worden aangeknoopt, doordat Spanje in de Krimoorlog een neutrale positie had ingenomen, wat onder de Quadruple Alliance onmogelijk zou zijn geweest.³⁰¹

²⁹⁵ PEREZ, *Cuba, between reform and revolution*, 108-110.

²⁹⁶ Barringer was de Amerikaanse ambassadeur in Madrid.

²⁹⁷ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 25-06-1850.

²⁹⁸ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 28-06-1850.

²⁹⁹ MBZ, P826 brief van Hamal aan minister d'Hoffschmidt, 01-05-1848.

³⁰⁰ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 14-10-1848.

³⁰¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 857.

5. HET EINDE VAN DE MODERADOS 1851-1854

5.1. De binnenlandse politiek

5.1.1. Bravo Murillo

Aanvankelijk werd de regering van Bravo Murillo goed ontvangen door de publieke opinie. Zijn regering bestond voornamelijk mannen die vooral administratieve vaardigheden hadden. Inderdaad was de doelstelling van Bravo Murillo het bestuur van Spanje efficiënter te maken. Hiertoe verklaarde hij de economie te zullen herstellen, de financiën te zuiveren, administratieve hervormingen door te voeren en tenslotte een constitutionele hervorming door te voeren.³⁰² Bravo Murillo had het inzicht dat het liberale democratische systeem in Spanje niet werkte en dat het land in realiteit geleid werd door de generaals steunend op de loyaliteit van hun troepen vanuit de senaat hun greep op de politiek hielden. Aangezien het liberale parlementaire systeem toch niet werkte en volgens hem eerder als een façade te zien was, trachtte hij door zijn constitutionele hervormingsplannen Spanje om te vormen tot een autocratische burgerlijke staat waar de rijke burgers meer macht zou krijgen ten koste van het volk en het leger. Zo schakelde hij de macht van de generaals uit die volgens hem de oorzaak waren van de politieke instabiliteit in Spanje. De generaals zouden hem echter ten val brengen, toen bleek dat ook de gewone politici tegen een nieuwe verandering van de grondwet gekant waren en Bravo Murillo in feite alleen bleek te staan met zijn visie op de Spaanse binnenlandse politiek.³⁰³

Vlak na de val van Narvaez hadden Mon en Pidal reeds zonder succes geprobeerd een regering te vormen. Tenslotte lukte het Bravo Murillo een nieuwe regering te vormen die in Spanje positief onthaald werd.³⁰⁴ Zeer vlug maakte Bravo Murillo en zijn regering die vol met gunstelingen van Maria Christina zat, hun programma bekend: *Paix a la extérieure, ordre a l'intérieur, la exécution des lois, le règlement des dettes et la exécution des travaux publiques*.³⁰⁵ Bravo Murillo die geen hoge pet op had van het parlementaire systeem zou in 1851 maar liefst drie keer de Cortes ontbinden.³⁰⁶ Spoedig deden er zich dan ook conflicten voor tussen hem en de Cortes: *Les violents attaques du général Prim et Conde de Reuss*

³⁰² MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 239.

³⁰³ CARR, *Spain 1808-1939*, 244.

³⁰⁴ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 14-01-1851.

³⁰⁵ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 17-01-1851.

³⁰⁶ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 279.

*contre le cabinet et Narvaez et surtout contre le duc de Valence et l'attitude prise en cette circonstance par Bravo et ses collègues rendent de plus en plus difficile la position du Cabinet placé en face d'une Chambre qui lui est hostile et dans laquelle il n'a pas la majorité.*³⁰⁷

Het afhandelen van de staatsschuld stond het eerst op het programma. Eind 1850 bedroeg de binnenlandse schuld 1913 miljoen reales en de buitenlandse schuld 1944 miljoen reales. De interesten werden onregelmatig betaald en de achterstallige betalingen hieromtrent liepen reeds op tot 676 miljoen reales.³⁰⁸ Eind maart begonnen de onderhandelingen: *Les négociations concernant la règlement de la Dette sont ouverts. Le Cabinet veut vendre des biens communaux, mais les Cortes ne le soutiennent pas.*³⁰⁹ Intussen werd besloten tot het ontbinden van de Cortes en het uitschrijven nieuwe verkiezingen. Er werd een moderados overwinning verwacht: *Les Cortes sont dissolus. Le parti modéré sera probablement le vainqueur des élections prochaines.*³¹⁰ Zoals zo vaak verliep de aanloop naar de verkiezingen niet zonder incidenten. Beyens maakte onder andere gewag van intimidatiepogingen van de progresistas tegen de aanhangers van de moderados Sartorius.³¹¹ Uiteindelijk verliepen de verkiezingen zonder grote problemen: *La lutte électorale n'a pas lieu que sur le plan politique. Le parti progressiste a gagné beaucoup des votes.* De regering kon desondanks steunen op een grote moderados meerderheid in de Cortes mede te danken aan de aanhang rond Narvaez en Miraflores.³¹² De regering was tijdens de verkiezingen bezig met een wet over het afhandelen van de staatsschuld. De nieuwe wet zorgde voor een reorganisatie en vereenvoudiging van de complexe schuldstructuur van de Spaanse staat.³¹³ Ondanks de vrees voor een afwijzing van de wet door de Cortes, keurde de Kamer midden juli de wet goed.³¹⁴ De Senaat zou eind juli volgen.³¹⁵ In 1851 kon de regering van Bravo Murillo rekenen op betrekkelijk veel sympathie van de Spaanse bevolking. Ook het afhandelen van het concordaat met paus Pius IX en het starten van enkele openbare werken droegen bij tot haar populariteit. Het voorstel van Bravo Murillo tot het wijzigen van de grondwet begin 1852 zou veel van de steun voor zijn beleid echter doen smelten als sneeuw voor de zon. Bravo Murillo werd door twee voorvallen gestimuleerd in zijn drang naar een meer autocratisch beleid, de

³⁰⁷ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 28-02-1851.

³⁰⁸ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 279.

³⁰⁹ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 27-03-1851.

³¹⁰ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 07-04-1851.

³¹¹ MBZ, P826 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 05-05-1851.

³¹² MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 24-05-1851.

³¹³ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 279.

³¹⁴ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 14-07-1851.

³¹⁵ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 27-07-1851.

mislukte moordpoging op Isabella II begin 1852 en de staatsgreep van Louis-Napoleon in Frankrijk.³¹⁶

In januari 1852 werd Madrid opgeschrikt door een kleine revolte onder verschillende leden van het stadsgarnizoen. De onrust zou slechts van zeer korte duur zijn: *L'agitation militaire, oeuvre dit-on de Prim et Ortega, a cessé, après l'exécution des coupables*.³¹⁷ Enkele dagen later berichtte baron du Jardin dat de opstand van het garnizoen enkel een Madrileense kwestie was ogenschijnlijk zonder politieke motieven, hoewel Prim en Ortega toch het land werden uitgezet.³¹⁸ Vlak nadien veroorzaakte een ander incident een nog grotere onrust in Madrid. De priester Merino pleegde begin februari een aanslag op Isabella II, die hierbij gewond raakte. Zeer vlug werd Merino, van wie aanvankelijk vermoed werd dat hij medeplichtigen had, veroordeeld tot de gruwelijke wurgdood de *Garrote*.³¹⁹ Het volk bleef verschillende dagen onrustig.

Intussen was Bravo Murillo begonnen met zijn plannen om de grondwet te hervormen. De hervormingen hielden een sterke beperking in van het kiesrecht, het erfelijk maken van het senatorenambt, het invoeren van geheime vergaderingen van de Cortes, de beperking van individuele vrijheden en het ontnemen van de wetgevende en controlerende bevoegdheden van de Cortes die werd gedevalueerd tot een adviesorgaan. De regering kon voortaan regeren via decreten.³²⁰ Bravo Murillo meende dat de huidige instellingen de noden van Spanje niet tegemoet kwamen en enkel een sterke uitvoerende macht Spanje kon redden. Bravo Murillo zag het verzet wortel schieten onder zowel de moderados als de progresistas. De moderados beschouwden zijn plannen als het einde van het constitutionele regime waar zo lang en bloedig voor gevochten was. De progresistas waren zo mogelijk nog meer tegen de hervormingen gekant, aangezien zij in tegenstelling tot vele moderados nog meer liberale elementen wilden introduceren in Spanje. Het feit dat Bravo Murillo een tegengestelde evolutie in het vooruitzicht stelde was dan ook totaal onacceptabel voor hen.³²¹ De strubbelingen begonnen pas goed toen Bravo Murillo de discussie omtrent de constitutionele wijzigingen zou verbieden en een decreet ter beperking van de persvrijheid uitvaardigde: *Ce décret qui porte une forte atteinte à la Constitution ne se justifie en rien et est le commencement des graves modifications à la loi fondamentale*.³²² Het land verkeerde in een

³¹⁶ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 239.

³¹⁷ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 10-01-1852.

³¹⁸ MBZ, P826 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 13-01-1852.

³¹⁹ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 04-02-1852.

³²⁰ TUÑÓN DE LARA, *Historia de España VIII*, 241.

³²¹ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 240.

³²² MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 05-04-1852.

staat van onrust en de positie van de regering was erg onstabiel: *Le Cabinet, placé entre l'indifférence des hautes classes et l'amour de l'armée et la bourgeoisie pour la constitution, devra plier ou sera détruit par une révolution.*³²³ Bravo Murillo kreeg een tegenslag te verwerken toen zijn minister van Marine Armero ontslag nam door meningsverschillen over de grondwetswijziging en er ook sprake was dat generaal Espalata minister van Oorlog hetzelfde van plan was.³²⁴ De pogingen van Bravo Murillo om het leger aan zijn kant te krijgen leken dus te mislukken. Op 9 oktober berichtte de krant *El Orden* van een mogelijke staatsgreep die op handen was vanuit de kringen van de regering, die deze berichten onmiddellijk tegensprak. Beyens analyseerde dat dit incident gezien kan worden als een poging van de regering om zijn positie te versterken.³²⁵ De reactie van enkele generaals waaronder Cordova en Lersundi maakten duidelijk dat het leger deze eventuele staatsgreep niet zouden steunen. De regering daarentegen leek geneigd tot het ontbinden van de Cortes, het uitschrijven van nieuwe verkiezingen om zo een gewilligere Cortes te vormen die de constitutionele hervormingen zouden goedkeuren.³²⁶ De situatie was gespannen in Spanje waar door de afwezigheid van enige militaire steun voor de regering een of meerdere pronunciamientos dreigden, indien de regering toch zou besluiten tot een staatsgreep. Verschillende generaals waaronder Cordova, O'Donnel, Concha en Ros de Olano spoorden de koningin aan de regering niet te volgen.³²⁷ Midden mei werd voor iedereen duidelijk dat de strijd om de macht zich zou afspelen tussen Bravo Murillo en zijn bureaucratische regering en de militairen die bevreesd waren door de hervormingsplannen hun greep op de Spaanse politiek te verliezen. De burgerpolitici leken een minder belangrijke rol te spelen. Ondanks het feit dat Maria Christina zich had uitgesproken tegen een staatsgreep van de regering, leek deze toch vastbesloten alles te doen om haar programma uit te voeren: *Le Cabinet est résolu à faire dissoudre les Cortes et à faire appel à la nation pour modifier la constitution.*³²⁸ Eind juli leek het inderdaad zeker dat de regering door middel van verkiezingen een welwillende Cortes trachtte te bekomen om de veelbesproken grondwetswijziging door te voeren.³²⁹ Spanje wachtte op het bijeenroepen van de Cortes en de verkiezingen die in het najaar gehouden zouden worden.

³²³ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 04-04-1852.

³²⁴ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 08-05-1852.

³²⁵ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 09-05-1852.

³²⁶ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 14-05-1852.

³²⁷ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 18-05-1852.

³²⁸ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 14-06-1852.

³²⁹ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 25-07-1852.

De rest van de zomer bleef het betrekkelijk kalm, hoewel de discussie tussen de regering en de oppositie voortduurde. Begin november kwam de kwestie in een stroomversnelling toen bleek dat de regering de Cortes pas zou samenroepen begin december om zo de discussie om de grondwetswijziging alleszins in de Cortes uit te stellen.³³⁰ Intussen was er in de regering zelf onenigheid ontstaan toen twee ministers, waaronder de minister van Binnenlandse Zaken Ordonez ontslag namen, omdat ze niet meer geassocieerd wensten te worden met het absolutistische beleid van Bravo Murillo.³³¹ Eind november berichtte Beyens dat ondanks het felle protest de regering toch een meerderheid zou gaan verwerven in de Kamer bij de nieuwe verkiezingen. De Senaat echter, waar veel generaals traditiegetrouw hun zitjes behaalden, zou de leiding gaan voeren in het verzet tegen Bravo Murillo.³³² Het verzet bleef voorlopig uit, omdat de oppositie probeerde door verkiezingen aan de macht te komen. Een groot gedeelte van Spanje vreesde een economische crisis namelijk meer dan een absolutistisch regime. Beyens meende dat Bravo Murillo hoopte op de onverschilligheid van het volk en het opgelegde stilzwijgen van de pers om zijn strijd tegen de generaals thuis te halen. Ook was het mogelijk dat Bravo Murillo de generaals onderling probeerde te verdelen door hen om te kopen.³³³

Alvorens de verkiezingen van februari 1853 behaalden de oppositie een symbolische overwinning door de benoeming van de progresista Martinez de la Rosa als voorzitter van de Kamer. Dit zorgde voor een sensatie in Spanje.³³⁴ Bravo Murillo's reactie was de onmiddellijke ontbinding van Cortes en het voorbereiden van het decreet van de grondwetswijziging.³³⁵ Onder de oppositie die gedragen werd door de machtige generaals Concha, Espartero, Narvaez en O'Donnell groeide de verontwaardiging mede doordat Bravo Murillo eveneens verkiezingsbijeenkomsten verboden had. Het volk scheen zich ten opzichte van heel de kwestie eerder onverschillig op te stellen.³³⁶ Bravo Murillo trok zich aanvankelijk niets van de oppositie aan en trachtte het verzet de kop in te drukken om zijn regering te redden: *Le Cabinet essaie d'éviter un pronunciamiento et d'écarter les influences des élections hostiles au gouvernement. On travaille, dit-on, à l'avènement d'un Cabinet absolutiste pure.*³³⁷ Al snel bleek dat door de totale afwezigheid van ook maar enige steun de regering alleen stond in haar strijd voor de grondwetswijziging en in de manier van politiek

³³⁰ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 06-11-1852.

³³¹ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 15-11-1852.

³³² MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 27-11-1852.

³³³ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 30-11-1852.

³³⁴ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 02-12-1852.

³³⁵ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 03-12-1852.

³³⁶ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 08-12-1852.

³³⁷ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 10-12-1852.

voeren. Na het ontslag van enkele ministers en het verzet van Maria Christina tegen de plannen van Bravo Murillo leek de kans op de vorming van een absolutistisch regime nihil.³³⁸ Een manifest zich uitsprekend tegen het beleid van Bravo Murillo ondertekend door Maria Christina, politici van zowel moderados (Sartorius en anderen) als progresistas (Mendizabal, Olozaga) en tenslotte de generaals Narvaez, Concha, O'Donnel, San Miguel en nog vele anderen betekende het einde voor de regering.³³⁹ De koningin die in heel de affaire erg onder de invloed van Maria Christina stond, accepteerde bijgevolg op 13 december het ontslag van de regering van Bravo Murillo. Er was sprake van de vorming van een nieuwe regering onder leiding van Roncali-Mirasol.³⁴⁰

5.1.2. Twee overgangsregeringen

Reeds op 15 december was een nieuwe regering met Roncali-Mirasol als leider gevormd, die door de oppositie echter niet positief onthaald werd. De koning-gemaal en koningin hadden hun afkeuring laten blijken over het vallen van de regering van Bravo Murillo.³⁴¹ Zij zagen de fameuze grondwetswijziging wel zitten, aangezien de koninklijke prerogatieven er ten koste van het parlement versterkt werden. Roncali had niet echt een regeringsprogramma behalve dat hij van plan was door te gaan met de weliswaar door hem afgezwakte constitutionele hervormingen. In januari bleef alles kalm en concentreerde zowel de nieuwe regering als de oppositie zich op de nakende verkiezingen.³⁴² Op 6 februari waren de resultaten bekend: *Les candidats ministériels ont triomphé à Madrid. Cependant il est presque certain que la majorité opposera une résistance très vive et même révolutionnaire aux tentatives qui seraient faites pur modifier les principes fondamentales de la Constitution.*³⁴³ De regering bleef dus in het zadel, maar zag zich geconfronteerd met een algemene afkeuring van haar streven het beleid van Bravo Murillo voort te zetten. Dit beperkte de regering in haar ruimte om te handelen.³⁴⁴ De presentatie van de afgezwakte nieuwe grondwetswijziging werd bij de voorstelling ervan in Cortes dan ook volledig afgewezen: *Ces décrets sont considérés comme une violente atteinte à la Constitution et comme une future destruction des Fueros.*³⁴⁵ In maart besloot Roncali opnieuw tot het herbekijken van de mogelijke grondwetswijziging: *Les*

³³⁸ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 11-12-1852.

³³⁹ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 281-282.

³⁴⁰ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 13-12-1852.

³⁴¹ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister de Brouckère, 15-12-1852.

³⁴² MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 29-01-1853.

³⁴³ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 06-02-1853.

³⁴⁴ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 14-02-1853.

³⁴⁵ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 25-02-1853.

*reformes du Cabinet seront modérés, dit-on, à cause de la forte résistance du Sénat et de la Chambre contre l'absolutisme.*³⁴⁶ Intussen had de regering ook besloten tot het aangaan van een lening om de lopende staatsschuld af te lossen: *Le gouvernement va, dit-on, contracter un emprunts de 100.000.000 de réaux pour rembourser les Dettes flottantes.*³⁴⁷ Aangezien dit werd beslist zonder inspraak van het parlement, was het parlement al helemaal niet geneigd de regering haar steun te verlenen voor de grondwetswijziging: *Le projet de loi sera rejeté dans la Chambre, parce que la caractère onéreuse des conditions de l'emprunts.*³⁴⁸ Vlak voor de besprekingen in de Cortes liet baron du Jardin weten dat men in Spanje vreesde dat de regering bij het afwijzen van haar hervormingsplannen en de nieuwe lening zou gaan regeren met decreten, dus buiten de Cortes om.³⁴⁹ Op 29 maart stelde Roncali dan zijn programma voor wat onder andere inhield tot een reorganisatie van de werking en samenstelling van Kamer en Senaat en het aanstellen van de Koningin als opperbevelhebber van het leger.³⁵⁰ In de Kamer kon de regering rekenen op een nipte meerderheid, terwijl in de senaat het verzet erg groot was, zodat er zelfs sprake was van een ontbinden van de Senaat: *On parle de la destitution de tous les fonctionnaires Sénateurs.*³⁵¹ Dit leidde tot een fel verzet in de Cortes, waardoor Roncali besloot tot de volledige ontbinding ervan. Nadat vervolgens enkele ministers ontslag namen en er geen vervangers gevonden konden worden, nam de regering van Roncali wegens de onmogelijkheid om verder te regeren ontslag.³⁵²

De progresista Lersundi werd belast met de opdracht een nieuwe regering te vormen. *Le Cabinet progressiste de Lersundi promet le retour à la légalité, la convocation des Cortes et le retrait du décret sur la presse.*³⁵³ Toch werd door velen de nieuwe regering enkel gezien als een voortzetting van het beleid van Bravo Murillo en Roncali. De persvrijheid werd inderdaad maar met mondjesmaat versoepeld. De regering van Lersundi zat erg in de knoop met de financiële situatie van Spanje.³⁵⁴ Daarenboven had Lersundi nog af te rekenen met een ander probleem. Het toekennen van de spoorwegconcessies was reeds onder Bravo Murillo voorwerp van harde discussies. Corruptie tierde welig bij alle partijen die ermee te maken hadden. Toen Lersundi aanstalten maakte de beslissing van de vorige regering hieromtrent uit te voeren, werd de kwestie weer actueel: *Le Cabinet vient à renvoyer au contrôle du Conseil*

³⁴⁶ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 16-03-1853.

³⁴⁷ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 28-02-1853.

³⁴⁸ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 21-03-1853.

³⁴⁹ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 24-03-1853.

³⁵⁰ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 30-03-1853.

³⁵¹ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 02-04-1853.

³⁵² MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 12-04-1853.

³⁵³ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 15-04-1853.

³⁵⁴ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 26-04-1853.

*Royale les concessions de chemin de fer accordées à Salamanca par le Cabinet dernier.*³⁵⁵ Een nieuwe regeringscrisis dreigde: *La question de l'établissement des chemins de fer a failli amener une crise ministérielle.*³⁵⁶ Intussen was de relatie tussen de regering en Maria Christina ook verslechterd, zodat in Spanje de val van dit kabinet verwacht werd.³⁵⁷ De kringen rond Isabella II wilden geen toestemming aan de Cortes vragen om de concessies te verkrijgen, maar de Cortes op hun beurt eisten inspraak in de materie, zodat Lersundi in feite tussen twee vuren zat. Wanneer Lersundi de concessies dan uiteindelijk toch zonder toestemming van de Cortes toekende, werd zijn positie onhoudbaar.³⁵⁸ De zoveelste regering sinds het aan de macht komen van de moderados in 1843 kwam ten val. De volgende regering onder leiding van Sartorius graaf van San Luis zou echter de ondergang worden voor de moderados.

5.1.3. Sartorius en de revolutie van 1854

Het nieuwe kabinet van Sartorius werd met afwachtende ongerustheid onthaald. Er werd gevreesd voor een voortzetting van het beleid van Bravo Murillo.³⁵⁹ Toen Sartorius bij de opening van de Cortes op 23 november zijn programma voorstelde, leek het verzet van de Senaat vooral tegen de kwestie van de spoorwegconcessies gericht te zijn.³⁶⁰ Nadat de senaat weigerde de discussie te laten vallen en uiteindelijk op 8 december het wetsvoorstel over de toekenning van de spoorwegconcessies met grote meerderheid verwierp, ontbond Sartorius de Cortes en ontnam meerdere senatoren hun functie.³⁶¹ Inderdaad had Sartorius de politici nu buitenspel gezet. De moderados waren onderling verdeeld en de progresistas te zwak. Maar vervolgens zou Sartorius ook in onenigheid geraken met verschillende generaals van de oppositie. Toen Sartorius de arrestatie en verbanning van generaal O'Donnell beval, was de maat voor vele generaals vol, die al sinds Bravo Murillo in de weer waren te strijden tegen een absolutistische regering. Voor hen bleek de revolutie die zou aanvangen op 28 juni 1854 de enige weg om voorgoed de absolutistische tendens in Spanje te vernietigen.³⁶²

Begin 1854 stond iedereen in Spanje op de toppen van zijn tenen. Sartorius vreesde een revolutie vooral langs de kant van de militairen, aangezien de politici door hem tijdelijk

³⁵⁵ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 10-05-1853.

³⁵⁶ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 18-06-1853.

³⁵⁷ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 26-06-1853.

³⁵⁸ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister de Brouckère, 08-08-1853.

³⁵⁹ MBZ, P827 brief van d'Anethan aan minister de Brouckère, 13-11-1853.

³⁶⁰ MBZ, P827 brief van d'Anethan aan minister de Brouckère, 23-11-1853.

³⁶¹ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 16-12-1853.

³⁶² CARR, *Spain 1808-1939*, 245-246.

buiten strijd waren gezet. Van der Straten-Ponthoz³⁶³ het nieuwe hoofd van de Belgische legatie liet weten dat de oppositie daarentegen vreesde voor een staatsgreep van de regering om een einde te maken aan het parlementaire systeem.³⁶⁴ Sartorius had intussen de arrestatie bevolen van generaal O'Donnel die hij verdacht van een revolutionaire samenzwering die dichterbij leek te zijn dan een staatsgreep vanuit regeringskringen: *On ne croit plus a l'imminence d'un Coup d'Etat. On parle de soulèvements militaires. O'Donnel est, dit-on, caché à la législation Anglaise. Les destitutions continuent dans la magistrature et les militaires.*³⁶⁵ De gemoederen raakten eind januari steeds meer verhit: *Le Cabinet est décidé à user de la force si l'opposition l'y contrainte.*³⁶⁶ Ook de oppositie toonde zich strijdlustig: *Les révolutionnaires et l'armée sont, dit-on, résolus à se soulever en cas de Coup d'Etat.*³⁶⁷ Het antwoord van Sartorius was fel en hij leek van plan zijn zin door te drijven met het verder ondermijnen van de Cortes: *Les généraux O'Donnel et Concha ont été destitués. Le gouvernement s'efforce de détourner l'attention du public par des mesures nombreuses administratives. Le Conde San Luis est, dit-on, déterminée à s'appuyer sur les progressistes et à convoquer une assemblée constituante.*³⁶⁸ Twee kleine gebeurtenissen kunnen beschouwd worden als een prelude op de revolutie van juni 1854. Eind februari brak er in het garnizoen van Zaragoza een revolte uit. Er werd gevreesd dat dit de voorbode kon zijn van een algemene opstand.³⁶⁹ Begin maart echter was de revolte onderdrukt en werden de leiders terechtgesteld. Ondertussen kwam in Madrid een complot aan het licht gericht tegen de koningin met onder andere generaal Concha als een van de samenzweers.³⁷⁰ Op 28 juni 1854 startte O'Donnel de langverwachte revolutie met de troepen van het garnizoen van Madrid en eenheden cavalerie van generaal Dulce. De regering en Isabella II verschansten zich in het Escoriaal.³⁷¹ De volgende dag gaf graaf Van der Straten-Ponthoz een overzicht van de reacties van alle partijen: *La Reine est rentrée à Madrid. O'Donnel réclame la Constitution de 1837 et renvoie le gouvernement. Le gouvernement a décidé à étouffer la rébellion.*³⁷² Aanvankelijk werd er gevreesd dat de regering niet kon rekenen op de loyaliteit van het leger en dat de revolutionairen snel steun zouden vinden voor hun zaak: *Les révoltes*

³⁶³ Graaf Auguste Van der Straten-Ponthoz nam eind 1853 de leiding over van de Belgische legatie te Madrid. Hij droeg sinds 10-03-1843 de functie van 'ministre résident'.

³⁶⁴ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 18-01-1854.

³⁶⁵ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 23-01-1854.

³⁶⁶ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 31-01-1854.

³⁶⁷ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 07-02-1854.

³⁶⁸ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 08-02-1854.

³⁶⁹ MBZ, P827 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 24-02-1854.

³⁷⁰ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 04-03-1854.

³⁷¹ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 28-06-1854.

³⁷² MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 29-06-1854.

*ont distribués d'argent et des proclamations. Ils attendent à appui des provinces. Le gouvernement n'est pas sur de l'armée et inquiète sur les provinces. On n'a pas pu mettre le main sur Mon, Pidal et Sotomayor.*³⁷³ Toch bleken de regeringstroepen sterker dan verwacht en zouden ze in een eerste confrontatie met de troepen van O'Donnel en Dulce de revolutionairen verslaan te Vicalvaro even buiten Madrid. De rebellen keerden daarna naar het zuiden. In Madrid en het rest van het land heerste een betrekkelijke rust.³⁷⁴ De opstand van O'Donnel leek uit te doven, aangezien de progresistas nog steeds neutraal bleven in conflict en de rest van de Spaanse garnizoenen zich rustig hielden.³⁷⁵ In een poging het tij te keren, besloot O'Donnel resoluut de kaart van de progresistas te trekken door in een open brief te ijveren voor hun politieke programma. Hij beloofde onder andere de herinvoering van de *Milicia Nacional*. Dit bleek een goede zet, aangezien binnen korte tijd de meeste provinciehoofdsteden een pronunciamiento uitriepen tegen de absolutistische regering.³⁷⁶ Tegen 10 juli bereikten onheilspellende berichten de hoofdstad dat Catalonië, het Baskenland, Valladolid, Burgos en een deel van het koninklijke leger zich achter de oproep van O'Donnel schaarden. Er was tevens sprake van een terugkeer van Espartero naar Madrid om er de macht te grijpen.³⁷⁷ Aanvankelijk speelde de gevechten zich vooral af in Andalusië. In Madrid bleef alles kalm.³⁷⁸ Tot op 16 juli het garnizoen van Madrid tegen de regering in opstand kwam en haar positie onmogelijk maakte: *Il y a un soulèvement de l'armée à Madrid contre le gouvernement, qui a offert sa démission.*³⁷⁹ Madrid was snel in een hevige strijd verwickeld: *Madrid est en pleine révolution, on se bat dans les rues. Le palais de Maria Christina a été pilié et brûlé. La Reine a chargé Cordoba à former un gouvernement.*³⁸⁰ Intussen verspreidde de revolutie zich verder in Barcelona, Valencia en Malaga. Het land werd bestuurd door snel opgerichte junta's, maar al snel werd duidelijk dat het noodzakelijk was de orde met harde hand te herstellen. Isabella II richtte zich hiervoor naar Espartero. Zo kreeg het moderados-regime de genadeslag en gaf ze de macht in handen aan de progresistas en verzekerde ze het voortbestaan van de monarchie: *La Reine pour mettre fin aux scènes sanglants ordera Espartero à former un nouveau Cabinet.*³⁸¹ Espartero was echter slechts bereid akkoord te gaan als aan enkele voorwaarden voldaan zou worden: *Les conditions de Espartero, l'exil de*

³⁷³ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 30-06-1854.

³⁷⁴ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 02-07-1854.

³⁷⁵ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 06-07-1854.

³⁷⁶ CARR, *Spain 1808-1939*, 248.

³⁷⁷ MBZ, P828 brief van Van der Straten-Ponthoz aan minister de Brouckère, 10-07-1854.

³⁷⁸ MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 15-07-1854.

³⁷⁹ MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 19-07-1854.

³⁸⁰ MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 20-07-1854.

³⁸¹ MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 22-07-1854.

*Maria Christina, le suffrage universel, la Garde National, fait à la Reine sont accepté.*³⁸² Uiteindelijk arriveerde Espartero 29 juli in de hoofdstad om samen met O'Donnel een regering te vormen en de orde in het land te herstellen.³⁸³ De revolutie had gezegevierd en een einde gemaakt aan de periode van meer dan tien jaar dat de moderados aan de macht waren geweest.

5.2. De buitenlandse ontwikkelingen

5.2.1. Het Concordaat met de Paus en het einde van het Cubaanse verzet

Op 15 maart 1851 werd na jarenlange onderhandelingen het langverwachte concordaat tussen De Heilige Stoel en Spanje afgesloten wat een definitieve erkenning van de legaliteit van Isabella II als koningin van Spanje betekende.³⁸⁴ De inzet van Spanje om het pauselijke gezag in de Kerkelijke Staten te herstellen, had hiermee een geweldig resultaat opgeleverd. Het concordaat voorzag een tegemoetkoming voor de Kerk: *Le Concordat entre l'Espagne et le Saint Siège est signé. Il doit être ratifié par le Pape. Il sanctionne, dit-on, la vente des biens ecclésiastiques expropriés, restitue des autres et rétablit certains convents.*³⁸⁵ Uiteindelijk zou het concordaat voordat het geratificeerd werd nog verder aangepast worden ten voordele van de Kerk: *Le Pape a signé le concordat, mais avec des modifications favorables à Rome. Le clergé sera soumis sous la suprématie du Souverain pontifié, l'exclusion de toute autre religion sauf la religion Catholique, l'intervention absolue en matière d'enseignement pour le clergé et finalement le rétablissement de la Censure ecclésiastique, la Dîme et les ordres monastiques.*³⁸⁶ Het concordaat werd beschouwd als een hoogtepunt in het Spaanse doorbreken van het internationale isolement waarin het verzeild was geraakt na de dood van Fernando VII. Toch zouden er nog verschillende momenten volgen waarin de twee op gespannen voet zouden leven. Onder de heerschappij van O'Donnel na 1856 zouden nieuwe opheffingen van de onvervreembaarheid van kerkelijke bezittingen de relaties opnieuw bekoelen. Ook de Italiaanse eenmaking zou voor gespannen relaties zorgen tussen de twee staten.³⁸⁷

³⁸² MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 25-07-1854.

³⁸³ MBZ, P828 brief van Robersart aan minister de Brouckère, 31-07-1854.

³⁸⁴ MENENDEZ PIDAL, *Historia de España XXXIV*, 857.

³⁸⁵ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 27-03-1854.

³⁸⁶ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 15-05-1854.

³⁸⁷ PAREDES, *Historia contemporanea de España*, 288-289.

In Cuba had in september 1851 een laatste serieuze poging plaatsgevonden om het eiland bij de Verenigde Staten te annexeren. Deze poging met opnieuw Narcisco Lopez als leider was faliekant afgelopen: *Une tentative d'invasion a été dirigée contre Cuba par des Américains conduits par le général Lopez. Grâce aux mesures prises par le général Concha, elle a complètement échoué. Lopez et ses complices ont été pris et fusillés en conséquence des instructions données par le gouvernement espagnol.* De affaire kreeg nog een staartje toen verschillende Amerikanen als reactie op de terechtstellingen de Spaanse ambassade in New Orleans bestormden en plunderden. *Le Cabinet de Madrid demande la persécution des auteurs du pillage du consulat espagnol à Nouveau Orléans.*³⁸⁸ Nadat een andere revolte onder leiding van Joaquin de Agüero eveneens werd onderdrukt, was de beweging voor de annexatie tussen Cuba en Verenigde Staten niet meer bij machte om verder militaire strijd te leveren.³⁸⁹ De relatie tussen Spanje en de Verenigde Staten werden eind 1851 hersteld: *La différence entre l'Espagne et les Etats-Unis sont terminés. Le consul et les Espagnols de Nouveau Orléans sont indemnisés par l'Union. Les prisonniers américains en Cuba sont libérés.*³⁹⁰

5.2.2. De staatsgreep van Louis-Napoleon

Op 2 december 1851 bezette het Franse leger in naam van Louis-Napoleon de Franse hoofdstad. Over het algemeen werd de staatsgreep in Frankrijk met tevredenheid ontvangen. Om zijn gezag kracht bij te zetten organiseerde Louis-Napoleon een plebisciet eind december om de goedkeuring van het volk te vragen. Met meer dan zeven miljoen stemmen voor en slechts 640.000 stemmen tegen, behaalde de nieuwe president een grote overwinning.³⁹¹ De Belgische diplomatie volgde de gebeurtenissen in Frankrijk op de voet. Ook Leopold I keek met argusogen naar wat er zich afspeelde in het zuidelijke buurland. Hoewel Leopold I opgelucht was dat de revolutionaire beweging was onderdrukt en de orde in Frankrijk was hersteld, vreesde hij eveneens dat Louis-Napoleon wel eens expansieplannen zou kunnen koesteren. Louis-Napoleon kon volgens hem van plan zijn de grenzen van het eerste keizerrijk trachten te herstellen.³⁹² De koning der Belgen was niet verrast door de gebeurtenissen in Frankrijk. Sinds 1848 was Frankrijk volgens hem onbetrouwbaar en werd de vrede in Europa

³⁸⁸ MBZ, P827 brief van Beyens aan minister d'Hoffschmidt, 15-05-1851.

³⁸⁹ PEREZ, *Cuba, between reform and revolution*, 111.

³⁹⁰ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 11-12-1851.

³⁹¹ DANSETTE, *Du 2 decembre au 4 septembre*, 13-14.

³⁹² BUFFIN, *Leopold Ier, Oracle politique de l'Europe*, 271.

bedreigd. Aan koningin Victoria schreef hij een maand voor de staatsgreep reeds: *Je ne crois pas que jamais l'Europe ait été plus menacée: il y tant d'anarchie dans les esprits. La race humaine a besoin d'un gant de fer, et en fait est souvent contente d'être ainsi conduite. Le souvenir de toutes les espèces de Césars et de Napoléons, de qui elle n'a guère reçu que des coups, lui est beaucoup plus cher que la mémoire des bienfaiteurs du genre humain.*³⁹³ In Spanje waar de invloed van Frankrijk steeds een feit was om rekening mee te houden, werd eind november baron du Jardin door minister d'Hoffschmidt gepolst over de houding van de Spanjaarden ten opzichte van de gebeurtenissen in Frankrijk en de minister verzocht de diplomaten ter plaatse net zoals de Belgische regering de neutraliteit te bewaren: *Ni le roi, ni le gouvernement s'immisceront dans les questions agitées en France.*³⁹⁴ Du Jardin antwoordde dat in Spanje er noch meningen, noch handelingen omtrent de Franse gebeurtenissen te bespeuren vielen.³⁹⁵

Wanneer het nieuws van de staatsgreep uiteindelijk België bereikte was er enige onrust te bespeuren onder de Belgische diplomatie. Frankrijk had namelijk de diplomatieke betrekkingen verbroken en een verbod ingesteld voor de publicatie van Belgische pers in Frankrijk.³⁹⁶ Leopold I uitte zijn vrees dat het presidentschap van Louis-Napoleon kon uitdraaien op een herstel van het keizerrijk: *If something like the empire establishes itself perhaps we shall for a time have much to suffer as the 'gloire français' invariably looks to the old frontiers. My hope is that they will necessarily have much to do at home for a time.*³⁹⁷ Vanuit Spanje meldde du Jardin: *L'ordre le plus parfait règne en Espagne. La politique, les diplomates, le peuple et la presse, sauf les progressistes sont en général favorables au Bonaparte.*³⁹⁸ Leopold I was van mening dat de grootmachten zich eensgezind moesten opstellen, mocht Frankrijk het in zijn hoofd halen tot offensieve acties over te gaan. Leopold I meende dat enkel een gezamenlijk optreden tegen Frankrijk de vrede zou kunnen bewaren. Dat daarmee ook België en zijn dynastie zich gesteund zagen tegen een eventuele Franse dreiging was zeker niet het onbelangrijkste motief voor zijn aansporen tot eensgezindheid: *A purely military France must and will go to war. The only check is an understanding with the three great continental powers that France must keep its needy hands off the property of other states and nations.*³⁹⁹ In januari echter scheen te angst van Leopold I misschien een beetje

³⁹³ BRONNE, *Lettres de Leopold Ier*, 235.

³⁹⁴ MBZ, P827 brief van minister d'Hoffschmidt aan du Jardin, 28-11-1851.

³⁹⁵ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 06-12-1851.

³⁹⁶ BUFFIN, *Léopold Ier, Oracle politique de l'Europe*, 278.

³⁹⁷ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 05-12-1851.

³⁹⁸ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 09-12-1851.

³⁹⁹ AKP, brief van Leopold I aan Victoria, 26-12-1851.

overdreven te zijn geweest. D'Hoffschmidt meldde immers aan Du Jardin: *Il est faux que le prince Louis-Napoléon soit hostile à la Belgique et à son roi. Les relations des deux pays sont fort amicales. Les ministres belges n'ont aucune relation suivie avec les réfugiés français.*⁴⁰⁰

Toen Louis-Napoleon alle goederen van de familie Orléans in beslag liet nemen en België ervan beschuldigde onderdak te verlenen aan politieke vluchtelingen, nam de vrees bij de vorst en de diplomaten weer toe.⁴⁰¹ D'Hoffschmidt verzocht du Jardin in deze kwestie eveneens om de houding van Spanje: *Quel effet a causé le décret, ce qui est mal accueillie en Belgique, du confiscation des biens de la Maison D'Orléans?*⁴⁰² De Spaanse regering keurde deze daad af: *Le Gouvernement espagnol s'apprête à protester contre cet acte.*⁴⁰³ Ook in de rest van Europa werd met afwijzing gereageerd op de behandeling van de familie van Orléans. Vooral het Engelse vorstenhuis dat nauwe banden had met de Orléans veroordeelde de kwestie scherp en Victoria verzekerde Leopold I dat een Franse inval van België door Engeland als een *casus belli* beschouwd zou worden.⁴⁰⁴

Zeker van Engelse steun probeerde Leopold I de continentale grootmachten de ernst van de Franse dreiging duidelijk te maken. In een brief naar de Oostenrijkse kanselier zette hij zijn ideeën uiteen: *La situation actuelle peut devenir bonne et semblable à celle de Napoléon en 1804, si le prince-président n'a pas en tête le programme des anciennes frontières de l'Empereur. Contre cette idée, il n'y a qu'un remède: l'union défensive étroite des trois grandes puissances continentales. Rien n'impose autant à l'armée française que la certitude qu'au cas où elle sortirait de ses frontières, elle trouverait l'Europe unie pour réprimer toute tentative de rupture de la situation européenne. Il n'y a aucun doute que l'Angleterre resterait très fidèle à ses obligations, surtout dans le cas d'une attaque contre la Belgique. La situation est tout simplement celle-ci: faire respecter dans l'intérêt de tous la neutralité telle qu'elle est stipulée dans les traités et rechercher les moyens d'y arriver.*⁴⁰⁵ Ondertussen had de Spaanse regering besloten te protesteren tegen de confiscatie van de bezittingen van de Orléans. In verband met de plannen van Leopold I aarzelde de Spaanse regering echter een duidelijk standpunt in te nemen: *Le Gouvernement veut éviter une rupture et le remboursement des avances faites jadis par la France. Il est partisan d'une démarche collective des princes et gouvernements intéressés.*⁴⁰⁶ Du Jardin meldde vervolgens dat de Spaanse ambassadeur in

⁴⁰⁰ MBZ, P827 brief van minister d'Hoffschmidt aan du Jardin, 13-01-1852.

⁴⁰¹ BUFFIN, *Léopold Ier, Oracle politique de l'Europe*, 282.

⁴⁰² MBZ, P827 brief van minister d'Hoffschmidt aan du Jardin, 24-01-1852.

⁴⁰³ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 26-01-1852.

⁴⁰⁴ BUFFIN, *Léopold Ier, Oracle politique de l'Europe*, 281-282.

⁴⁰⁵ BRONNE, *Lettres de Léopold I*, 237-238.

⁴⁰⁶ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d'Hoffschmidt, 30-01-1852.

Frankrijk de opdracht had gekregen geen argwaan op te wekken tot een verbond met Engeland en de andere grootmachten gesloten was. In dezelfde brief vermeldde du Jardin dat de Oostenrijkse ambassadeur graaf Esterhazy Spanje verzekerd had dat in een geval van Franse agressie de Noordelijke grootmachten ten oorlog zouden trekken. Voor Spanje leek een conflict tussen Frankrijk en België niet erg waarschijnlijk, maar evenwel mogelijk: *On prétend que le prince-président est mal disposé pour la Belgique.*⁴⁰⁷ Met Oostenrijk werd via een dynastiek huwelijk tussen de Coburgers en de Habsburgers de banden aangehaald. Door het verwijderen van de laatste Poolse officieren uit het Belgische leger, werd ook met Rusland dat nog steeds zeer vijandig gezind was tegen de ‘revolutionaire’ koning Leopold I diplomatieke betrekkingen aangeknoopt. Deze toenaderingen zorgden er uiteindelijk voor dat er een militair bijstandverdrag werd gesloten. Op het einde van 1852 echter vonden de bondgenoten dat de vrees van Leopold I ongegrond bleek te zijn.⁴⁰⁸ Hoewel in België de vrees voor een Franse invasie nog voor ettelijke jaren zou blijven bestaan, leek de rest van Europa er zo niet meer over te denken. Diplomaten in Madrid en de minister van Buitenlandse Zaken zouden daarom niet meer corresponderen over deze kwestie. Zelfs de kroning van de prins-president tot keizer Napoleon III werd niet aangehaald.

De crisis van 1852 tussen Turkije en Rusland wat zou leiden tot de Krimoorlog in 1854 bracht de coalitievorming van Leopold I in het gedrang. Engeland, dat als eerste land garant stond voor de neutraliteit van België en Frankrijk, dat als ultieme bedreiging beschouwd werd, stonden samen in de strijd tegen Rusland, het land waarmee België juist toenaderingspogingen had ondernomen. Op de koop toe hield Oostenrijk zich afzijdig in de kwestie en ontstond er tussen Oostenrijk en Rusland een breuk. De hoop om Engeland, Oostenrijk, Pruisen en Rusland op een lijn te krijgen tegen Frankrijk leek vervlogen. De mogendheden geloofden immers niet meer in Franse expansieplannen in de richting van België. Het feit dat Frankrijk meevocht met Engeland tegen Rusland, dat door Europa als agressor werd beschouwd, gaf Frankrijk de broodnodige erkenning in Europa. Misschien was dit wel het ultieme bewijs dat de vrees van Leopold I voor Frankrijk vanaf dat moment ongegrond was geworden.

⁴⁰⁷ MBZ, P827 brief van du Jardin aan minister d’Hoffschmidt, 01-02-1852.

⁴⁰⁸ COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, 114-115.

6. DE COMMERCIELE RELATIES TUSSEN BELGIE EN SPANJE

Spanje had heel de 19^e eeuw een achterstand op de rest van West-Europa op het vlak van economische ontwikkeling. Dit was te wijten aan drie factoren. Ten eerste is de geografische structuur van Spanje erg verschillend in vergelijking met Europa. Het land is erg bergachtig en telt veel afgesloten regio's. Dit bemoeilijkte de communicatie- en transportmogelijkheden tussen de economische regio's. De eerste industriële revolutie betekende de enorme groei van de ijzer- en steenkoolindustrie aangedreven door de aanleg van de spoorwegen. Spanje bezat te weinig steenkool en ijzer, zodat het moest invoeren wat haar economische groei eveneens vertraagde. Tenslotte was er in Spanje weinig kapitaal beschikbaar en waren de rijken niet geneigd te investeren in nieuwe industrietakken.⁴⁰⁹

Buiten deze drie factoren droegen de politieke gebeurtenissen in het begin van de 19^e eeuw ook mee tot de achteruitgang van de Spaanse economie. De Guerra de Independencia van 1808-1813 en de onafhankelijkheid van de Amerikaanse kolonies hadden een grote negatieve impact op de Spaanse economie. De burgeroorlog van 1833-1839 tussen de Carlisten en de liberalen verhinderden dat de schade hersteld werd. Pas vanaf de jaren '40 was er sprake van een langzaam herstel.⁴¹⁰ Op vlak van de handel wordt spreekt men vaak van twee periodes. De eerste van 1814 tot 1854 en de tweede periode van 1854 tot 1900. Dit onderscheid wordt gemaakt, omdat er voor de eerste periode slechts fragmentarische bronnen en statistische gegevens beschikbaar zijn. De handel met het buitenland kreeg door de Guerra de Independencia een serieuze opoffer. Nog ernstiger zou het verlies van de grondstoffen en de afzetmarkten van de Amerikaanse kolonies zijn. Terwijl in 1789 de waarde van de import en export samen nog 2.308.000.000 reales bedroeg, was dit cijfer in 1829 drastisch gedaald naar slechts 718.400.000 reales. Het handelsvolume was met andere woorden in 1829 drie keer zo laag als 40 jaar voordien. Vanaf 1830 begon er echter een periode van heropbloei die een impuls zou krijgen door de graanexport in het begin van de jaren '50 door de gestegen vraag naar graan wegens de Krimoorlog.⁴¹¹ Zelfs onder de periode van licht herstel was er buiten de periode van de Krimoorlog een zo goed als constant negatieve handelsbalans voor Spanje. De erbarmelijke financiële toestand was hier mede de oorzaak van. De buitenlandse leningen, het abrupt uitblijven van inkomsten uit de kolonies, de investeringen in Spanje van vreemd

⁴⁰⁹ PALACIO ATARD, *La España del siglo XIX 1808-1898*, 344-345.

⁴¹⁰ VICENS VIVES, *An economic history of Spain*, 679.

⁴¹¹ VICENS VIVES, *Historia social y economica de España y America, tomo IV*, 276-278.

kapitaal verergerden deze tendens.⁴¹² Ook België kende vanaf zijn onafhankelijkheid ernstige problemen op economisch vlak. In het Verenigd Koninkrijk had Willem I getracht een economische complementariteit te bekomen tussen het handeldrijvende Noorden en het industriële Zuiden. De kolonies vormden daarin het sluitstuk als afzetmarkt. Na de onafhankelijkheid was België die afzetmarkten kwijt geraakt en dreigde er een overproductie. België was dus wanhopig op zoek naar afzetmarkten wat in het protectionistische Europa van de jaren '30 en zonder het bezitten van kolonies geen sinecure was.⁴¹³

Zoals in de rest van Europa voerde Spanje in de eerste helft van de 19de hoofdzakelijk een protectionistisch beleid. Deze protectionistische koers werd bepaald door de drie grootste industrietakken van het land: de Catalaanse textielindustrie, de Baskische metaalindustrie en de Castiliaanse en Andalusische graanteelt. Spoedig brak er een discussie los tussen de voorstanders van een protectionistisch handelsbeleid en voorstanders van de vrijhandel. Deze laatsten argumenteerden dat door de hoge handelstarieven en douanemuren er geen export mogelijk was en Spanje economisch geïsoleerd geraakte. Daardoor was er geen expansie mogelijk, bleven de productiekosten door het gebrek aan concurrentie hoog en werden er geen innovaties in Spanje geïntroduceerd. Vooral de Catalanen werden door de aanhangers van de vrijhandel fel bekritiseerd. De voorstanders van het protectionisme weerlegden het feit dat het neerhalen van de douanemuren tot economische groei zou zorgen. Zonder staatsinterventie in de handel zou volgens hen de weinige industrie die Spanje had ten onder gaan aan de concurrentie uit Europa. Zo verdween ook de mogelijkheid om van Spanje één integrale economische markt te maken als buitenlandse producten Spanje zouden binnenkomen.⁴¹⁴ Vanaf 1841 begon het protectionistische systeem barsten te vertonen. Espartero en de progresistas wilden de tarieven hervormen en in 1841 werd een wet goedgekeurd die een reorganisatie bracht in de chaotische protectionistische douanevoorschriften. In de wet werd bepaald dat Spanje voortaan vier tarieven zou hanteren. Een voor de exportgoederen en drie, respectievelijk voor producten uit Europa, Amerika en Azië, voor importgoederen.⁴¹⁵ Uiteindelijk zouden de drie belangrijkste industrietakken ervoor zorgen dat hun producten niet onder de nieuwe douanetarieven vielen, zodat de hervorming niet zoveel effect had. Toch betekende de wet van 1841 het begin van een mentaliteitswijziging en werden in de jaren nadien nog verschillende stappen gezet naar het openen van de Spaanse markt. Het culminatiepunt vormde de tariefhervormingen van de minister van Financien Mon. In 1849 na

⁴¹² VICENS VIVES, *An economic history of Spain*, 697.

⁴¹³ COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, 51.

⁴¹⁴ VICENS VIVES, *An economic history of Spain*, 702-704.

⁴¹⁵ VICENS VIVES, *Historia social y economica de España y America, tomo IV*, 287.

jaren van discussie werden zijn tariefhervormingen door de Cortes goedgekeurd. Vanaf dat moment kon geen enkele industrietak meer rekenen op privileges en vielen zo goed als alle goederen onder de nieuwe douanetarieven.⁴¹⁶

België kende een gelijkaardige ontwikkeling op dit vlak. De periode van 1830 tot 1844 voerde België een protectionistisch beleid. Het tariefsysteem dateerde nog uit de tijd van het Verenigd Koninkrijk. Enkel met Frankrijk werd getracht een douane-unie op te richten. Wanneer Frankrijk hiertegenover politieke tegemoetkomingen eiste, sprongen de onderhandelingen af. Hoewel de regering de hoge douanemuren bleef behouden, werd er tegelijkertijd hard gezocht naar nieuwe afzetmarkten voor de afgewerkte producten. Toch werd er ook in die periode geijverd voor het verlagen van de tarieven. De *commission supérieure de l'industrie et du commerce* was hier de grote pleitbezorger van. De periode 1844 tot 1860 leidde het begin in van de liberalisatie van de handel. In 1846 werd de *Association Belge pour la liberté commerciale* opgericht. Onder leiding van de liberaal Frère-Orban werd er gepleit voor het uitbreiden van de koopvaardijvloot, het aanmoedigen van directe export en het opheffen van unilaterale commerciële verdragen. Dit zou het startsein zijn van het openstellen van de Belgische markt voor andere landen en een stijging van de uitvoer van Belgische producten naar Europese landen.⁴¹⁷

Het was in deze sfeer van geleidelijke openstellen van de markten voor het buitenland dat er tussen Spanje en België in 1842 een handelsverdrag zou worden getekend, wat de basis zou vormen voor de commerciële relaties tussen de twee landen. België sloot in de jaren '30 en '40 een hele reeks unilaterale commerciële verdragen om de industrie een mogelijkheid te verschaffen haar producten te kunnen verkopen. Buiten Spanje werd er in de jaren '40 ook met het Duitse *Zollverein*, de Verenigde Staten, Nederland en de Beide Siciliën een verdrag afgesloten.⁴¹⁸ Net zoals de politieke correspondentie, bestond er tussen de diplomaten en de minister van Buitenlandse Zaken een uitgebreide commerciële correspondentie. Aangezien deze verhandeling als doel heeft de politieke situatie van Spanje te behandelen, wordt er geen aandacht besteed aan de uitgebreide onderhandelingen die tot het verdrag leidden.

Het verdrag van 1842 tussen Spanje en België was een van de typische unilaterale verdragen van die tijd en poogde een bres te slaan in de talrijke douanemuren die in Europa opgetrokken waren. Het verdrag kende 6 artikelen. In het eerste artikel werd bepaald dat de Spaanse schepen een bevoorrecht tarief kregen voor de Scheldetol: *Les navires espagnols seront de*

⁴¹⁶ VICENS VIVES, *An economic history of Spain*, 707-708.

⁴¹⁷ DEGREVE, *Histoire quantitative et développement de la Belgique. Tome V, 1a*, 31-35.

⁴¹⁸ COOLSAET, *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*, 82.

*même assimilés aux navires des nations les plus favorisées en ce qui concerne le paiement du péage de l'Escaut et la remise de ce péage.*⁴¹⁹ Artikel 2 hield in dat de invoer van Belgisch textiel in Spanje onderworpen werd aan speciale tariefvoorwaarden afhankelijk van de grootte van het ingevoerde textiel. In artikel 3 verplichtte België er zich op zijn beurt voor lagere tarieven te hanteren voor de invoer van ten eerste Spaanse wijn: *Conséquent, les droits d'entrée sur les vins d'Espagne directement importé par mer, sous pavillon belge ou espagnol seront réduits à cinquante centimes par hectolitre pour les vins en cercle et à deux francs par hectolitre pour les vins en bouteilles et le droit d'accise maintenant existant sur ces vins, sera réduit de vingt-cinq pourcent.* Ten tweede olijfolie: *Le droit de douane actuellement existant sera réduit de deux tiers sur l'huile d'olive d'origine espagnol.* Ten derde fruit: *Sera également réduits de deux tiers, le droit actuel d'entrée en Belgique sur les oranges, les citrons, les figues, les raisins, les amandes, les noix, les noisettes et tous les fruits verts et secs.* En tenslotte de transitohandel: *Les transit vers l'Allemagne des vins, des huiles et des fruits, mentionnés dans cette convention sera libre et ces articles ne seront soumis à aucun droit de transit.*⁴²⁰ De overige drie artikelen handelen over de certificaten die benodigd waren voor de douane en de afspraken omtrent de ratificatie van het verdrag: *La présente convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées dans l'espace de quatre mois ou plus tôt; elle sera mise à l'exécution simultanément le vingtième jour après l'échange des ratifications, pour durer pendant un terme de cinq années, à partir du jour de la mise à exécution.*⁴²¹ Hiermee werd het tijdelijke karakter van het verdrag vastgelegd. Het valt op dat de producten die in het verdrag ter sprake komen geen goederen zijn van de drie belangrijkste industrietakken in Spanje van dat moment, waarvoor de nieuwe tariefmaatstaven bepaald door de wet van 1841 nog niet geldig werden. Pas na 1849 werd het mogelijk ook over deze goederen verdragen af te sluiten met andere landen. In de politieke correspondentie werd niet veel aandacht besteed aan het verdrag. Zaakgelastigde de Marnix vermeldde enkel dat bij de opening van de Cortes midden november 1842 de stemming over het handelsverdrag tussen België en Spanje op het programma stond.⁴²²

Hoe groot was nu het handelsvolume tussen België en Spanje in de periode 1840-1854? België en Spanje waren voor elkaar zeker niet de belangrijkste handelspartners. In de eerste decennia van het bestaan van België werd het leeuwendeel van de handel gevoerd met de buurlanden. In 1840 bedroeg de import vanuit de buurlanden 79% van de totale import en de

⁴¹⁹ MBZ, Commerciële correspondentie België en Spanje.2051. Handelsverdrag met Spanje, p2, 25-10-1842.

⁴²⁰ MBZ, Commerciële correspondentie België en Spanje.2051. Handelsverdrag met Spanje, p3-4, 25-10-1842.

⁴²¹ MBZ, Commerciële correspondentie België en Spanje.2051. Handelsverdrag met Spanje, p5, 25-10-1842.

⁴²² MBZ, P823 brief van de Marnix aan minister de Briey, 15-11-1842.

export naar de buurlanden zelfs 88% van het totaal. In 1860 daalden de cijfers lichtjes tot respectievelijk 68% voor de import en 84% voor de export.⁴²³ Voor België zijn er voor 1846 geen precieze cijfers over de handelsbalans met andere naties te vinden. In de *International Historical Statistics* van Mitchell komt Spanje niet eens voor bij de vijf belangrijkste handelspartners vanaf 1846 tot 1854. De belangrijkste landen waren in volgorde: Frankrijk, Engeland, Nederland, het *Zollverein* en de Verenigde Staten. In 1854 vormde de handel met deze landen meer dan 2/3 van de hele buitenlandse handel. Voor Spanje waren Cuba, Frankrijk, het *Zollverein*, Engeland en de Verenigde Staten de belangrijkste partners. Ook hier nemen zij ongeveer 2/3 van het totale handelsvolume in.⁴²⁴ De handel tussen België en Spanje kan dus niet erg omvangrijk zijn geweest en voor geen van beide landen onmisbaar. Het enige concrete cijfer werd gevonden in de commerciële correspondenties. In het document *Extracto del Cuadro general del comercio de España con sus posesiones ultramarinos y potencias extranjerros durante el año de 1846 formado par la Direccion general de aduanas y aranceles* staat dat de totale import van 1846 een waarde bevatte van 609.719,375 reales en de export een waarde van 508.364,463 reales. Op dit totaal werd er voor een bedrag van slechts 728,561 reales vanuit België ingevoerd en voor 1.638,180 reales naar België uitgevoerd.⁴²⁵ Voor het jaar 1846 was de handel tussen België en Spanje dus verwaarloosbaar. Het is aan te nemen dat de handel tussen de twee landen steeg naar 1854, aangezien het wel vaststaat dat de totale handel van beide landen van 1840 tot 1854 gestegen was. De commerciële relaties tussen Spanje en België bevonden zich in de periode van 1840-1854 nog in een beginnende fase, mede door het pas afbouwen van de hoge tolmuren in Europa en door het feit dat België vooral aangewezen was en nog steeds is op de handel met haar buurlanden.

⁴²³ BRUGMANS, *Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel X*, 221-222.

⁴²⁴ MITCHELL, *International Historical Statistics Europe 1750-2000*, 571-590.

⁴²⁵ MBZ, Commerciële correspondentie België Spanje.4127. (dit document had geen naam of verwijzing).

BESLUIT

De analyse van de correspondentie tussen de diplomaten in Spanje en de minister van Buitenlandse zaken in België geeft een mogelijkheid om te zien hoe in de 19^e eeuw de politiek van een land door de Belgische diplomatie werd gevolgd.

Er werd veruit het meeste belangstelling aan de dag gelegd voor de binnenlandse Spaanse politiek. Binnen de Spaanse politiek beperkte de aandacht zich hoofdzakelijk tot de machtspolitiek. De programma's van de politieke fracties of regeringen kwamen amper aan bod. Vooral berichtten de diplomaten over het machtsspel. Hoe sterk was de machtspositie van deze of gene regeringsleider? Hoe sterk stonden de twee liberale partijen in de Cortes? Wat was de houding van de monarchie in crisissen of machtswisselingen? Was er een revolutie te verwachten of niet? De diplomaten brachten vaak een analyse van de machtsverhoudingen in de Spaanse politiek en welke gebeurtenissen er te verwachten vielen. In een periode van revolutie of gewapend verzet, werden de consuls in de belangrijke steden van Spanje ingeschakeld om verslag uit te brengen over de gebeurtenissen ter plaatse. Er werd geen aandacht geschonken aan economische, sociale, religieuze of culturele onderwerpen, behalve als dit een plaats had in de machtsstrijd die in de periode 1840-1854 meestal te herleiden was tot de strijd tussen de moderados en de progresistas.

In de briefwisseling wordt de hoofdbrok ingenomen door de correspondentie van de nummer één van de diplomatieke legatie, de zaakgelastigde. Opvallend was het grote en onregelmatige verloop onder de zaakgelastigden. In heel de periode was er sprake van maar liefst tien al dan niet plaatsvervangende zaakgelastigden. De minister van Buitenlandse Zaken beperkt zijn bijdrage meestal tot het bevestigen van ontvangst van de brief van de zaakgelastigde. Twee zaken vallen op. Ten eerste zijn herhaaldelijke aandrang tot neutraliteit, soms op aangeven van Leopold I, in het gedrag van de diplomaten in Spanje. Een enkele keer kon er eventueel sprake zijn geweest van het niet respecteren van dit bevel. Toen plaatsvervangend zaakgelastigde Hamal in 1848 in de nasleep van een revolte van de progresistas aan Salamanca een schuilplaats verleende en Narvaez hiertegen protesteerde. Hamal werd dan ook ogenblikkelijk uit zijn functie ontheven. Ten tweede dat bij belangrijke Europese gebeurtenissen de minister aan de zaakgelastigde expliciet vraagt om informatie over de houding van Spanje in de kwestie. Een voorbeeld hiervan vormt de staatsgreep van Louis-Napoleon. De consuls die zich verspreid over de belangrijke steden in Spanje bevonden, hadden een meer commerciële taak. Hun bijdrage in de politieke correspondentie is eerder

beperkt. Enkel bij algemene opstanden zoals de omverwerping van Espartero in de zomer van 1843 of de revolutie van 1854 hielden ze zich bezig met de machtspolitiek.

Buiten de binnenlandse politiek, werd ook ruime aandacht geschonken aan het internationale plan. Ten eerste betekende dit het Europese machtsspel. De strijd tussen Engeland en Frankrijk om invloed in Spanje en het Middellandse Zeegebied werd uitvoerig behandeld, hoewel Spanje hier zelf niet vaak een actieve rol in speelde. Ook kon dit het buitenlandse beleid van Spanje zelf betekenen. Voorbeelden hiervan zijn de onderhandelingen tussen Spanje en de Heilige Stoel om een concordaat af te sluiten of de expeditie naar Portugal in 1846. Tenslotte vallen onder het internationale plan tevens de beperkte acties van België in Spanje. België bewoog zich niet veel op het Iberische schiereiland. Enkel de acties van Leopold I ten tijde van de carlistische opstand in de jaren '30 en tijdens de Spaanse huwelijkskwestie zijn hier vermeldenswaardig. Bepaalde internationale gebeurtenissen die voor België belangrijk waren zoals de Europese revolutiegolf van 1848 en de staatsgreep van Louis-Napoleon, maar die in Spanje wat minder invloed hadden, werden eveneens door de diplomaten belicht. In beide gevallen vroeg de minister van Buitenlandse Zaken telkens om informatie over de toestand of meningen in Spanje, om zo een beeld te vormen van de impact van de gebeurtenissen in heel Europa.

Zo komen we tot het nut van de briefwisseling. De diplomaten zorgde in de eerste plaats voor informatie. België voerde niet echt een actieve politiek in Spanje, zodat de zaakgelastigde buiten het vertegenwoordigen van het Belgische staatshoofd als eerste taak had te rapporteren wat er in Spanje gebeurde. Met die informatie vormden de minister van Buitenlandse Zaken en Leopold I hun gedachten en visie over de internationale gebeurtenissen in Europa en konden zij dan een beleid voor België uitstippelen.

Historisch gezien heeft de bron een groot nut. Zij bevat misschien niet veel nieuwe informatie over de Spaanse binnenlandse politiek, maar ze behandelt sommige kwesties veel gedetailleerder dan in handboeken beschreven is. Het machtspolitieke standpunt vormt de achtergrond van alle bedenkingen en berichtgevingen van de diplomaten en het is zeer interessant zo een kijk op de Spaanse politiek te krijgen en kan zeker helpen in de complexe politieke gebeurtenissen van 1840 tot 1854 meer duidelijkheid te scheppen. Vooral in de Spaanse huwelijkskwestie is het verfrissend om deze toch al vaak besproken gebeurtenis vanuit de ogen van de Belgische diplomaten te bekijken. Voor Leopold I was de correspondentie hieromtrent een belangrijk informatiekanaal om de mening en gedachten van de Spaanse politici en het Spaanse volk over de kwestie te weten te komen. Het was dan ook omwille van zijn kennis over de misnoegdheid van de Spanjaarden omtrent de expliciete

bemoeienis van Engeland en Frankrijk, dat hij besloot niet meer actief voor de kandidatuur van prins Leopold te ijveren in de hoop dat de Spaanse ogen zich zouden richten op deze kandidaat, wat ook gebeurde. Helaas voor Leopold I zonder resultaat.

De waarde van deze verhandeling ligt in het kenbaar maken van een nog niet aangeraakte bron. Deze verhandeling heeft geprobeerd zelfs degenen die vertrouwd zijn met de Spaanse politiek van 1840 tot 1854 een nieuwe kijk, met de afstand van een buitenlandse diplomatieke legatie, te verschaffen.

BIBLIOGRAFIE

Bronnen

Onuitgegeven Bronnen

BRUSSEL, Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, microfilm P821-P828, correspondentie politieke legaties tussen België en Spanje, 1840-1854.

BRUSSEL, Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2051, 4127, commerciële correspondenties tussen België en Spanje.

Uitgegeven Bronnen

BRONNE, C. *Lettres de Léopold I premier Roi des Belges*. Brussel, 1943.

BRUSSEL, Archief Koninklijk Paleis, fotokopies. Brieven van Leopold I aan koningin Victoria (originelen in Royal Archives Windsor).

Werken

AKVELD, W.F. *De geschiedenis van de Kerkelijke Staat*. Zwolle, 2004.

AZAN, P. *L'émir Abd-El-Kader 1808-1883n du fanatisme musulman au patriotisme français*. Parijs, 1925.

BELL, H. C. F. *Lord Palmerston*. Londen, 1966.

BOURNE, K. *Palmerston, the early years 1784-1841*. Londen, 1982.

BRIDGE, F. R. en BULLEN, R. *The great powers and the European states system 1815-1914*. Londen New York, 1980.

BRONNE, C. *Léopold Ier et son temps*. Brussel, 1970.

BRUGMANS, I. J. e.a., *Algemene Geschiedenis der Nederlanden. Deel X. Liberaal getij 1840-1885*. Utrecht e.a., 1955.

BUFFIN, B. en CORTI, C. *Léopold Ier, Oracle politique de l'Europe*. Brussel, 1926.

CARR, R. *Spain 1808-1939*. Oxford, 1975.

COOLSAET, R. *België en zijn buitenlandse politiek 1830-2000*. Leuven, 2003.

CORTI, E. C. *Leopold I of Belgium, secret pages of European history*. New York, 1923.

DANSETTE, A. *Du 2 décembre au 4 septembre, Le Second Empire*. Parijs, 1972.

DEFRANCE, O. *Léopold Ier et le clan Cobourg*. Brussel, 2004.

- DEGREVE, D. *Histoire quantitative et développement de la Belgique. Tome V, volume 1a. Le commerce extérieur de la Belgique. 1830-1913-1930. Présentation critique des données statistiques.* Brussel, 1982.
- DE POLNAY, P. *Isabella II, koningin bij de gratie van generaals in een gistend Spanje 1830-1904.* 'S-Gravenzande, 1963.
- D'ESTAILLEUR-CHANTERAINE, P. *Abd-El-Kader, L'Europe et l'Islam au XIXe siècle.* Parijs, 1947.
- DOWE, D. red., *Europe in 1848. Revolution and reform.* New York-Oxford, 2003.
- EGIDO, T. *Carlos IV.* Madrid, 2001.
- FERNANDEZ, R. *Carlos III.* Madrid, 2001.
- HEARDER, H. *Italy in the age of Risorgimento 1790-1870.* Londen-New York, 1983.
- JOHNSTON, R.M. *The Roman theocracy and the republic 1846-1849.* Londen, 1901.
- MENENDEZ PIDAL, R. red., *Historia de España. La época de la ilustración. Tomo XXXI, Volumen I. El estado y la cultura 1759-1808.* Madrid, 1988.
- MENENDEZ PIDAL, R. red., *Historia de España. La época de la ilustración. Tomo XXXI, Volumen II. Las Indias y la política exterior.* Madrid, 1988.
- MENENDEZ PIDAL, R. red., *Historia de España. La España de Fernando VII. Tomo XXXII, Volumen I.* Madrid, 1989.
- MENENDEZ PIDAL, R. red., *Historia de España. La era Isabelina y el sexenio democrático (1834-1874). Tomo XXXIV.* Madrid, 1988.
- MITCHELL, B. R. *International Historical Statistics. Europe 1750-2000.* New York, 2003.
- PALACIO ATARD, V. *La España del siglo XIX 1808-1898.* Madrid, 1978.
- PALACIOS BANUELOS, L. *España, del liberalismo a la democracia (1808-2004).* Madrid, 2004.
- PAREDES ALONSO, J. *La España liberal del siglo XIX.* Madrid, 1988.
- PAREDES, J. red., *Historia contemporánea de España (S. XIX-XX).* Barcelona, 2004.
- PEREZ, L. A. *Cuba between reform and revolution.* New York-Oxford, 1988.
- RENOUVIN, P. *Histoire des relations internationales. Tome cinquième, le XIXe siècle. I. De 1815 à 1871. L'Europe des nationalités et l'éveil de nouveaux mondes.* Parijs, 1954.
- STENGERS, J. *De koningen der Belgen. Macht en Invloed.* Leuven, 1992.

TUÑÓN DE LARA, M. red., *Historia de España VII: centralismo, ilustracion y agonía del antiguo regimen (1715-1833)*. Barcelona, 1980.

TUÑÓN DE LARA, M. red., *Historia de España VIII: Revolución burguesa, oligarquía y constitucionalismo (1834-1923)*. Barcelona, 1981.

VICENS VIVES, J. *An economic history of Spain*. Princeton, 1969.

VICENS VIVES, J. red., *Historia social y económica de España y América. Tomo IV. Burguesía, industrialización, obrerismo. Volumen II*. Barcelona, 1959.